

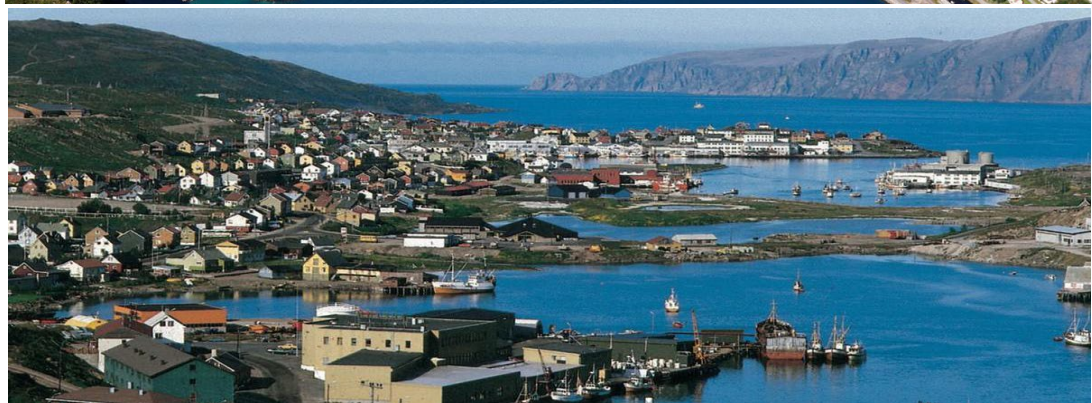
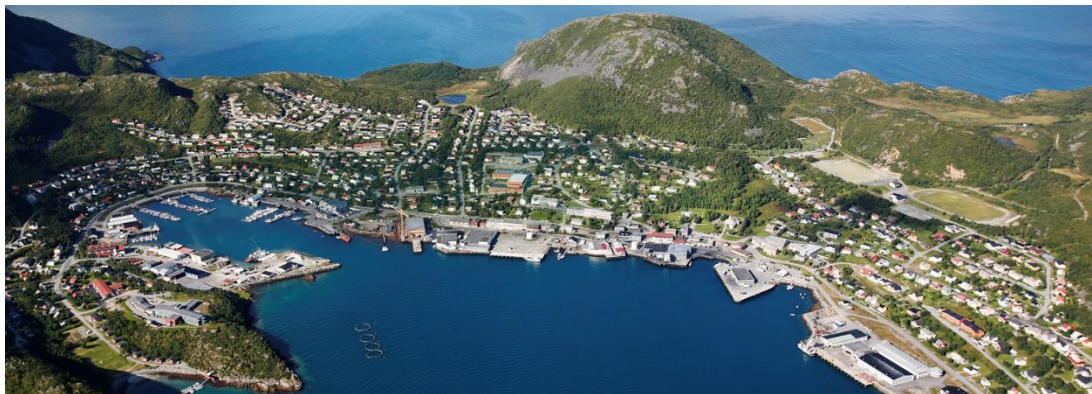
Bærekraftige kystsamfunn

Helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien – strategier og ringvirkninger

Forfattere:

Bård Kårtveit og Stig Karlstad

Rapport 15-2021, NORCE Samfunn

Rapporttittel	Bærekraftige kystsamfunn. Helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien – strategier og ringvirkninger
Prosjektnummer	103216
Institusjon	NORCE Samfunn
Oppdragsgiver	Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe
Gradering:	Åpen
Rapportnr	15-2021, NORCE Samfunn
ISBN	978-82-8408-163-2
Antall sider	111
Publiseringsdato	27. august 2021
CC-lisens	CC BY. 4.0
Bilde	Fra toppen: bilde av Myre, Skjervøy og Båtsfjord
Geografisk område	Nordland, Troms og Finnmark
Stikkord	Fiskeindustri, helårlige arbeidsplasser, kvotesystem, sysselsetting, befolkningsutvikling, kystsamfunn, Nord-Norge

Forord

Denne rapporten er skrevet på oppdrag av Linken Næringshage i Båtsfjord, med delfinansiering fra Troms og Finnmark Fylkeskommune. I tillegg har Båtsfjord kommune, Øksnes kommune, Nordland Fylkeskommune, Båtsfjord handelsstands fiskerigruppe, Cod Cluster, Egga Utvikling og Linken Næringshage bidratt med økonomiske og administrative ressurser.

Arbeidet med rapporten er forankret i den politiske plattformen til Fylkesrådet for Troms og Finnmark: «Et sterkt Nord». I Fylkesrådets plattform slås det fast at man skal «arbeide for at sjømatnæringene utvikles slik at det blir størst mulig ringvirkninger og verdiskaping i Troms og Finnmark». Dette skal omfatte å sikre «lønnsomme, helårige arbeidsplasser i fiskerinæringa, både på havet og i landindustri».

Rapporten er utarbeidet i dialog med Båtsfjord-klyngen og Arena Torsk i Vesterålen, som sammen inngår i Arena Pro-klyngen Cod Cluster – en næringsklynge som i samarbeid med Innovasjon Norge skal sikre økt innovasjon, økt sysselsetting og verdiskaping i den nordnorske fiskeindustrien.

Den nordnorske hvitfiskeindustrien har, i likhet med fiskeflåten, vært gjennom store omveltninger de siste fire tiårene. Dette har hatt store konsekvenser for mange kystsamfunn, blant annet i form av fraflytting og nedbygging av offentlige tjenester. Etter flere runder med konkurser og nedlegging av industrianlegg, er det mange kystsamfunn som fortsatt avhenger av en robust og livskraftig fiskeindustri. Langs det meste av kysten er tilgang på råstoff til fiskeindustrien konsentrert rundt noen hektiske måneder i første halvdel av året. Det er derfor et ønske innen industrien om å strekke sesongen, og i størst mulig grad kunne ha aktivitet gjennom hele året. Det er stor tro på at robust fiskeindustri som kan tilby helårige arbeidsplasser kan bidra til en positiv utvikling for næringsliv og lokalsamfunn langs kysten av Nord-Norge.

Rapporten ser på fiskeindustriens betydning i Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy, tre kystkommuner i Nord-Norge, hvor fiskeindustrien har en lang historie. Rapporten ser på betydningen av fiskeindustrien for lokalsamfunn og øvrig næringsvirksomhet, hvilke grep som gjøres for å sikre bedre råstofftilgang til fiskeindustrien og hvilke tiltak som kan bedre vilkårene for lokal fiskeindustri i de tre kommunene. Rapporten er utarbeidet av Bård Kårtveit, seniorforsker i Norce, avdeling Oslo, og Stig Karlstad, seniorforsker i Norce, avdeling Alta. Vi har gjennomført de fleste intervjuer med næringsaktører og politisk ledelse i samarbeid, Bård Kårtveit har hatt hoved ansvar for bearbeiding av kvalitative data, mens Stig Karlstad ha hatt hoved ansvar for bearbeiding og analyse av statistisk materiale.

I arbeidet med rapporten har vi bygget videre på tidligere forskningsrapporter, offentlige utredninger, tilgjengelig materiale fra bransjeorganisasjoner og fra fylkeskommunale og kommunale myndigheter, i tillegg til lokale- og næringsrettede medier. Vi har også intervjuet sentrale aktører innen fiskeindustrien, fiskeflåte og relaterte næringer, og innen kommunal ledelse i de tre kommunene. Disse intervjuene, sammen med analyser av statistisk materiale, primært fra SSB, utgjør hovedgrunnlaget for denne rapporten.

Arbeidet med rapporten har foregått mens hele landet har vært underlagt strenge Covid-19 restriksjoner. Det har preget datainnsamlingen, i den forstand at vi ikke har hatt anledning til å besøke Myre og Skjervøy for å foreta intervjuer der. Isteden har vi vært nødt til å gjøre intervjuer over Teams og pr. telefon. 2020 har utgjort et unntaksår innen fiskeindustri som innen all annen

næringsvirksomhet i Norge. Vi har derfor i liten grad lagt vekt på statistikk og erfaringer fra det siste året i vår presentasjon av næringsutvikling innen fiskeindustrien. Rapporten presenterer detaljerte funn fra de tre case-kommunene, kombinert med landingsstatistikk og andre næringsdata fra fiskeindustrien i hele landsdelen. På denne måten søker vi å tegne et bredere bilde av fiskeindustriens rolle langs kysten og de utfordringer industrien står ovenfor. Avslutningsvis presenterer vi noen refleksjoner rundt næringsmessige strategier og forvaltningsmessige grep som kan fremme økt innovasjon, sysselsetting og verdiskapning i fiskeindustrien, og forhåpentligvis bidra til å styrke fiskeriavhengige lokalsamfunn langs kysten.

Vi vil gjerne takke Ronny Isaksen ved Linken Næringshage, Ørjan Nergård, Frank Kristiansen, Per Gunnar Hansen og Kjell-Olaf Larsen i Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe, og ordfører Ronald Wærnes for god hjelp underveis i arbeidet med rapporten, Maiken Johnsen i Egga Utvikling for å sette oss i kontakt med sentrale aktører i Øksnes kommune, og Silja Karlsen i Skjervøy kommune for å hjelpe oss i gang med datainnsamling i Skjervøy. Til slutt vil vi takke alle representanter for fiskeindustri, fiskeflåte, havbruk, kommunal ledelse og videregående utdanning i kommunene for å sette av tid til å prate med oss.

Bård Kårtveit og Stig Karlstad

Seniorforskere, Norce Research, august 2021.

Sammendrag

Den norske fiskeindustrien skaper tusenvis av arbeidsplasser og utgjør en økonomisk ryggrad for mange kystsamfunn i Nord-Norge. Samtidig sliter små kystkommuner i landsdelen med ungdomsflukt, synkende folketall og sårbare offentlige tjenestetilbud. Til tross for nærheten til fiskefeltene sliter industrien med å skape stabile arbeidsplasser og å utnytte hvitfiskens verdiskapningspotensiale. Det skyldes blant annet sesongbetont tilgang på råstoff og at et betydelig volum fisk sendes ubearbeidet ut av landet.

I denne rapporten ser vi på fiskeindustriens ringvirkninger i Nord-Norge, hvilke utfordringer industrien og lokalsamfunnene står ovenfor og hvilke ulike strategier som anvendes for å sikre lønnsomhet og helårlige arbeidsplasser innen lokal fiskeindustri.

Her har vi tatt utgangspunkt i tre kommuner som alle har hatt en sterk fiskeindustri, men som de siste tretti årene har utviklet seg i ulike retninger. **Båtsfjord** kommune i Øst-Finnmark har en stor lokal industri som målrettet har satset på filetproduksjon og annen bearbeiding gjennom hele året. Her domineres det lokale næringslivet av fiskeindustri, en leverandørindustri som betjener industri og flåte, og en fiskeflåte bestående av mange små og noen større kystbåter. **Øksnes** kommune i Vesterålen har også en stor fiskeindustri og en robust kystflåte, i tillegg til betydelig oppdrettsvirksomhet og en voksende restråstoff-industri. **Skjervøy** kommune i Nord-Troms har sett en kraftig reduksjon av lokal hvitfiskindustri og nedlegging av lokal rekeindustri. Her finnes fortsatt en lokal fiskeflåte, men havbruksnæringen har overtatt som kommunens største kilde til lokal sysselsetting og verdiskaping.

Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy er eksempler på kommuner hvor sjømatnæringen løfter hele det private næringslivet, i lokalsamfunn der statlige funksjoner er flyttet ut og sentralisert til større regionsentre. En konsekvens er at disse kommunene har hatt lav arbeidsledighet og de siste årene, en mer stabil bosetting enn tilsvarende distriktskommuner i landsdelen. Sjømatnæringen i de tre analysekommunene utgjør en stor del av den lokale sysselsettingen – i Båtsfjord hele 42 prosent uten at ringvirkninger til andre næringer og kommunen er medregnet. I Skjervøy utgjør de fiskeråstoffbaserte næringene 32 prosent og i Øksnes kommune 28 prosent. Dette viser både hvor viktig sjømatnæringen er som verdiskaper og for bevaringen av livskraftige kystsamfunn, og begge deler er avhengig av næringens rammebetingelser. Erfaringer fra disse kommunene viser også at satsing på helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien gir store økonomiske og samfunnsmessige ringvirkninger.

Økonomisk: En helårlig fiskeindustri er med på å opprettholde bosetting og jevn aktivitet i andre næringer, og bidrar til økt verdiskaping både lokalt og nasjonalt. En viktig verdiskapings-gevinst av at utenlandske o.a. arbeidere i helårlig arbeid, i stor grad bosetter seg lokalt, legger igjen egen lønn i lokal handelsstand, boligmarked og service-næringer. Det er ikke alltid korrigert for i ulike utredninger når disse jobbene i stedet utføres av sesongarbeidere som er bosatt andre steder og bruker mesteparten av sin lønn der.

Samfunnsmessig: Ved å tilby helårlige arbeidsplasser har fiskeindustrien i Båtsfjord, men også på Myre, tiltrukket arbeidsinnvandrere som slår seg ned, kjøper hus og oppdrar sine barn i lokalsamfunnet. Dette gir befolkningsmessig grunnlag for å opprettholde tjenestetilbud innen barnehage, skoleverk og helsetjenester, og sikrer kompetansearbeidsplasser innen offentlig sektor. Nye innbyggere i ung og arbeidsfør alder gir også grunnlag for kultur- og fritidstilbud, som

er en viktig del av attraktive, livskraftige lokalsamfunn. Distriktskommuner i Nord-Norge trenger både tilflytting av arbeidstakere fra inn og utland og at utflyttede ungdommer velger å flytte tilbake. En robust og helårlig fiskeindustri, som også gir grunnlag for et offentlig tjenestetilbud, kan bidra til begge deler i mange kystsamfunn. I Båtsfjord har man hatt en langvarig satsing på helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien. Dette har gitt resultater. Av kommunens totale antall sysselsatte jobber 74 % i privat sektor (2020). Det er den høyeste andelen privat sysselsatt i Finnmark, og blant de tre høyeste i nordnorske kommuner. Erfaringene herfra kan by på verdifull lærdom for andre kystkommuner i en landsdel hvor statlige arbeidsplasser trekkes ut, og hvor man i fremtiden vil bli mer avhengige av verdiskapning og sysselsetting innen privat sektor.

På Myre tas det i bruk andre strategier for å oppnå flere helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien, til tross for en mer krevende råstoff-situasjon gjennom deler av året. I Skjervøy har hvitfiskeindustrien i stor grad blitt erstattet av lakseslakteri og industri tilknyttet havbruksnæringen. Denne omstillingen kan i liten grad gjentas i andre kystkommuner da færre og store slakteri er utviklingen, men den understreker viktigheten av helårlige arbeidsplasser i små distriktskommuner.

Fiskeindustrien er en industri hvor det er krevende å oppnå lønnsom drift, og hvor mange aktører har bukket under i dårlige tider. Samtidig er det en svært viktig kilde til arbeidsplasser og en forutsetning for ivaretagelse av en levende småkystflåte langs hele kysten. Fiskeindustrien er også avgjørende for de mange leverandørbedriftene i regionen, der oppdrag fra industrien også danner basis for at mange lokale leverandører også kan vokse med leveranser til andre markeder.

Helårlig råstofftilgang er fiskeindustriens kinderegge: Det kan sikre helårlige arbeidsplasser, økt verdiskapning lokalt og nasjonalt, og styrket bosetning i mange kystsamfunn. Havressursloven slår fast at statens forvaltning av de marine ressursene skal *«sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønnsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetting og busetjing i kystsamfunna.»*

Riksrevisjonens rapport om kvotesystemet i kyst og havfisket fra 2020 viser en utvikling preget av bærekraftig forvaltning av fiskebestander og god lønnsomhet i fiskerinæringen, men også en konsentrasjon av kvoter og fartøy, og nedlegging av mottak på små steder. Dette er skadelig for ivaretagelsen av livskraftige samfunn langs kysten. Dersom det fortsatt skal være en målsetning å sikre sysselsetting og bosetning i kystsamfunn, så bør det foretas forvaltningsmessige grep som styrker fiskeindustriens mulighet til å oppnå en større og jevnere tilgang på råstoff, gjennom hele året, og slik støtte opp om sysselsetting og bosetting i samfunn langs kysten. Basert på våre data fra Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy bør dette inkludere følgende:

- 1) **Videreføring og styrking av ferskfiskordningen.** Denne ordningen har spesielt stor betydning for fiskeindustrien i Finnmark, bidrar til jevnere fordeling av landinger og sikrer landinger av fersk fisk gjennom ellers magre høstmånedene ved industrianlegg i Finnmark. Ordningen sikrer også fersk fisk til anlegg bl.a. i Nordland, som transporter fisk fra anlegg i Finnmark. Ved å muliggjøre mer bearbeiding i Norge, bidrar ferskfiskordningen til *økt verdiskapning* utfra et *nasjonalt* perspektiv. I tillegg bidrar ordningen til *flere helårlige faste arbeidsplasser og fast bosetting* i flere viktige fiskerisamfunn. Det er derfor viktig at ordningen videreføres, og gjerne styrkes gjennom en utvidelse av ferskfiskekvoten. En flytting av oppstart til f.eks. 1. juli vil også sikre flere landinger i de perioder som er mest krevende for landindustrien.

- 2) **Egne tiltak for å øke andelen ferske landinger fra havgående flåte.** Fiskeindustrien er avhengig av en differensiert flåte, som omfatter liten kyst, men også stor kyst og havgående fartøy som kan følge fiskens vandringer. Ferske landinger fra havgående flåte betyr mye for landindustrien i de månedene kystflåten leverer lite. Det bør derfor jobbes med å finne tiltak som sikrer ferske landinger fra havgående flåte. Ifølge representanter for fiskeindustrien kan landinger fra havgående flåte gjennom ellers krevende måneder bidra til å muliggjøre helårs drift på steder hvor dette per i dag ikke lar seg gjøre.
- 3) **Kvotebonus for fangst til levendelagring.** Levendelagring av torsk er kostnadskrevende, og det jobbes fortsatt med å gjøre levendelagring lønnsomt for industrien. Men dette er en viktig arena for samarbeid mellom industri, flåte, havbruksaktører og forskningsmiljøer, og bidrar til å sikre noe råstoff til fiskeindustri utover høsten. Det er derfor viktig at bonuskvote ved levendelagring videreføres inntil videre.
- 4) **Støtte til FoU-arbeid rundt bearbeiding av restråstoff.** Bearbeiding av restråstoff fra fisken utgjør en annen lovende innovasjonsvei for fiskeindustrien. Per i dag er det i hovedsak frittstående bedrifter som kjøper restråstoff fra fiskeindustrien for å utvikle fiskeoljer, fiske og dyrefor, biogass og andre produkter. Bearbeiding av hvitfisk er et naturlig område for utviding av hvitfiskindustriens virksomhet, for tettere samarbeid med bedriften som spesialisere seg på dette, og for utvikling av attraktive kompetansearbeidsplasser innen bearbeiding av restråstoff. Det bør derfor legges til rette for utviklingsarbeid på dette feltet gjennom en styrking av offentlige støtteordninger.

Helårlig råstofftilgang er en forutsetning for å styrke fiskeindustrien, lokal og nasjonal verdiskapning, og ivareta sterke lokalsamfunn langs kysten. Dette krever ulike strategier i ulike deler av Nord-Norge, avhengig av nærhet til fiskefeltene. Det må derfor anvendes en kombinasjon av ulike virkemidler for å styrke fiskeindustri og kystsamfunn i hele Nord-Norge.

Innhold

Forord	2
Sammendrag	4
Tabellfortegnelse	9
Figurfortegnelse	10
1. Innledning	12
2. Nordnorsk fiskeindustri	13
2.1. Norsk fiskeriforvaltning	13
2.1.1. Havressursloven	13
2.1.2. Kvotesystemet	13
2.2. Fangstmønster og sesongsvingninger i torskefisket	15
2.2.1. Ferskfiskeordningen	16
2.2.2. Kvotebonus for levendelagring	17
2.2.3. Kystfiskekvoten	18
2.3. Deltakerloven	18
2.3.1. Dispensasjonssystemet	18
2.3.2. Pliktsystemet	19
2.3.3. Leveringsplikt – Tilbudspplikt	19
2.3.4. Bearbeidingsplikten	19
2.3.5. Internasjonale markedsforhold	22
2.3.6. Avfolkning av kysten – en bredere utfordring	23
2.4. Sentrale problemstillinger	23
3. Båtsfjord	25
3.1. Historisk utvikling i Båtsfjord	25
3.2. Fiskeindustrien og fiskeflåten i Båtsfjord	26
3.2.1. Fiskeflåte og landingsmønster gjennom året	27
3.2.2. Lerøy Seafood AS, avd. Båtsfjord	29
3.2.3. Båtsfjordbruket	30
3.2.4. Bemanning	31
3.2.5. Eierskap industri og flåte	31
3.3. Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger av fiskerinæringen	32
3.3.1. Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører	33
3.3.2. Virkninger på offentlige tjenester og infrastruktur	37
3.4. Bosetting og arbeidsmarked	39
3.4.1. Demografisk utvikling og mobilitet	39
3.4.2. Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft	43
4. Myre	45
4.1. Historisk utvikling av fiskeindustrien på Myre	45
4.2. Fiskeindustrien og fiskeflåten på Myre	46
4.2.1. Fiskeflåte og landingsmønsteret gjennom året	46
4.2.2. Myre Fiskemottak	48
4.2.1. Gunnar Klo AS	49

4.2.2.	Holmøy Fiskemottak AS – Myre Havbruk AS.....	50
4.2.3.	Primex Norway AS.....	50
4.3.	Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger	51
4.3.1.	Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører	52
4.3.2.	Virkninger på offentlige tjenester og infrastruktur.....	56
4.4.	Bosetting og arbeidsmarked	56
4.4.1.	Demografisk utvikling og mobilitet	57
4.4.2.	Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft	60
5.	Skjervøy	62
5.1.	Historisk utvikling av fiskeindustrien.....	62
5.2.	Fiskeindustrien og fiskeflåten	63
5.2.1.	Lokal fiskeflåte og landingsmønster gjennom året	63
5.2.2.	Årvikbruket AS.....	65
5.2.3.	Skjervøy fisk og skalldyr	66
5.3.	Havbruksnæringen i Skjervøy.....	67
5.4.	Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger	68
5.4.1.	Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører	69
5.4.2.	Virkning på offentlige tjenester og infrastruktur.	73
5.5.	Bosetting og arbeidsmarked	74
5.5.1.	Demografisk utvikling og mobilitet	74
5.5.2.	Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft	78
6.	Næringsprofil og ringvirkninger av fiskeri og sjømatnæringen i Nord.	79
6.1.	Om sjømatnæringene (e) – omfang og ringvirkninger i Norge	79
6.2.	Sjømatnæringen i nord – størst sysselsetting i fiskeindustrien	80
6.2.1.	Ferskfiskordningen – økt verdiskaping og ringvirkninger	83
6.3.	Næringsprofil generelt og fiskeri – sammenligning Nord-Norge og de tre case-kommunene	85
6.3.1.	Arbeidsmarkedet i case-kommunene og landet – sammenligning.....	91
6.3.2.	Utdanningsnivået i case-kommunene og landet – en sammenligning	92
6.4.	Befolkningens robusthet. Utvikling, mobilitet og aldersstruktur – sammenligning case-kommunene og andre regioner i landet	93
6.5.	Utviklingsmuligheter og utfordringer for case-kommunene – sammenligning og oppsummerende betraktninger.....	98
7.	Fiskeindustri – næringsmessige utfordringer og prioriteringer videre.	100
7.1.	Innledning og perspektiv på framtidige utfordringer	100
7.1.1.	Båtsfjord	100
7.1.2.	Øksnes	101
7.1.3.	Skjervøy	101
7.2.	Prioriteringer videre for fiskeindustrien	102
7.2.1.	Nyttiggjøring av ferskfiskordningen	102
7.2.2.	Levendelagring av torsk	102
7.2.3.	Torskeoppdrett.....	102
7.2.4.	Videreutvikling av restråstoff-produkter.	103
7.3.	Anbefalinger rettet mot fiskeriforvaltningen.....	103
7.3.1.	Styrking av ferskfiskeordningen	103
7.3.2.	Videreføring av bonuskvote ved levendelagring.....	103

7.3.3.	Legge til rette for mer ferske landinger fisk fra havgående flåte.....	104
7.3.4.	Sikre den norske hvitfiskens anseelse og markedsadgang	104
7.4.	Andre forhold av betydning for fiskerisamfunn i Nord-Norge.....	104
7.4.1.	Utdanningstilbud.....	104
7.4.2.	Samferdsel.....	104
8.	Sentrale referanser.....	106
8.1.	Appendix: figur- og tabellvedlegg:	108

Tabellfortegnelse

Tabell 1:	Sysselsatte i direkte fiskerirelaterte næringer. Båtsfjord, 2008–2020 (4. kv.)	34
Tabell 2:	Sysselsatte i direkte fiskerirelaterte næringer. Øksnes kommune, 2008–2020 (4. kv.)	53
Tabell 3:	Sysselsatte (arbeidssted) i direkte fiskerirelaterte næringer. Skjervøy. 2008–20 (4. kv.)..	70
Tabell 4:	Samlede direkte og indirekte sysselsettingseffekter fra sjømatnæringen i hhv. Troms og Finnmark samt Nordland 2019. Antall.	81
Tabell 5:	Sjømatnæringens sysselsettingsvirkning (inkl. ringvirkninger) som andel av privat sysselsetting i kommunen. Kommuner i landet etter høyest andel.	82
Tabell 6:	Oversikt over direkte og indirekte sysselsettingseffekt av <i>ferskfiskordningen</i> , eks. 2017.	84
Tabell 7:	Båtsfjord kommune, sysselsatte fordelt på næringer.....	108
Tabell 8:	Øksnes kommune, sysselsatte fordelt på næringer.....	109
Tabell 9:	Skjervøy kommune, sysselsatte fordelt på næringer.....	109
Tabell 10:	Nord-Norge. Næringsstruktur, utvikling og andel av totalsysselsatte. 2008–2020 (4. kv.)	110
Tabell 11:	Direkte fiskerirelaterte næringer. NORD-NORGE. 2008–2020 (4. kv.). Antall sysselsatte.	111

Figurfortegnelse

Figur 1: Kystflåtens fangst av torsk i henholdsvis januar–august og september–desember (blå del av søylene) i perioden 1992–2016.....	16
Figur 2: Månedsfordelte landinger av all bunnfisk i Norge i 2017 i rund vekt, inkludert landinger fra utenlandske fartøy.....	16
Figur 3: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Øst-Finnmark for årene 2017–2019	28
Figur 4: Månedsfordelte frysede landinger av bunnfisk i Øst-Finnmark for årene 2017–2019	28
Figur 5: Sysselsatte fordelt på næringer i prosent av sysselsatte totalt i Båtsfjord.....	33
Figur 6: Fiskerinæringer basert på fiskeråstoff. Sysselsatte og andel av total. Båtsfjord 2008–2020	34
Figur 7: Kvartalsvis variasjon av ansatte i fiskeindustrien. Båtsfjord, 2016–2020.....	35
Figur 8: Demografisk utvikling Båtsfjord 2000–2021.....	40
Figur 9: <i>Innlands</i> nettoutflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre.	40
Figur 10: Båtsfjord. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, andel av totalbefolkningen.....	41
Figur 11: Båtsfjord. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050.....	42
Figur 12: Båtsfjord. Framskrivning: Aldersgrupper andel befolkning 2020–2050	42
Figur 13: Helt arbeidsledige Båtsfjord 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent	43
Figur 14: Figur: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Vesterålen for årene 2017–2019 ..	47
Figur 15: Månedsfordelte frysede landinger av bunnfisk i Vesterålen for årene 2017–2019.....	47
Figur 16: Øksnes kommune, sysselsatte fordelt på næringer (4. kvartal).	52
Figur 17: Sysselsatte i fiskerinæringer basert på fiskeråstoff. Øksnes kommune 2008–2020.	53
Figur 18: Kvartalsvis variasjon av ansatte i fiskeindustrien. Øksnes kommune 2016–2020.....	54
Figur 19: Demografisk utvikling i Øksnes kommune.....	57
Figur 20: Innlands nettoutflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre. Antall.....	58
Figur 21: Øksnes. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sin andel av totalbefolkningen.....	58
Figur 22: Framskrivning 2020–2050: Befolkning og alderssammensetning	60
Figur 23: Øksnes. Framskrivning: Aldersgruppers andel hele befolkningen 2020–2050.....	60
Figur 24: Helt arbeidsledige Øksnes kommune, 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent	61
Figur 25: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Troms for årene 2017–2019.	64
Figur 26: Månedsfordelte frysede landinger av bunnfisk i Troms for årene 2017–2019:.....	64
Figur 27: Næringsstruktur og -utvikling. Næringenes andel av totalsysselsettingen i Skjervøy.....	69
Figur 28: Sysselsatte i fiskerinæringer basert på fiskeråstoff. Skjervøy 2008–2020.....	71
Figur 29: Kvartalsvis variasjon i fiskeindustrien. Skjervøy kommune, 2016–2020.	72
Figur 30: Befolkningsutvikling, flytting, innvandring, og fødselsoverskudd	75
Figur 31: Innlands nettoutflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre.	75
Figur 32: Skjervøy. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldres andel av totalbefolkningen.....	76
Figur 33: Skjervøy. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050.....	77
Figur 34: Skjervøy. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050.....	77
Figur 35: Helt arbeidsledige Skjervøy kommune, 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent	78
Figur 36: Sjømatnæringens samlede sysselsettingseffekter (inkl. ringvirkninger) fordelt på fylker (til venstre) og som andel av total privat sysselsetting (til høyre).	80
Figur 37: Direkte og indirekte virkninger fra sjømatnæringer fordelt på type sjømatrelatert virksomhet (ekskl. tilgrensede næringer). Prosent av total.....	81

Figur 38: Fordeling (direkte) verdiskapning av <i>ferskfiskordningen</i> basert på <i>landinger</i> av fersk torsk etter uke 18 i 2017.	84
Figur 39: Næringsers andel av totalsysselsettingen i egen region/kommune. Øksnes, Skjervøy, Båtsfjord og Nord-Norge – sammenligning, 2019. Prosent.	86
Figur 40: Fiskerinæringer basert på fiskeråstoff, Nord-Norge. Sysselsatte og andel totalt 2008–2017	
Figur 41: Fiskerirelaterte sysselsattes andel av sysselsatte totalt. Sammenligning Båtsfjord, Skjervøy og Øksnes kommuner samt Nord-Norge, 2008–2020. Prosent.	88
Figur 42: Variasjon i antall ansatte gjennom året i fiskeindustri/lakselakteri i nord 2016–2020. ..	89
Figur 43: Arbeidskraftutleie fra næring «utleie av arbeidskraft» i Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy kommuner samt Nord-Norge. Antall, fordelt kvartalsvis 2016–2020.	91
Figur 44: Helt arbeidsledige i Båtsfjord, Skjervøy og Øksnes kommuner. Års-gjennomsnitt årene 2015–2019 og i mars hhv. 2020 og 2021. Prosent.	92
Figur 45: Utdanningsnivå Øksnes, Skjervøy og Båtsfjord kommuner samt landet. 2019. Prosent. ...	93
Figur 46: Folkemengde Båtsfjord, Skjervøy, Øksnes, Nord-Norge og i hele Norge kommuner sentralitet 5 og 6. 1986–2021. Indeks, 2010=100%.	94
Figur 47: Demografisk utvikling i Nord-Norge, 2000–2020 (4. kvartal).	95
Figur 48: Nord-Norge. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, andel av totalbefolkning, per 1. januar.	96
Figur 49: Framskriving folkemengde 2020–2050 – casekommuner og Nord-Norges. Indeks, 2020=100.	97
Figur 50: Framskriving aldersgrupper og folketall 2020–2050. Indeks, 2020=100 pst.	98
Figur 51: Næringsenes andel av total sysselsetting i Nord-Norge, 2008–2020. Prosent.	111

1. Innledning

Sjømat er Norges tredje største eksportnæring etter olje og gass, og i 2020 ble det eksportert sjømat for mer enn 105,7 milliarder kroner. Kystsamfunn i hele Nord-Norge har blitt bygd på høsting av havets ressurser, og spesielt nærheten til ettertraktet hvitfisk har vært av stor betydning. Den norske fiskeflåten og fiskeindustrien skaper tusenvis av arbeidsplasser, og utgjør en økonomisk ryggrad for mange samfunn langs kysten av landet vårt – spesielt i Nord-Norge.

Samtidig sliter små kystkommuner i landsdelen med ungdomsflukt, synkende folketall og stor ledighet. Til tross for nærheten til matfatet sliter fiskeindustrien med å skape stabile og helårige arbeidsplasser og har så langt ikke greid å fullt ut utnytte hvitfiskens verdiskapningspotensiale i landsdelen. Årsaker til dette er blant annet sesongbetont tilgang på råstoff, ujevn kvalitet på råstoffet som tas i land, samt at et betydelig volum sendes ubearbeidet ut av landet.

Fiskerisamfunn langs hele kysten er ulikt rustet til å imøtegå disse utfordringene, og anvender ulike strategier for å styrke lokal fiskeindustri. Båtsfjord i Finnmark, Øksnes i Vesterålen og Skjervøy i Troms er tre fiskerikommuner hvor fiskeindustrien har anvendt ulike strategier for å sikre lokale arbeidsplasser, lokal verdiskapning og ringvirkninger for tilliggende næringer.

I denne rapporten skal vi se på hva som kjennetegner fiskeindustrien i de tre kommunene, hvilken verdiskapning og bredere ringvirkningen industrien gir i sine egne lokalsamfunn, og hva de tre kommunene kan lære av hverandres erfaringer. Vi vil også vurdere erfaringene her i et regionalt perspektiv, og se på hva som kjennetegner disse fiskerisamfunnene sammenlignet med andre kystsamfunn i landsdelen, hvor fiskeindustrien står svakere. Har noen av disse kystkommunene hatt fortrinn og nyttiggjort seg muligheter som ikke er tilgjengelige for andre kystkommuner, eller kan de tilby lærdom som andre kommuner kan ha nytte av? Hvilke forvaltningsmessige grep kan bedre fiskeindustrien evne til å realisere lokal verdiskapning og sysselsetting, i fiskerisamfunn langs hele kysten?

Rapporten er utarbeidet i tett samarbeid med Linken Næringshage i Båtsfjord og Egga Utvikling på Myre i Vesterålen, og finansieres av Troms og Finnmark fylkeskommune, Båtsfjord kommune, Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe og Øksnes kommunes næringsfond.

2. Nordnorsk fiskeindustri

2.1. Norsk fiskeriforvaltning

Gjennom tusenvis av år har vi levd av fiske, og mange kystsamfunn i Norge baserer seg fortsatt på høsting av havets ressurser. Norge har råderett over noen av verdens rikeste havområder, og de største og mest verdifulle fiskebestandene finner vi i Barentshavet. En bærekraftig høsting av disse ressursene forutsetter at de marine økosystemene fungerer. Å sikre et funksjonelt økosystem er derfor et grunnleggende prinsipp for all aktivitet knyttet til fiske, fangst og havbruk. For å sikre dette har man etablert et system for regulering av fangst og landing av fisk fra norske farvann.

2.1.1. Havressursloven

Loven om forvaltning av viltlevende marine ressurser, også kjent som Havressursloven, ble innført 6. juni. 2008. Den utgjør grunnlaget for statens regulering av marine ressurser i Norge, og har som formål «å sikre ei bærekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»¹

Dette er en kjernemålsetning i den norske fiskeriforvaltningen, at fiskeressursene skal forvaltes på en måte som er økologisk bærekraftig og samfunnsøkonomisk, som bidrar til å sikre aktivitet i kystsamfunnene, og at lønnsomhet skal balanseres mot økologiske og bredere samfunnsmessige hensyn. Målet med fiskeriforvaltningen er ikke bare å få en mest mulig lønnsom utnyttelse av fiskeressursene, men en forvaltning som ivaretar flere hensyn (Petersen 2018: 3). Dette gjøres blant annet gjennom en regulering av fisket, og en fordeling av tilgang til fiske mellom ulike fartøystyper.

2.1.2. Kvotesystemet

Norge er folkerettslig forpliktet til å sette en nasjonal totalkvote for hvert enkelt fiskeslag i Norges økonomiske sone. Gjennom kvotesystemet regulerer myndighetene hvem som kan fiske, når, hvordan, og hvor mye. Totalkvoten deles i hovedsak mellom to grupper, havfiskeflåten, som består av store, havgående båter med stor rekkevidde og fangstkapasitet, og kystfiskeflåten, bestående av båter med opptil 28 meters lengde som har mer begrenset rekkevidde og fangstkapasitet enn de havgående trålene, og som må fiske nærmere kysten. Nyere kystbåter, spesielt de største båtene, har samtidig adskillig større rekkevidde og fangstkapasitet enn de eldre båtene. Kystbåtene henter besetningen mer lokalt og leverer i større grad fisk i de områder hvor de har hjemmehavn. Kystflåten anses derfor som viktig for lokal sysselsetting og bosetning langs kysten, og har blitt prioritert i fordeling av kvoter. I 2021 er den totale torsk kvoten på 397.635 tonn,

¹ Lov om forvaltning av viltlevende marine ressurser (havressursloven). § 1:
<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2008-06-06-37>

hvorav trål får 120.421 tonn og 224.000 tonn er forbeholdt kystfiskeflåten. Kystfiskeflåtens kvote er imidlertid fordelt mellom fire fartøygrupper av ulik lengde og fangstkapasitet.² Med teknologisk utvikling har fartøy av ulik lengde fått økt rekkevidde, fangst og lagringskapasitet. Frem mot 2000-tallet ble fiskeflåten preget av overkapasitet, og fiskeressursene ble fordelt på for mange båter. Dette truet næringens lønnsomhet, og det ble ansett som nødvendig å foreta drastiske endringer i kvotesystemet.

I 2003 ble derfor strukturvoteordningen innført – en ordning som åpnet for å samle flere kvoter på et fartøy, dersom et fartøy tas permanent ut av fiske.³ Dette ble fulgt opp med andre endringer som samlet kvoter på færre hender. Store aktører i fiskeflåten har vært pådriver for disse endringene, som i stor grad har vært rettet mot å styrke lønnsomheten til færre aktører i næringen. Båter under 11 meter var unntatt fra strukturvoteordningen, men i 2010 ble det innført en samfiskeordning som i 2011 ble utvidet med mulighet for «samfiske med seg selv», dvs. at man fisker på kvoter for to båter med en båt.

I 2020 leverte Riksrevisjonen en rapport som tar for seg utviklingen innen fiskeflåten mellom 2004 og 2018, og som analyserer effektene av strukturvoteordningen og den statlige forvaltningen av fiskekvotene. Rapporten avdekker at strukturvoteordningen, i kombinasjon med høye råvarepriser har bidratt til økt lønnsomhet isolert sett for den norske fiskeflåten mellom 2004 og 2028.

Samtidig avdekker Riksrevisjonen en rekke utviklingstrekk som er i strid med de overordnede målsetningene i norsk fiskeriforvaltning:

- Fiskekvoter og aktive fartøy har blitt konsentrert på stadig flere hender, stikk i strid med en målsetning om spredt eierskap innen fiskeflåten.
- Kvotene eies i mindre grad av registrerte fiskere.
- Fiskeflåten har blitt mindre variert, og fartøyene har blitt større og færre. Man har hatt en økning i den minste flåtegruppen, og den mellomste har nesten forsvunnet.
- Økte kvotepriser gjør det vanskelig å rekruttere nye fiskere.
- Salg av kvoter fra den minste kystflåtegruppen har hatt negative konsekvenser for små kystsamfunn. Fiskekvoter, og derved landinger til industrien, flyttes fra små til større fiskerihavner.
- Muligheten til samfiske har fungert som en skjult strukturordning for den minste flåtegruppen, og ført til at rundt 250 av 1000 båter under 11 meter er tatt ut av drift.
- Flere fiskeriavhengige kommuner har fått redusert fiskeriaktivitet, og en større andel landinger konsentreres i noen utvalgte kommuner nord i Nordland, i Sør-Troms og i Øst-Finnmark.
- En stadig mindre andel av fangsten bearbeides i Norge.

Riksrevisjonens gjennomgang avdekket en utvikling hvor man har hatt økt lønnsomhet innen fiskeflåten, men hvor kvoter og inntjening har blitt konsentrert på stadig færre hender, og fartøy

² Forskrift om regulering av fisket etter torsk, hyse, og sei nord for 62o N i 2021 § 5

³ Forskrift om spesielle kvoteordninger for kystfiskeflåten (FOR-2003-22-07-1309)

og landinger konsentreres på færre steder, med negative konsekvenser for sysselsetting og bosetning i små kystsamfunn (Riksrevisjonen 2020: 10–18).

I mai 2020 ble det også vedtatt en ny kvotemelding, som i hovedsak representerer en videreføring av den foregående forvaltningspolitikken. Sentrale punkter er at det skal ikke gis anledning til forlengelse av tidsbegrensningen i strukturkvoteordningen, at det i fisket etter torsk, hyse og sei nord for 62°N skal etableres kvotefleksibilitet over årsskiftet på fartøynivå, slik at et fartøy kan utnytte sitt kvotegrunnlag best mulig innenfor et kvoteår, og at muligheten for samfiske med seg selv avvikes innen 31. desember 2025.⁴

2.2. Fangstmønster og sesongsvingninger i torskefisket.

Mens kvotesystemet regulerer hvem som kan fiske hva, og hvor mye, så er det fiskestammens utbredelse og bevegelsesmønster som bestemmer når og hvor det er mulig å få fisk.

Nordøstarktisk torsk er den viktigste bestanden i det norske torskefisket. Sammen med kysttorsk nord for 62. breddegrad utgjør den 98 % av all torsken som landes i Norge. Torskefisket nord for 62. breddegrad foregår årer rundt, men rundt halvparten av fangsten tas i perioden februar–april, når skreien trekker til kysten for å gyte. Den største konsentrasjonen av fisk, og de beste feltene for skreifiskesesongen finner man i Lofotbankene, i Vesterålen, i Tromsbankene, men også langs hele Finnmarkskysten.

Torskefisket, som er det mest lukrative fisket, har derfor en intens høysesong mellom februar og april langs hele kysten av Nord-Norge. Mot slutten av skreisesongen starter vårtorskefisket utenfor Finnmarkskysten.

Det er torsk å finne langs kysten gjennom det meste av året. På høsten er den til stede langs kysten av Øst-Finnmark frem til begynnelsen av november. I Lofoten, Vesterålen og i Troms er det knapt torsk å finne langs kysten på høsten. Hyse er også å finne langs kysten gjennom hele året.

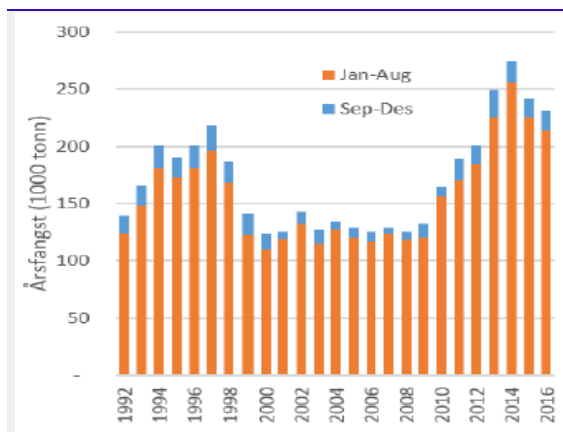
I Øst-Finnmark er det spesielt gode forhold for hysefiske om sommeren. I Lofoten og Vesterålen er det også godt fiske på blåkveite, i tillegg til hyse gjennom sommeren. Dette innebærer at den lille kystfiskeflåten, med båter opp til 15 meter, kan ha gode fiskeforhold i perioden januar–august i Nordland og Troms, med litt dødtid i mai, og med februar–april som de absolutt viktigste månedene. I Øst-Finnmark har kystfiskeflåten tilgang på fisk i samme periode, men kan i også fiske noe hyse og torsk på høsten.

Industrianlegg som ønsker å ha aktivitet gjennom hele året er derfor helt avhengige av å motta fangst fra de havgående trålene i denne perioden. Mens kystflåten leverer fisken fersk, leverer trålene både fersk og fryst. En tråler som leverer fryst kan ha tokt på opptil en måned. Dersom den skal leverer fisken fersk er den ute i fem dager. Finnmark Havfiske AS, underlagt Lerøy, drifter fire kombitråler som kan gjennomføre lange tokt, fryse ned en del av fisken, og levere ferskt det som fanges på siste del av toktet. For landindustrien er fryst fisk per i dag noe dyrere og mer krevende å bearbeide enn fersk fisk. Dette kan på litt sikt endre seg med ny fryse og tine-teknologi som er under utvikling, blant annet i samarbeid mellom fiskeindustri og forskningsmiljøer i Nord-Norge.

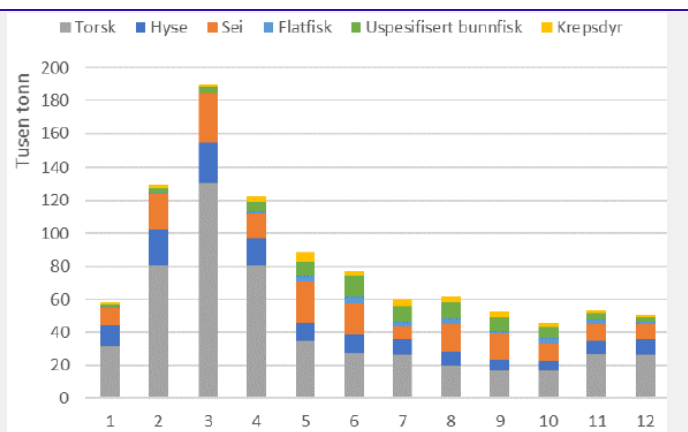
⁴ <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=76668>

Variasjon av fangst og landinger av fisk over året er illustrert i figur 1 og 2 for hele landet.

Figur 1: Kystflåtens fangst av torsk i henholdsvis januar–august og september–desember (blå del av søylene) i perioden 1992–2016.

Figur 2: Månedsfordelte landinger av all bunnfisk i Norge i 2017 i rund vekt, inkludert landinger fra utenlandske fartøy

Kilde: Nofima rapport hhv. 2017:27 og 2021:12.

Fangst og landingsmønster varierer betydelig mellom ulike regioner langs kysten, i samsvar med fiskens vandring, men også influert av reguleringer og båt/redskapstyper. Det man har til felles langs hele kysten, er at en stor andel av fisket gjennomføres i løpet av noen få intense måneder. Da landes det fersk fisk i så store volum at fiskeindustrien ikke har kapasitet til å foredle alt. En betydelig andel fersk fisk eksporteres derfor hel, for så å videreføres i andre land. Dette er den sentrale utfordringen fiskeindustrien står ovenfor: Landingen av råstoff er svært ujevnt fordelt utover året. Det vanskeliggjør helårlig aktivitet, og begrenser fiskeindustriens evne til å gjøre mest mulig ut av råstoffet gjennom bearbeiding.

2.2.1. Ferskfiskeordningen

Som en del av kvoteordningen har det blitt gjort noen grep for å utvide fiskesesongen og spre landing av fisk utover en lengre periode. Ett av de viktigste grepene er ferskfiskeordningen.

Bifangstordningen ble opprettet i 2008 med en intensjon om å «sikre landinger av fersk fisk utover hovedsesongen i torskefisket». I 2013 ble ordningen videreført under navnet «ferskfiskeordningen». Ordningen går ut på at det tillates en viss andel torsk i fisket etter andre fiskeslag fra sein vår og på høsten, og at denne torskene ikke regnes som del av de ordinære torskekvoteene den enkelte båt har. Jo lenger ut på året man kommer, jo større andel torsk godtas.

Hvert år settes det av et kvantum torsk. I 2019 utgjorde den 4,8 prosent av totalkvoten. Hensikten med ordningen er å skaffe fisk til industrien i råstoff-fattige årstider, i første rekke på høsten. I 2018 startet ordningen i mai med 20 prosent innblanding av torsk, på tampen av året var den økt til 50. I 2019 var det 30 prosent på det meste.

I 2018 utarbeidet BDO en rapport om økt verdiskaping og betydning for landindustrien basert på ferskfiskordningen. Den slo fast at ordningen har bidratt til økt lønnsomhet i fiskeflåten, så vel som økt sysselsetting på land. Dette skjer på tre måter. For det første bidrar ordningen til at sesongen forlenges, og dette gir grunnlag for en høyere foredlingsgrad gjennom året. Basert på 2017-tall, anslår de at ordningen bidrar med en økt verdiskaping på 370 millioner kroner per år og en «direkte virkning på 650 årsverk i fiskeindustrien». For det andre bidrar ferskfiskordningen til økt fangst av andre fiskeslag, som hyse, som mange ellers lar være å fiske. For det tredje bidrar ordningen til økt aktivitet i lokalsamfunnene og økt kjøp av varer og tjenester til fiskeindustrien, men også til flåten som lander fisk til industrien. Dette gir igjen ringvirkninger til andre sektorer (BDO 2018:5). De indirekte virkninger av ferskfiskordningen oppstår på grunn av økt konsum som følge av flere sysselsatte, samt økt aktivitet i foredlingsbedriftene som øker bedriftenes etterspørsel etter varer og tjenester. BDO anslår den totale sysselsettingseffekten, med ringvirkninger av ferskfiskordningen, til å utgjøre til sammen 1070 årsverk.

Dette samsvarer med funnene i en evalueringsrapport fra Nofima, som også utpeker Finnmark som en vinner av ferskfiskordningen (Dreyer, Isaksen, & Hermansen, 2017). Dette er basert på at torsken trekker nordover til kysten av Finnmark når hovedsesongen er over, slik at filetindustrien i Finnmark får økt tilgang på råstoff, mens Vesterålen og Lofoten får en betydelig mindre andel av torsken. Rapporten fra BDO beregner at 83 % av torsken som fiskes på ferskfiskekvoten landes i Finnmark, men argumenterer likevel for at ringvirkningene kan ha en større geografisk utbredelse. Ikke alt som leveres på ferskfiskekvoten foredles i kommunen den landes i, en del transporteres langs landeveien for videreforedling ved industrianlegg lenger sør. Fisk som leveres fersk i Finnmark foredles også på anlegg blant annet i Leknes og Stamsund, for deretter å skape aktivitet i Oslo, på Sjømathuset og på Fiskesentralen. Riksrevisjonens rapport løfter også frem ferskfiskeordningen som ett av de viktigste grepene for å bedre råstofftilgang for norsk fiskeindustri utenom sesong (Riksrevisjonen 2020, 131). Ferskfiskeordningen anses å være helt avgjørende i kampen for å sikre helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien i Finnmark, men den er ikke tilstrekkelig. Det er behov for flere grep for å sikre helårlig tilgang på råstoff til fiskeindustrien.

2.2.2. Kvotebonus for levendelagring

Et av disse er kvotebonus ved levering av fisk til levendelagring. Ordningen ble innført i 2008, da med 20 % kvotebonus til fiskere som leverer torsk eller hyse til levendelagring. I 2013 ble kvotebonusen hevet til 50 %. Det innebærer at dersom en båt leverer to tonn torsk til levendelagring, så regnes dette bare som ett tonn som trekkes av fartøyets kvote. Gjennom flere år har det vært avsatt en årlig kvote på 4000 tonn torsk til levendelagrings-bonus, som gir til sammen 8000 tonn til levendelagring. Dette har blitt levert til lagringsmerder drevet av fiskeindustrien i bl.a. Båtsfjord og på Myre, i samarbeid med forskningsmiljøer. Fisken kan i utgangspunktet mellomlagres i inntil 12 uker før den slaktes. For 2020 og 2021 har det blitt gitt dispensasjon for levendelagring i inntil 20 uker. Levendelagring av torsk og hyse, for slakt utenom fiskesesongen, har blitt et nytt viktig grep for å sikre ferskt råstoff til industrien gjennom hele året. Det har gitt grobunn for økt samarbeid mellom fiskeindustri, flåte og FoU-miljøer tilknyttet utvikling av merder, teknologi for levendelagring og dimensjonering av kystfartøy for levering av levende fisk. Samtidig har levendelagring vært såpass kostnadskrevenende, at levendelagret torsk blir for dyr til å brukes til filetproduksjon, og isteden selges ubearbeidet. Næringen vil trenge tid på å senke kostnadene knyttet til levendelagring, før dette evt. kan bli en varig del av en strategi for å sikre en lønnsom helårlig filetproduksjon langs kysten.

2.2.3. Kystfiskekvoten

En annen kvoteordning som påvirker landinger av fisk i Nord-Norge, er Kystfiskekvoten. Kystfiskekvoten er et tilleggskvantum til fartøy i åpen gruppe i fisket etter torsk, og som eies av person bosatt i Finnmark, i Nord-Troms eller i en annen kommune i Troms eller Nordland som ligger innenfor det geografiske virkeområdet til Sametingets søkerbaserte tilskuddsordning. Kystfiskekvoten ble innført i 2011, og det har vært satt av 3000 tonn torsk årlig til ordningen. De første årene var det lite av det avsatte kvantumet som ble fisket, restkvotene var på mellom 75 og 94 prosent. I 2016 sto det imidlertid bare igjen 13,3 prosent, og i 2017 og i 2018 ble kvoten overfisket. Kystfiskekvoten splitter landsdelen, ettersom den gir fiskere i åpen gruppe, som er registrert i de tilgodesette kommunene en ekstra kvote. Ifølge tidligere undersøkelse har kystfiskekvoten gjort det mulig for fiskere i Finnmark å livnære seg på fiske i åpen gruppe, mens dette ikke lar seg gjøre for fiskere basert f.eks. i Vesterålen (Riksrevisjonen 2020). For året 2020 ble hvert enkelt fartøy tildelt en kystfiskekvote på 7 tonn torsk.

Dette er kvoteordninger som har hatt betydning for fiskeindustriens tilgang til råstoff. Et annet forhold av stor betydning er fiskeindustriens forhold til fiskeflåten. Dette omfatter regler for hvem som kan eie fiskerbåter, evt. flåtens forpliktelser overfor landindustri, og industriens forpliktelser knyttet til håndtering av landet fisk. Dette reguleres innenfor rammen av deltakerloven.

2.3. Deltakerloven

En hovedregel i fiskeriforvaltningen har vært at fiskeflåten skal være eid av fiskere som selv tar aktivt del i fisket. Den nye Deltakerloven trådte i kraft 1. januar 2000 og skulle styrke prinsippet om at fiskeflåten skal være fiskereid, blant annet gjennom aktivitetskravet, som er nedfelt i Deltakerlovens paragraf 6. Aktivitetskravet innebærer at ervervstillatelse kun gis til «... *den som har drevet ervervsmessig fiske eller fangst på eller med norsk fartøy i minst tre av de siste fem årene ...*». I formuleringen om ervervsmessig fiske ligger et krav om en nærhet til utøvelse av fisket. Dette kravet kan oppfylles i kraft av å ha arbeidet om bord på båt, slik at det gis en vei fra hyre til eget eierskap, både av båt og kvote. Videre blir det også godtatt at administrative redere, altså personer som eier flere fartøy og som administrerer disse fra land kan sies å oppfylle aktivitetskravet (Petersen 2018:10). Aktivitetskravet har vært begrunnet med behovet for å sikre sysselsetning og bosetning langs kysten, ved å ivareta en lokalt forankret, fiskereid flåte. Aktivitetskravet blir samtidig kritisert for å ikke ta nok hensyn til utfordringene norske fiskeindustribedrifter står ovenfor. Fiskeindustribedriftene er avhengig av en stabil råstofftilgang, men de fleste bedrifter har ingen mulighet til å eie egne fartøy. Unntaket er de få fiskeindustribedriftene som eies av aktive fiskere. Dette begrenser fiskeindustriens handlingsrom i arbeidet med å sikre stabil råstofftilgang for lokale industribedrifter.

2.3.1. Dispensasjonssystemet

Det finnes noe rom for å gi unntak fra aktivitetskravet. Deltakerlovens 6. paragraf, tredje ledd, åpner for at det kan gis dispensasjon fra aktivitetskravet i «særlig tilfelle» når «næringsmessige og regionale hensyn tilsier det». Det er opp til Departementet å avgjøre om og når det skal gis dispensasjon. Dispensasjon fra aktivitetsplikten har blitt gitt til aktører innen fiskeindustrien i noen få tilfeller hvor dette har vært ansett som nødvendig for å sikre kritisk tilgang til råstoff for bedriften, og hvor bedriftens overlevelse tillegges betydning for lokal sysselsetting og verdiskapning (Petersen 2018). Da har fiskeindustribedriften fått kjøpe seg inn som

majoritetseiere i kystfiskebåter. På flåtesiden er det stor motstand mot bruk av dispensasjon fra aktivitetsplikten. Hvorvidt fiskeindustrien skal ha mulighet til å gå inn på flåtesiden som majoritetseier i fiskefartøy, er et sentralt stridsspørsmål mellom flåte og landsiden i norsk fiskerinæring.

Fiskeindustribedriften kan også gis dispensasjon for å eie og drifte havfiskefartøy. Fra industrien har dette vært et spørsmål om gjensidighet i retten til eierskap. Flere aktører i fiskeindustrien argumenterer for at det bør være lik tilgang til å gå fra landindustri og inn på eiersiden i fiskeflåten, som det er å gå fra flåtesiden inn på eiersiden i landindustrien – at det enten bør være lukket eller åpent begge veier. Vilklårene for å la industribedrifter drifte egne havfiskefartøy utgjør et eget system av regler for landing av fisk fra disse fartøyene.

2.3.2. Pliktsystemet

Pliktsystemet er et sett av dispensasjonsvedtak for fiskeindustribedrifter som tillater dem å eie havfiskefartøy mot at råstoffet tilbys til et utvalg av industrianlegg i Nord-Norge. Formålet med pliktsystemet er at havfiskefartøyene skal tilføre fiskeindustribedrifter råstoff utenfor sesongtoppene for kystfiskeflåten. I teorien er målet at fiskeindustrien skal få en mer stabil råstofftilførsel, færre permitteringer, økt lønnsomhet og flere ansatte.

2.3.3. Leveringsplikt – Tilbudsplikt

På 1960-tallet utfordret aktører på industrisiden prinsippet om at fiskeflåten skulle være fiskereid, og noen bedrifter fikk da dispensasjon til å kjøpe sine egne havfiskefartøy. I løpet 1980- og 1990-årene fikk fiskeindustrien store økonomiske problemer, blant annet som følge av en strengere ressurskontroll, avskaffelse av statsstøtte og lavere torskekvoter. En rekke industribedrifter gikk konkurs, og mange havfiskefartøy skiftet eiere. Myndighetene la da inn vilkår i konsesjonene om at havfiskefartøyene hadde en **plikt til å levere** til bestemt anlegg eller bestemte regioner. Målet var å sikre fortsatt drift ved de ulike landanleggene.⁵ I tillegg til en plikt til å levere fisk til spesifiserte anlegg eller regioner ble det i enkelte trålkonsesjoner tilknyttet en **aktivitetsplikt**. Det innebar at eieren av konsesjonen forpliktet seg til å opprettholde produksjonen ved de anlegg som var omfattet av leveringsplikten.⁶ I 2003 ble leveringsplikten erstattet av en tilbudsplikt. Det innebar at havfiskefartøyet ikke lenger var pliktig til å levere til et spesifikt anlegg eller region, men kun å *tilby* råstoffet til de tilgodesette anleggene. Tilbudsplikten pålegger havfiskefartøyene å først tilby 80% av torsken og 60% hysen til anlegget eller regionen som er tilgodesett i konsesjonsvilkårene. Dersom ingen tilgodesette anlegg kjøper fangsten så skal råstoffet tilbys til andre anlegg i regionen. Dersom ingen anlegg ønsker fangsten etter første og andre tilbudsrunde så er selger fristilt til å selge fangsten på det åpne markedet. Denne ordningen har blitt møtt med stor misnøye fra fiskeindustrien og krav om endringer har økt med tiden.

2.3.4. Bearbeidingsplikten

I løpet av 1990 og 2000-tallet så man at enkelte anlegg tok imot fisk med tilknyttet aktivitetsplikt for flåtesiden, som så ble solgt videre med profitt uten bearbeiding på anlegget. Man fikk derved

⁵ Rapport fra ekspertgruppe nedsatt av Nærings og Fiskeridepartementet, Vurdering av leveringsplikten, bearbeidingsplikten og aktivitetskravet s. 11. 2016.

⁶ Ibid.

ikke økt aktivitet ved anlegget. Som en konsekvens ble anleggene i 2006 pålagt en bearbeidingsplikt, en plikt til å bearbeide en viss andel av den mottatte fisken (Petersen 2018:11). Bearbeidingsplikten innebærer at anlegg som kjøper fangst i første eller andre tilbudsrunde er pliktig til å bearbeide minst 70% av råstoffet før videresalg. Det foreligger ikke en bearbeidingsplikt dersom råstoffet kjøpes i tredje tilbudsrunde (Ibid:19). Formålet med pliktsystemet er å øke aktiviteten ved landanleggene. Omgjøringen av leveringsplikt til tilbudsplikt, kombinert med en bearbeidingsplikt som ikke gjelder kjøp på tredje tilbudsrunde, undergraver en slik målsetning. For trålene gir det mest avkastning å selge fisken fryst, det gir best pris ved salg på det åpne markedet, og da gjerne til anlegg lenger sør i landet, eller i utlandet. Landanleggene vil ofte ikke være tjent med å kjøpe fangst i første eller andre tilbudsrunde, ettersom fryst fisk per i dag er mer krevende å bearbeide. Det fører til at knapt 10 % av fangsten fra havfiskefartøy omsettes i første eller andre tilbudsrunde.⁷

I 2016 satte regjeringen ned en ekspertgruppe for å vurdere om leveringsplikten, bearbeidingsplikten og aktivitetskravet fungerte etter hensiktene. Ekspertgruppene konkluderte med at ingen av de nevnte pliktene fungerte etter hensikten, og foreslo å avvikle hele pliktsystemet, og omfordele fiskeressursene som ble bundet opp av ordningen.⁸

Ekspertgruppens rapport påpekte at trålernes *tilbudsplikt* har *liten eller ingen økonomisk verdi*, men at *aktivitetsplikten*, som kun påhviler Lerøy Havfisk, og som er knyttet opp til seks anlegg, har en *betydelig verdi for de samfunn som er berørt*. En oppheving av aktivitetsplikten vil tillate Havfisk og Lerøy å rasjonalisere en drift som blant annet omfatter mottak i Nordkapp, Lebesby, Båtsfjord og Hammerfest, Vestvågøy og Hadsel. De berørte kommunene advarte mot en oppheving av pliktsystemet, og *anbefalte* isteden en *gjeninnføring av leveringsplikten* og en *konkretisering av aktivitetsplikten* hos fiskeindustrien. Representanter for havfiske, kystfiske og fiskeindustrien tok til orde for avvikling eller betydelige endringer av pliktsystemet, men disse endringsforslagene gikk i helt ulike retninger.

Basert på ekspertutvalgets rapport la regjeringen i 2017 frem et forslag om å avvikle pliktsystemet i sin helhet. Forslaget ble senere trukket.⁹ Siden den gang har situasjonen forblitt uendret. Representanter for trålerederiene, kystflåten, landindustrien, og mottakskommunene *ønsker endringer som går i ulike retninger*. Derfor opprettholdes et pliktsystem som ikke fungerer for noen av partene.

I dag landes det mer hvitfisk en noen gang i norske havner, men mye av denne fisken *eksporteres* til utlandet *uten noen foredling* ved norske anlegg. Fiskeindustrien greier ikke å utnytte denne fisken til foredling, og til å sikre helårlig sysselsetting i industrien. Dette skyldes i hovedsak to forhold: 1) En stor andel av fisken landes i en hektisk høysesong på vinter og vårparten. Når det landes store mengder råstoff på kort tid, har fiskeindustrien begrenset kapasitet til å bearbeide fisken, og er nødt til å sende en god del ut av landet uten bearbeiding. 2) Utenlandsk industri kan betale mere for råstoffet pga. lavere produksjonskostnader i andre land, som f.eks. Danmark og

⁷ Mens industrianlegg i Troms og Finnmark primært bearbeider fersk fisk, blir fryst fisk i større grad bearbeidet ved industrianlegg lenger sør, og spesielt på Vestlandet.

⁸ Rapport fra ekspertgruppe nedsatt av Nærings og Fiskeridepartementet, Vurdering av leveringsplikten, bearbeidingsplikten og aktivitetskravet.s.5. 2016.

⁹ Innst.442 S (2016–2017) Innstilling fra næringskomiteen om tilbaketrekning av Meld.St.20 (2016–2017)

Polen. 3) Mye av fisken leveres fryst. Den fryste fisken prises høyere fordi det er en global handelsvare. Det enkelte anlegg er da bedre tjent med å eksportere fisken uten bearbeiding.

På oppdrag fra kommunene som har anlegg som er tilgodesett med tilbudsplikt fra trålene, Nordland Fylkeskommune, Troms og Finnmark Fylkeskommune og Vest-Finnmarks næringsråd ble Nofima høsten 2020 bedt om å vurdere tre forslag til endringer av pliktsystemet og se på i hvilken grad disse kan bidra til jevnere levering av råstoff, også mer ferskt råstoff utover året, økt bearbeiding og økt helårs sysselsetting i fiskeindustrien i nord (Iversen et. al. 2021). De *tre forslagene* som vurderes er: 1) En egen *ferskfiskordning for pliktrålene*, 2) en *dynamisk minstepris som utbudspris* for omsetning og 3) *større fleksibilitet i rapporteringen av bearbeidingsplikten*.

I følge Nofima vil alle forslagene ha både positive og negative virkninger. En ferskfiskeordning for trålene kan sikre landing og bearbeiding av mer ferskt råstoff, men gir også økte fangstkostnader for flåten. En utbudspris for trålråstoff basert på minstepris kan føre til mer foredling, men vil også gi lavere lønnsomhet og lavere avlønning i flåten. I sin gjennomgang åpner Nofima for å kombinere en ferskfiskeordning for pliktrålene, med å gi større fleksibilitet i rapportering av bearbeidingsplikten, dvs. at industrien kan oppfylle sin bearbeidingsplikt knyttet til tilbudslandinger over en noe lengre periode Dette mener de vil gjøre det attraktivt for trålene å levere mer ferskfisk, og samtidig minske risikoen for industrien ved å ta imot fersk fisk med bearbeidingsplikt (Iversen et.al. 2021:4).

I kjølvannet av Nofima-rapporten foreslo de seks pliktkommunene i Finnmark en rekke endringer til leveringspliktforskriften for torsketrålere, for å sikre mer ferske landinger fra trålene.¹⁰ Disse forslagene ble møtt med sterk motstand fra rederienes side. Fiskebåt advarer om at forslagene vil Dette vil føre til omfordeling internt av trålkvotene, øke drivstofforbruket, øke klimautslippene, redusere fokuset på kvalitet på fisken som landes.¹¹

Debatten rundt kvotemeldingen, Riksrevisjonens rapport om kvotesystemet, og nye forslag til endringer i pliktsystemet viser alle til utviklingstrekk innen fiskerinæringen som vekker bred bekymring: – En konsentrasjon av fiskekvoter på få hender, færre og større båter som holder base i og lander fisk i færre havner, en svært sesong-spisset fangstsesong og lav bearbeidingsandel på fisk som landes ved norske anlegg.

¹⁰ Pliktkommunene i Finnmark foreslo følgende endringer til Leveringspliktforskriften for torsketrålerne:

1. Innføring av en ferskfiskordning for pliktrålene i form av en kvotebonus for levering av fersk fisk til industrien. 10 % av trålenes kvotegrnlag settes av til denne ordningen, med mål om at ferskandelen skal utgjøre minst 35 % av trålenes landinger.
2. Pliktrålerne underlegges en pris- og tilbudsordning som skal sikre lønnsomhet ved bearbeiding av råstoffet i Norge. Det må vurderes hvorvidt en dynamisk minstepris kan innføres som utbudspris for det leveringspliktige råstoffet, uavhengig om råstoffet er ferskt eller frosset.
3. Bearbeidingsplikten skal gjøres mer fleksibel ved at fiskeindustri-aktørene gis mulighet til å 1) «utveksle» deler av fangsten mellom bedrifter, og 2) rapportere på bearbeidingsplikten basert på landet fangstvolum innenfor en enkelt måned, istedenfor på den enkelte fangst.

Kilde: Marianne Sivertsen Næss, 21.02.2021, Nordnorsk Debatt:

<https://www.nordnorskdebatt.no/pliktralerne-ma-bidra-til-mer-foredling/o/5-124-107121>

¹¹ <https://www.kystogfjord.no/nyheter/forsiden/Advarer-mot-ferskfiskordning>

2.3.5. Internasjonale markedsforhold

Den norske fiskeindustrien er internasjonalt rettet, og det aller meste av norsk hvitfisk eksporteres til utlandet. I 2019 eksporterte Norge hvitfisk for mer enn 17 milliarder, med Storbritannia og EU som Norges viktigste markeder. De nærmeste årene byr på internasjonale endringer som også vil påvirke den norske fiskeindustrien.

Covid-relaterte markedsendringer

Salg av tørrfisk og saltfisk har gått kraftig ned siden viktige markeder som Brasil, Italia og Portugal har vært hardt rammet av Covid-19. Restaurantmarkedet for ferskfisk i Europa er midlertidig svekket som følge av pandemien. Samtidig vokser det frem et nytt marked basert på butikksalg av fisk til hjemmebruk. Det er vanskelig å vurdere hvor omfattende, og hvor langvarige, disse endringene i det internasjonale markedet vil være.

Brexit

Brexit kan føre til store tekniske utfordringer for norsk fiskeeksport til Storbritannia – per i dag landet som er den største mottakeren av norsk hvitfisk.¹² Disse utfordringene inkluderer krav om helsesertifisering av all fisk som transporteres via EU fra 1. oktober 2021 og veterinære kontroller på grensen til Storbritannia fra 1. januar 2022. Dette kan gjøre det nødvendig å finne nye markeder for norsk hvitfisk som kan erstatte det britiske markedet.

Tap av MSC-sertifisering

I august 2021 mistet norsk torsk og hyse fisket innenfor 12-milssonen sertifiseringen fra MSC (Marine Stewardship Council), etter mer enn 20 år.¹³ Dette er en alvorlig trussel mot norsk hvitfiskeksport. MCS foretar en internasjonal sertifisering for fisk som er fanges i tråd med internasjonale normer for bærekraftig forvaltning av marine ressurser.¹⁴ Dette inkluderer ivaretagelse av sårbare fiskearter. Den norske kysttorsken anses som en sårbare fiskebestand, og derfor tillates kun 2 prosent bifangst ved fiske av torsk og hyse innenfor 12 mils-sonen langs kysten.¹⁵ Dette er umulig å etterleve for den norske småkyst-flåten, som har båter på opptil 15 meters lengde, og som ikke er rigget for å gå utover 12-milssonen for å fiske. Dersom Norges sertifisering opphører, må norsk fiskeindustri skille mellom MCS-sertifisert og ikke-sertifisert fisk, med tanke på salg i utlandet. Dette vil i seg selv påføre industrien betydelige kostnader. Ikke-sertifisert fisk fanget innenfor 12-milssonen kan da bli delvis utestengt fra viktige markeder som Sverige, Tyskland og Storbritannia, og vil måtte selges til redusert pris i andre markeder. Dette vil bli et hardt slag for småkyst-flåten, som lever av fiske innenfor 12-milssonen. Det kan oppstå en situasjon hvor mange småbåt-fiskere vil føle seg tvunget til å ta store sjanser, og gå utenfor 12-milssonen for å kunne fange torsk og hyse som fortsatt kvalifiserer for bærekrafts-stempelet.

Ifølge representanter for sjømatnæringen er veien ut av denne krisen at norske myndigheter utarbeider en forpliktende plan for gjenoppbygging av kysttorsk-bestanden, som også gir rom for større bifangst på fiske av torsk og hyse innenfor 12-milssonen, og som kan aksepteres av MSC.¹⁶

¹² <https://seafood.no/aktuelt/nyheter/barekraft-bidro-til-torskerekord-i-storbritannia/>

¹³ 70–80 % av den norske torsken fanges innenfor 12-mils sonen.

¹⁴ Kysttorsk nord for 62-grader nord — Vurdering av status og forslag til forvaltningstiltak og ny gjenoppbyggingsplan. Havforskningsinstituttets nettside, 30.06.2021: <https://www.hi.no/hi/nettrapporter/fisken-og-havet-2020-2>

¹⁵ Referer til nautiske mil.

¹⁶ Intervju med repr. for Nordic Group.

Dette arbeidet må gjøres snarest mulig for å sikre en gjenoppretting av MSC-merkingen for norsk torsk og hyse.

2.3.6. Avfolkning av kysten – en bredere utfordring

Konsentrasjonen av eierskap i flåte og kvoter, kombinert med sesongpreget fangst og lav bearbeidingsgrad, er med på å svekke fiskerinæringens bidrag til å sikre sysselsetting og bosetning i fiskerisamfunn langs kysten av Nord-Norge. Denne utviklingen faller sammen med en generell samfunnsutvikling, hvor økonomisk produktivitetsøkning, nedbygging av offentlig sektor og begrensede jobbmuligheter bidrar til fraflytting, ungdomsflukt og befolkningsnedgang. Norman-utvalgets rapport om demografiutviklingen i distriktene viser at denne utviklingen går igjen i hele landet, men rammer Nord-Norge spesielt hardt (NOU 2020:15). I løpet av 2020 gikk befolkningen i Troms og Finnmark ned med 1143 innbyggere, og nedgangen er spesielt sterk i små distriktskommuner (SSB 2021). For å snu denne utviklingen må de ha både stabile og allsidige arbeidsplasser for at småstedene skal kunne holde på sine ungdommer eller få dem til å flytte tilbake etter endt utdanning, men også for å tiltrekke seg helt nye innbyggere. Norman-utvalget foreslår blant annet en desentralisering av utdanningssektoren som tillater folk å ta utdanning mens de bor i distriktene, i tett dialog med et lokalt arbeidsliv, og en omfattende utflytting av statlige arbeidsplasser (NOU 2020:15). Håpet er at slike tiltak skal bidra til å skape bredere arbeids- og karrieremuligheter, og bidra til en sunn befolkningsutvikling i distriktene.

I små fiskeribaserte samfunn vil en slik utvikling også kreve at tradisjonell fangst og fiskeindustri ivaretas og videreutvikles på en måte som gir mange spennende helårlige arbeidsplasser i lokalsamfunnet. Dette omfatter organisering av selve fiskeindustrien, samarbeid med lokale næringskretser samt med kommunale og regionale myndigheter. Tema for denne rapporten er hvordan dette kan oppnås.

Langs kysten av Nord-Norge finner man flere fiskeribaserte samfunn som har hatt en betydelig flåte og fiskeindustri i store deler av etterkrigstiden: Noen av disse har hatt naturlige fortrinn i form av skjermet havn og god tilgang til fiskeressursene, noen har hatt nærhet til annen industri, eller gode transportforbindelser til markeder i utlandet, og noen har hatt tilgang på god investeringskapital.

Uavhengig av slike fortrinn har fiskeriavhengige samfunn blitt rammet av perioder med nedgang og sentralisering innen fiskeindustrien, kombinert med bortfall av andre jobber, og nedbygging av offentlige tjenester i distriktene.

2.4. Sentrale problemstillinger

Nord-Norge nyter stor økonomisk vekst knyttet til høsting av naturressurser, men dette kommer i begrenset grad lokalbefolkningen til gode. Dette fenomenet, kjent som «det arktiske ressursparadokset», er også gjeldende innen fiskerinæringen (BIN 2020). For å sikre at høsting av fiskeressurser kommer landsdelen til gode, er det viktig at man har en livskraftig fiskeindustri som kan ta imot og bearbeide fisken lokalt.

En sentral utfordring for fiskeindustrien i hele Nord-Norge har vært å sikre stabil og forutsigbar tilgang på råstoff til sine lokale anlegg. Det er en forutsetning for å kunne ha produksjon gjennom hele året. Det er en gjensidig avhengighet mellom lokal fiskeindustri og lokalsamfunn som kan

bidra med arbeidskraft, landinger fra en lokal fiskeflåte i kombinasjon med annen flåte, og service-tjenester som også fiskeindustrien er avhengig av. Denne rapporten vil gi en presentasjon av fiskeindustrien i Båtsfjord kommune, på Myre i Øksnes kommune og i Skjervøy kommune. Her vil vi presentere noen sentrale industribedrifter, se hva slags råstoff som landes og bearbeides der, i hvilke kvantum og til hvilke tider på året. Videre vil vi se på forholdet mellom fiskeindustrien og annen nærliggende industri- og leverandørbedrifter, deriblant den marine service-industrien.

Denne rapporten vil belyse følgende spørsmål:

1. Hvilke utfordringer står fiskeindustrien i Båtsfjord, på Myre og i Skjervøy ovenfor, knyttet til a) tilgang på godt råstoff, og b) tilgang på arbeidskraft?
2. Hva slags strategier tas i bruk for å møte disse utfordringene?
3. Hvilke ambisjoner finner man innen fiskeindustrien i forhold til a) lokal bearbeiding av råstoff og videreutvikling av maritime produkter, og b) lokal aktivitet utover de viktigste fiskesesongene?
4. Hvilke samfunnsmessige ringvirkninger har fiskeindustrien på de tre stedene, i form av a) verdiskapning og sysselsetting innen fiskeindustrien b) verdiskapning og sysselsetting i tilleggende næringer, også gjennom privat forbruk blant helårlige arbeidere, og c) lokal bosetning?
5. Hvilke strategier kan styrke fiskeindustriens bidrag til sysselsetting og bosetning i Båtsfjord, på Myre og i Skjervøy, og i landsdelen generelt?
6. Hvilke forvaltningsmessige grep knyttet til kvoteregulering, forholdet mellom flåte og industri, og infrastruktur kan bidra til å styrke fiskeindustriens positive rolle i disse, og andre kystsamfunn i Nord-Norge?

De fire første spørsmålene vil vi belyse i atskilte avsnitt for hvert av de tre fiskerisamfunnene. Spørsmål fem og seks vil vi ta for oss i en felles diskusjonsdel til slutt.

3. Båtsfjord

Båtsfjord, lokalisert i Øst-Finnmark, nord på Varangerhalvøya, er en kommune bygget opp rundt fiske og fiskeindustri. Kommunen presenterer seg utad som fiskerihovedstaden i Nord-Norge. Et flertall av kommunens arbeidstakere er sysselsatt innenfor fiske, fiskeindustri, restråstoffsindustri og tilliggende leverandørindustri. I en region preget av dramatisk fraflytting har Båtsfjord hatt en relativt stabil befolkningsutvikling de senere år, og har i dag 2210 innbyggere (SSB 2020). All bosetning er konsentrert innerst i Båtsfjorden. Den lokale industrien har i stor grad vært avhengig av arbeidsinnvandrere fra utlandet. En stor andel av disse har etablert seg med familie i Båtsfjord og blitt en del av lokalsamfunnet. Båtsfjord har også et rikt idretts- og kulturskoletilbud rettet mot 270 grunnskoleelever. Båtsfjord Private Videregående Skole tilbyr studiespesialisering og helse og sosialfag. I tillegg tilbys Lokal Opplæring i Samarbeid med Næringslivet (LOSA), et yrkesfaglig videregående tilbud hvor elever får praksis innen lokal industri. Båtsfjord er en kommune hvor det jobbes aktivt med å tiltrekke nye innbyggere, og holde på dem, og på å lokke hjem Båtsfjordinger som har reist ut for å studere og prøve nye ting.

3.1. Historisk utvikling i Båtsfjord

Båtsfjord har ikke en lang historie som hovedsete for fiskeindustrien i Finnmark. Frem til etter 2. verdenskrig var Båtsfjord et lite og avsides fiskevær med noen hundre innbyggere. Det var også ei bygd som bare ble delvis brent under tyskernes evakuering høsten 1944.

Tettstedet ble bygd opp etter krigen da bedre båter og behov for gode havner gjorde Båtsfjord til et regionalt sentrum for moderne fiskeindustri og havgående fiskeflåte. Båtsfjord ble raskt en betydelig fiskerihavn og hadde sin storhetstid på 1960 og 1970-tallet, med en rekke fiskebruk med foredlingsanlegg som sysselsatte den lokale befolkningen. Industribedriftene i Båtsfjord samlet seg i Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe allerede i 1946, og bedriftene samarbeidet godt om å tiltrekke seg båter langt utover den hjemmевærende flåten for å sikre seg solide landinger. I 1979 kom selinvasjonen, og man fikk en utarming av fiskeressursene som skulle vare utover 1980-tallet. Frem til 1981 fantes det ni filetbedrifter som hadde sine egne fryselagre. Utover 1980-tallet ble landingene av fisk altfor få til å holde alle i drift, og flere bedrifter gikk konkurs. I kriseåret 1989 var torskekvoten fisket opp allerede 16. april. Dette året ble det utarbeidet en avtale for å sikre russiske leveranser til anlegg i Øst-Finnmark. Disse ble fordelt mellom anlegg i hele Finnmark, med Kirkenes Trading-etablert som mellomledd mellom russiske trålere og industrianleggene. Dette reddet fiskeindustrien i Finnmark. Ved inngangen til 1990-tallet hadde Båtsfjord fire industrianlegg som gjorde det godt og sysselsatte mer enn 600 industriarbeidere. Mange av disse var tamilske flyktninger fra Sri Lanka, som slo seg ned som familier og fant arbeid på anleggene i Båtsfjord.

Tidlig på 2000-tallet fikk man en ny krise i fiskeindustrien, i Båtsfjord og i landsdelen ellers. Det ble ikke landet nok fisk, og to av fire fiskebruk i Båtsfjord gikk konkurs. Mer enn 300 arbeidsplasser gikk tapt. En stor andel arbeidere sysselsatt i fiskeindustrien, inkludert mange fastboende arbeidsinnvandrere, valgte da å forlate Båtsfjord.

Veien ut av krisen

Båtsfjord er bygget opp rundt fiskeindustrien, og da det oppstod en krise i industrien, så rammet det hele samfunnet. Hvordan Båtsfjord håndterer motgang har blitt en sentral del av lokalsamfunnets identitet.

- «Når det er krise her, så roper vi ikke på hjelp utenfra. Vi spør hvordan vi kan reise oss sjøl.»
- Lokal næringsaktør innen fiskeindustrien.

I 2003, etter at to av fire lokale bedrifter hadde gått konkurs, fant medlemmene av Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe sammen for å diskutere veien videre. Det var bred enighet om at i Båtsfjord skulle de fortsette å satse på det de kunne best – filetproduksjon. Det er en strategi man har holdt seg til – å ta imot og bearbeide hvitfisk av kvalitet og i store kvantum. Det har vært veien videre for de to industribedriftene som fortsatt holder til i Båtsfjord.

Etter krisen i 2001–2003 var det bare Båtsfjordbruket og Westfish som overlevde, mens to bedrifter ble lagt ned. Westfish er i dag en del av Lerøy Seafood, men har lokalt lederskap og drives fra Båtsfjord.¹⁷ Båtsfjordbruket var eid av lokalmann og leder for Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe, Kjell Olaf Larsen frem til 2014. Da ble majoriteten av aksjene i Båtsfjordbruket solgt til Nordic Group, et Finnmarksbasert investeringsselskap. I 2017 ble disse videresolgt til Insula, et sjømatkonsern med hovedbase i Leknes, Lofoten. Daglig leder ved Båtsfjordbruket er i dag Frank Kristiansen, som har ledet bruket siden 2014.

Bærebjelken i det lokale næringslivet de senere år er Båtsfjords to store fiskebruk og filetfabrikker, henholdsvis Lerøy Seafood, avd. Båtsfjord og Båtsfjordbruket. Begge brukene eies av større konserner med hovedkontor i andre deler av landet, men ledes altså av båtsfjordinger med en sterk forankring i den lokale fiskeindustrien.

3.2. Fiskeindustrien og fiskeflåten i Båtsfjord

Båtsfjord er den nest største havnen for landing av hvitfisk i Nord-Norge. I 2019 ble det landet totalt 56.000 tonn hvitfisk i Båtsfjord (Fiskeridirektoratet 2020). Næringslivet i Båtsfjord er bygget opp rundt fiskeindustri, og hjørnesteinsbedriftene Lerøy Seafood AS avd. Båtsfjord, og Båtsfjordbruket AS, har henholdsvis 130 og 84 ansatte på helårsbasis. I tillegg har Båtsfjord et Sentralfryselager med 24 ansatte, som sender noe fisk ut av landet, og noe til bearbeiding i andre deler av landet. Disse brukene tar imot fisk fra en lokal fiskeflåte som består av mange små kystbåter og noen store kystbåter, som til sammen teller 90 fiskere.¹⁸ I tillegg landes det fisk fra båter med hjemmehavn i andre deler av landet og helt ned til Helgeland. I tillegg mottar Lerøy Seafood landinger fra fire trålere som eies av Lerøy, og som har tilbudsplikt i Båtsfjord. Foruten de store filetbedriftene er Båtsfjord base for noen mindre bedrifter som driver med videreforedling av krabbe, torskehode-tørkeri og andre biprodukter fra sjømat. Den viktigste av disse er Embla Båtsfjord AS, et firma som tar imot og tørker fiskehoder, ryggbein og annet restråstoff. Bedriften ble etablert av fire islendinger i 2012 og har i dag 27 ansatte. De kjøper 90% av restråstoffet fra

¹⁷ Dagen Lerøy Seafood avd. Båtsfjord har hatt mange ulike eiere. Aarsæther AS ble kjøpt av Westfish på midten av 1990-tallet, solgt videre til Aker Seafood i 2005. I 2010 ble bruket en del av Norway Seafoods, og i 2016 ble Norway Seafoods kjøpt opp av Lerøy.

¹⁸ Fiskedirektorats Fiskerimantall 2020.

brukene i Båtsfjord, og henter resten fra andre havner i Øst-Finnmark. Interessant er også relativt nyetablerte Liholmen Biogass¹⁹ og Liholmen Produksjon, selv om de hittil har få ansatte. Førstnevnte har nylig bygd et biogassanlegg bl.a. basert på fiskeavfall. Liholmen Produksjon²⁰ utnytter også restråstoff eller avfall fra fiskerinæringen til verdifullt råstoff i ulike typer industriproduksjon.

3.2.1. Fiskeflåte og landingsmønster gjennom året

Båtsfjord har naturlig nok en lokal fiskeflåte av en viss størrelse. I 2019 var Båtsfjord bostedskommune for 91 fiskere registrert med fiske som hovedyrke og fem med fiske som biyrke. Dette tallet har gått noe opp og ned gjennom flere tiår. For nesten 40 år siden, i 1983, var Båtsfjord hjemkommune for 118 fiskere med fiske som hovedyrke.

Disse fiskerne er fordelt på 66 båter, som er registrert med Båtsfjord som hjemmehavn. Det store flertall av disse er båter under 15 meter. I tillegg er det noen store kystbåter mellom 21 og 28 meters lengde. De fleste av disse båtene er minst 30 år gamle, men de siste årene har det kommet noen nybygde båter til Båtsfjord. Gjennomsnittsalderen for de lokale båtene er 28 år.²¹

Havnen i Båtsfjord er også en attraktiv landingshavn for tilreisende båter. Dette skyldes en kombinasjon av naturgitte og næringsmessige forhold. Båtsfjord har et naturlig fortrinn i å ligge nært store fiskefelt hvor det er fisk å hente gjennom nesten hele året, og havnen ligger skjernet fra vind og sterk sjø inne i fjorden. Båtsfjord har også et bredt tilbud av varer og tjenester rettet mot fiskeflåten, i tillegg til velferdsstasjon for fiskere. Dette gjør Båtsfjord til en attraktiv havn for tilreisende båter, og gir den et fortrinn sammenlignet med andre havner i Finnmark.

På grunn av gode fiskeforhold er det mulig for kystbåtene i Båtsfjord å fiske gjennom hele året. Da kombineres gjerne torskefisket på begynnelsen av året med hyse og sei på vår og høst, og blåkveite i juni. Den lokale kystflåten fisker på ferskfiskekvoten fra mai og ut året, men primært i august, september og oktober.²² Tilgangen på råstoff er likevel svært ujevnt fordelt utover året, og rundt 60 % av den ferske torsken landes mellom slutten av januar og midten av april (Iversen et al. 2020: 27–18). I Båtsfjord er ikke sesongvariasjonene fullt så dramatiske. Anleggene i Båtsfjord klarer å foredle en god andel av fisken gjennom hele året, men på grunn av store landinger i de travleste månedene, blir også store mengder fersk fisk eksportert for videreforedling i utlandet. Det innebærer et betydelig tap av potensiell verdiskapning for norsk fiskeindustri. Frossen fisk landes hele året direkte til Båtsfjord sentralfryselager AS. Utenom hovedsesongene er tilgangen på råstoff noe ulik for de to største industribedriftene i Båtsfjord, ettersom Lerøy har tilgang på landinger fra konsernets egne trålere i vintermånedene.

I figurene under viser vi landingsmønsteret for fersk og fryst fisk i Øst-Finnmark. Her er landingsmønsteret for ferske landinger mer sesongpreget enn det er i Båtsfjord.

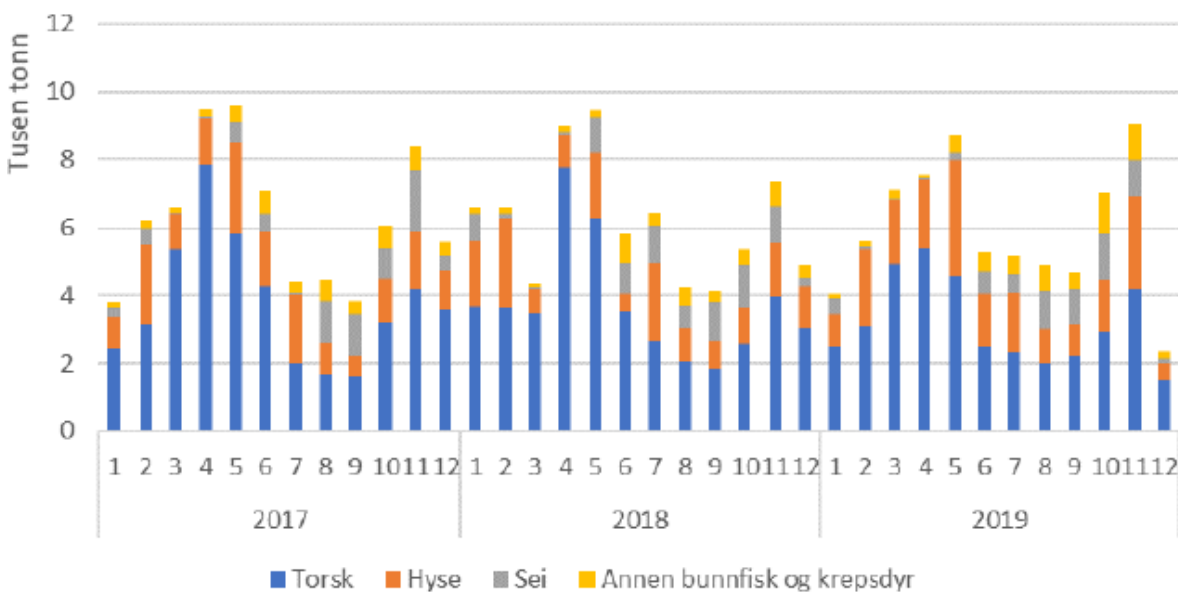
¹⁹ Anlegget skal ta imot fiskeavfall samt matavfall og gjødsel fra landbruket i hele Øst-Finnmark. Biogjødsel skal brukes som gjødsel og gassen benyttes til å produsere strøm og fjernvarme. Anlegget resirkulerer organisk energi! Før har matavfallet blitt fraktet til Sverige for brenning og fiskeavfallet destruert.

²⁰ Hovedproduktet er biproduktene fra hvitfiskindustrien, som ensileres og lagres på tanker i Båtsfjord.

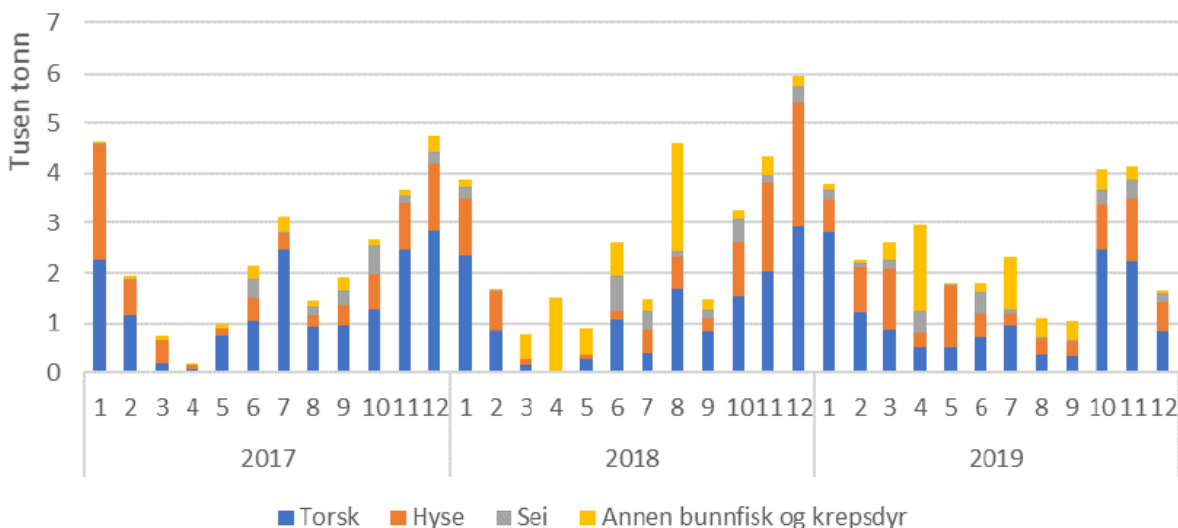
²¹ Informasjon fra Fiskeridirektoratets nettsider: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fiskere-fartoe-og-tillatelse/Fartoe-i-merkeregisteret/fiskeflaaten>

²² Intervju med lokal kystfisker, Båtsfjord, februar 2021.

Figur 3: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Øst-Finnmark for årene 2017–2019²³

Figur 4: Månedsfordelte fryste landinger av bunnfisk i Øst-Finnmark for årene 2017–2019²⁴

Som det fremgår av figur 3 landes det mye fersk fisk spesielt på vårparten. Men det landes også en del på slutten av året. Dette skyldes trolig en kombinasjon av ferskfiskeordningen, som gir kystflåten 30 % kvotebonus på landing av fisk utover høsten, og landing av levendelagret torsk.

Den store økningen i landinger av fryst fisk i året siste måneder, som vi ser i figur 4, skyldes blant annet at den havgående flåten har god tilgang på fisk langt til havs, og i hovedsak leverer den fryst, etter lange tokt på havet.

Andelen av fersk torsk levert av fartøy fra Finnmark til Øst-Finnmark utgjorde omtrent 60–65 pst. årene 2017–2019, mens i Vest-Finnmark kommer om lag 50 pst. av fersk torsk fra fartøy fra

²³ Henriksen, E. (2021). Kartlegging av landingsmønster for torsk, sei og hyse 2017–2019. Faglig sluttrapport. Rapport 12/2021, Nofima.

²⁴ Op. cit.

Finnmark. Resten er fra øvrige Norge (Nofima, 2021). Begge deler er lavere enn tilsvarende fra eget fylket i hhv. Troms (med Skjervøy) og fra Nordland til Vesterålen (med Øksnes/Myre). Utenlandske båter landet ubetydelig (omtrent null) fersk fisk til Finnmark i perioden, uansett fiskeslag.

Som figurene over viser, er ujevn tilgang på råstoff en utfordring for fiskeindustrien. Det gir svingninger i aktivitetsnivå og i behovet for arbeidskraft innen fiskeindustrien.

De neste avsnittene vil ta for seg de viktigste industribedriftene i Båtsfjord og hvilke grep de benytter for å oppnå jevnere aktivitet gjennom hele året.

3.2.2. Lerøy Seafood AS, avd. Båtsfjord

Lerøy Seafood avd. Båtsfjord er den største fiskeribedriften i kommunen. Bedriften har 130 helårlige ansatte, og i sesongtoppen, fra april til juni, har de rundt 160. Da leier de inn folk fra Lossesentralen, et lokalt bemanningsbyrå, som stiller allround- industri og leverandør-vikarer til området. Oktober–november er også en god sesong for bedriften, spesielt pga. ferskfiskeordningen. Lerøy Seafood avd. Båtsfjord tar imot fisk gjennom hele sommeren. Da har de mye lokal ungdom i arbeid.

Bedriften tar imot ca. 17.000 tonn fersk fisk i løpet av året. Ca. 9.000 tonn av dette går til filetanvendelse og resten går til eksport. Fabrikken i Båtsfjord er primært førsteleddsmottak for fisk som bearbeides på andre av Lerøys anlegg i Nord-Norge, spesielt ved anlegget i Stamsund. Det meste av denne fisken går til eksport, som filet, blankpakket, eller som hel fisk, og noe går til innenlandsmarkedet. Det landes mellom 4.500 og 6.000 tonn trålfisk i Båtsfjord hvert år. Det meste går til filet anvendelse i Båtsfjord, men en del fisk sendes også til Lerøys andre anlegg i Nord-Norge. Lerøy eier fire tråler som har leveringsplikt ved anlegg i Øst-Finnmark, deriblant ved deres eget anlegg i Båtsfjord. De øvrige landingene kommer fra store kystbåter som har hjemmehavn i andre deler av Nord-Norge. Det er viktig for Lerøy å sikre landinger fra stor kystflåte. Konsernet tilbyr også de båtene forrang ved levering i Finnmark på høsten dersom de leverer i Nordland først.

Noen sliter med å bli kvitt hyse og sei, men hvis de leverer torsk hos oss, får de forrang på levering av hyse og sei. Muligheten for levendelagring i Båtsfjord gjør det lettere å tiltrekke seg storkystbåter. Det er helt avgjørende for å bygge relasjonen til den flåten. Derfor har Lerøy satset mye også på levendelagring.

Den lokale småkystflåten står for en stadig minkende del av landingene ved Lerøy-anlegget. I desember og januar landes det lite fisk fra kystflåten. Da mottar anlegget primært fisk fra egne trålere. Lerøy har kombitrålere som kan levere både fersk og fryst. Dette er til stor fordel for Lerøy sine landanlegg.

Trålerne sikrer råstofftilgang når kystflåten ikke klarer det, blant annet i januar og februar, og i juli til oktober. Da er Lerøys egne trålere viktige for å sikre trygg tilgang til råstoff. Takket være leveringer fra trålene i disse månedene kan bedriften opprettholde aktivitet gjennom hele året, og trenger bare permittere sine ansatte noen dager i løpet av året.

3.2.3. Båtsfjordbruket

Båtsfjordbruket mottar torsk, sei og hyse hele året, mens det i månedene april–juni er et svært godt fiskeri etter torsk og hyse. Igjennom sommeren er det godt fiske på fløyline etter hyse og god tilgang på sei, torsk og hyse fra snurrevadbåtene. Oktober, november og desember er måneder med godt linefiske etter torsk og hyse. Det er også mye bifangst på linefisket, slik at det også landes mye kveite, steinbit, brosme og skate på i dette tidsrommet. All fisk som mottas på Båtsfjordbruket er fersk, ca. halvparten av fiske blir bearbeidet, og det produseres filet av torsk, sei og hyse.

Store kystbåter (90 fot+) som fisker med snurrevad leverer ca. 6.000 tonn av total råstoffmengde. Mellomstore kystbåter (50–90 fot) leverer ca. 2.000 tonn, hovedsakelig i januar/februar og oktober–desember, og den minste kystflåten leverer ca. 2.000 tonn, det meste av dette i hovedsesongen april–juni.

En god del av fisken de mottar på høsten fiskes på ferskfiskeordningen. I tillegg har Båtsfjordbruket levendelagring av 1000 tonn fisk torsk i merder. Dette råstoffet er for dyrt å bearbeide, og selges derfor fersk rett ut i isoporpakker i oktober og november.

I november, desember og tidlig januar er det lite fisk nær kysten. Båtsfjordbruket har da lite tilgang på råstoff, og er derfor nødt til å permittere sine ansatte i korte perioder.

Båtsfjordbruket har ingen trålere med leveringsplikt tilknyttet eget anlegg, og ingen eierandel i fartøy tilhørende kystflåten. Bruket har noen faste leverandører av råstoff. Brukets største leverandør er en storkyst-båt, en snurrevadbåt som har hjemmebase i Lofoten, men som leverer i Båtsfjord 8-måneder i året, og leverer til sammen ca. 4000 tonn fisk i året. En Båtsfjord-basert storkystbåt leverer også rundt 2000 tonn i året. I tillegg mottar bruket fisk fra fem 70–90 fots linebåter, som leverer til sammen 2000 tonn, og har også en liten flåte av lokale småbåter som leverer ca. 2000 tonn på torsketoppene. Den minste flåten fisker torsk i første halvår pga. nærhet til fiskefeltene og stor tilgang på torsk og hyse.

For Båtsfjordbruket er det viktig å pleie gode relasjoner til fiskeflåten og etablere faste, forutsigbare avtaler med store kystbåter som kan levere fisk også utover sesongene, deriblant levere torsk og hyse på ferskfiskeordningen i løpet av høsten. Dette legges til rette for med et effektivt mottak og muligheten for levendelagring av torsk, samt levering av levende hyse. Båtsfjordbruket er også tilknyttet en egenesentral som server lineflåten hele året. Egenesentralen er viktig for å kunne utnytte ferskfiskeordningen for den større lineflåten.

Dette er bedriftens viktigste grep for å sikre tilgang på råstoff gjennom store deler av året. Det meldes også fra flåtesiden at Båtsfjordbruket er et ryddig bruk å forholde seg til. Bruket forventer fisk av god kvalitet, men legger til rette for rask levering, og trofaste båter kan regne med å få levere raskt ved bruket i ulike deler av året. Levendelagring av torsk er med å på sikre aktivitet på bruket også i oktober og november. Det innebærer at bruket i hovedsak mottar fisk fra små kystfiskebåter med hjemmebase i Båtsfjord, eller andre steder i Finnmark, og fra noen store kystfiskefartøy med hjemmebase ulike steder i Nord-Norge.

Båtsfjords to nøkkelbedrifter innen fiskeindustrien har ulik tilgang på råstoff, blant annet som en følge av ulike bånd til flåteleddet. Lerøys tilgang til leveranser fra konsernet egne trålere gir en viss forsyningstrygghet. Båtsfjordbruket har ikke noe eierskap på flåtesiden, og dette gir mer usikker

tilgang på råstoff, og medfører et større tidsrom med fravær av landinger. Utover dette står fiskeindustrien i Båtsfjord ovenfor et sett av felles utfordringer.

3.2.4. Bemanning.

Både Båtsfjordbruket og Lerøy Seafood i Båtsfjord ansetter folk i hovedsak i fulle, helårige stillinger. Det fører stort sett til at de ansatte bosetter seg fast lokalt, gjerne kjøper hus og etablerer seg med familier i Båtsfjord. Bedriftene legger vekt på å ha ansatte av begge kjønn, som ofte er gift, har barn, eller får barn mens de jobber i fiskeindustrien i Båtsfjord. De kommer fra en rekke ulike land, hvorav Litauen, Latvia og Polen er sterkt representert, og i overkant av halvparten av de ansatte kommer fra utlandet. I begge bedriftene har man opplevd utfordringer ved at mange av de ansatte ikke behersker norsk, og bruker lang tid på å lære det. De prøver derfor å unngå å ansette for mange fra samme opphavsland, og å rekruttere flere som behersker norsk som et arbeidsspråk fra før. Begge bedriftene opplever også utfordringer ved å rekruttere nye ansatte til tekniske stillinger, og til ledelse. Innen både Lerøy og Insula ser de lokale lederne i Båtsfjord at det er lettere å rekruttere folk med teknisk kompetanse til lokaliteter i Nordland. Begge bedriftene baserer seg på å bruke lokale ungdommer til å toppe arbeidsstokken i sesongtoppene, og på sommeren. Det vurderes også slik at dette gir ungdommene en tilknytning til industrien, og til plassen, som kan gjøre det mer aktuelt for noen av dem å vende hjem etter endte studier i andre deler av landet.

3.2.5. Eierskap industri og flåte

Lerøy Seafood avdeling Båtsfjord og Båtsfjordbruket er begge eid av store, nasjonale konserner som har hovedbase i andre deler av landet.

Lerøy Seafood avd. Båtsfjord eies av Lerøy Seafood Group, et internasjonalt sjømatkonsern som har hovedkontor i Bergen, men driver fangst og havbruk langs hele norskekysten, og har fabrikker i hele Norden, i tillegg til Frankrike, Nederland, Portugal, Spania og Tyrkia.

Siden slutten av 1990-tallet har Lerøy Seafood Group bygget seg opp som en av de største innen havbruk i Norge. I 2016 utvidet de mot hvitfisksegmentet, ved å kjøpe opp Havfisk – et av Norges største trålerederier, og Norway Seafood Group, som drev en rekke fiskemottak og filetfabrikker langs kysten.

Lerøy Seafood avd. Båtsfjord er derfor del av et konsern som eier flere industrianlegg langs kysten av Nord-Norge, og har en flåte av trålere som kan levere fangst ved disse anleggene. Trålerflåten er med på å sikre råstofftilgang ved anleggene gjennom vinteren.

Båtsfjordbruket eies av Insula, et sjømatkonsern med hovedkontor på Leknes i Lofoten, og med fabrikker i Sverige, Finland og Danmark. Selskapet ble etablert i 2015, og baserer seg i hovedsak på oppdrett og bearbeiding av laks, men har også investert noe i hvitfiskindustri.

Siden det ble oppkjøpt i 2017 har Båtsfjordbruket blitt drevet som et av Insulas fire hvitfisk-industribedrifter i Norge, og er et av tre lokalisert i Finnmark. Insula har derimot ikke eierskap i norske fiskefartøy.

Å være del av et større konsern byr på både fordeler og ulemper for den enkelte bedrift. På den ene siden har man tilgang til større økonomiske muskler til å foreta store og langsiktige investeringer. Ved Båtsfjordbruket har det blitt investert i stort fryselager, oppgradering av fileteringsmaskiner og annet viktig utstyr. Også Lerøy Seafood har gjort investeringer i Båtsfjord som det ville vært vanskelig å få gjort uten tilgang til midler fra et større selskap. Å være en del av et større konsern kan også gjøre det lettere å komme seg gjennom økonomiske vanskeligheter som følge av lave råstoffpriser, store kutt i fiskekvoter o.l.

På den andre siden vil eksterne eiere ha et hovedmål om å sikre egen inntjening – lokal fiskeindustri må være lønnsomt for konsernet, i alle fall over tid. Når bedriften har stor lønnsomhet, vil overskuddet tas av konsernet – lite blir igjen lokalt. Eksterne eiere vil være mindre opptatt av bedriftens betydning for et lokalsamfunn, mindre opptatt av bedriftens lokale legitimitet og betydningen av å støtte opp under et lokalt næringsliv ved å kjøpe andre varer og tjenester lokalt. Eksterne eiere vil heller ikke i samme grad se både økonomiske og sosiale gevinst ved å ansette folk fast, og på helårsbasis, på den måten et lokalt eierskap kan gjøre. Eksternt eierskap av nøkkelbedrifter er på noen områder en kilde til stor usikkerhet for de ansatte, for et lokalt næringsliv og for lokalsamfunnet. Et større konsern med baser i ulike deler av landet kan på kort varsel finne ut at en bestemt lokalitet ikke har tilstrekkelig inntjening, eller ikke lenger passer inn i konsernet overordnede planer, og beslutte å legge ned virksomheten. Dersom en slik avgjørelse rammer en nøkkelbedrift i en liten kommune, kan de samfunnsmessige konsekvensene bli svært negative.

Mangelen på lokal investeringskapital er en kilde til bekymring også på flåtesiden. Båtsfjord har en differensiert lokalflåte, bestående av mange små og noen få store båter. Som en følge av kvotestrukturering har fiskekvotene blitt samlet på stadig færre hender, og prisene på fiskekvoter har skutt i været. Per i dag kan fiskekvoter på den store kystflåten selges til andre fiskere som eier fartøy i samme størrelse. Når Båtsfjordbaserte fiskere med store kvoter går av med pensjon, så er det neppe noen i Båtsfjord, eller i andre deler av Øst-Finnmark, som har midler til å kjøpe dem. Da risikerer man at kvotene selges til større aktører i f.eks. Troms. Det finnes også noen store kystbåter som har hjemmehavn i Lofoten, men som leverer fast i Båtsfjord. Dersom kvotene til disse selges til noen lenger sør, og båtene ikke lenger leverer i Båtsfjord, så kan det få store konsekvenser for råstofftilgangen til industrien i Båtsfjord. Dette er en kilde til langsiktig bekymring i Båtsfjord²⁵

3.3. Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger av fiskerinæringen

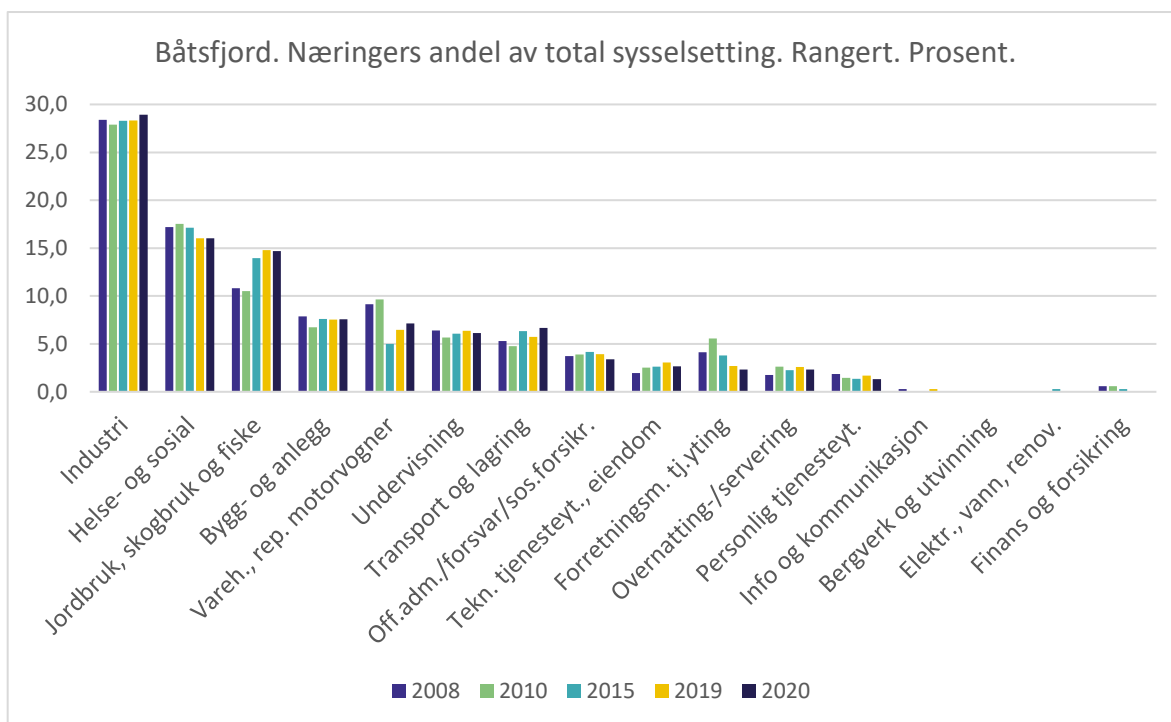
Båtsfjord har en næringsstruktur der privat sektor utgjør en høy andel av arbeidsplassene sammenlignet med andre kommuner, f.eks. klart høyere enn bykommunene i Nord-Norge og snittet for landsdelen. Offentlig sektor med 26 pst. av de sysselsatte, er likevel viktig fordi det er stabile arbeidsplasser og gir jobbmuligheter for ulike utdanningsgrupper.

Ser vi nærmere på næringsstrukturen (figur 5) er industrien den desidert største næring i kommunen med 28 prosent av alle sysselsatte, dernest helse- og sosial med 16 prosent og primærnæringer med 15 prosent. Ettersom fiske/fangst utgjør hoveddelen av sysselsatte i

²⁵ Intervju med kystfisker med hjemmebase i Båtsfjord.

primærnæringene, og fiskeforedling hoveddelen av ansatte i industrien i Båtsfjord, framstår det hvor dominerende og viktig sjømatnæringen samlet er i kommunen.²⁶

Figur 5: Sysselsatte fordelt på næringer i prosent av sysselsatte totalt i Båtsfjord.²⁷

3.3.1. Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører

Fiskeindustrien, sammen med resten av sjømatnæringen, utgjør den desidert største kilden til arbeidsplasser i Båtsfjord. I oversikten nedenfor har vi trukket ut de fiskerinæringene i Båtsfjord som er mest direkte basert på fiskeråstoff – her kan være unntak²⁸.

Av alle industrissysselsatte (325) i figuren ovenfor, utgjør fiskeforedling ca. 290 sysselsatte, og er dermed den klart største kilden til sysselsetting i Båtsfjord. Her har antall arbeidsplasser vært på det jevne, med noe vekst, gjennom de siste ti–tolv årene, etter at fiskeindustrien hadde vært gjennom en større krise med flere konkurser tidlig på 2000-tallet.

Videre er det under kategorien landbruk/fiske/akvakultur 165 sysselsatte (primærnæringer), og er dermed nest største næring sammen med helse- og sosial. I Båtsfjord består primærnæringen omtrent utlukkende av sysselsatte innen fiske og akvakultur. Av disse var 126 registrert med fiske/fangst som sin hovednæring, og dermed tilknyttet fiskeflåten med arbeid på båter av ulik

²⁶ For detaljert tallgrunnlag om næringsstrukturen i Båtsfjord, se tabellvedlegg i appendiks bak i rapporten.

²⁷ Kilde: SSB

²⁸ Unntak kan særlig gjelde utleie av arbeidskraft, der det er veldig forskjellig både mht. omfang og i hvilke næringer innleid arbeidskraft jobber. Båtsfjord har lite eksternt innleid arbeidskraft til fiskeindustrien.

størrelse (tabell/figur under). Også akvakultur har blitt en betydelig næring, som har vokst de senere år, og er nå registrert med 39 sysselsatte i kommunen.

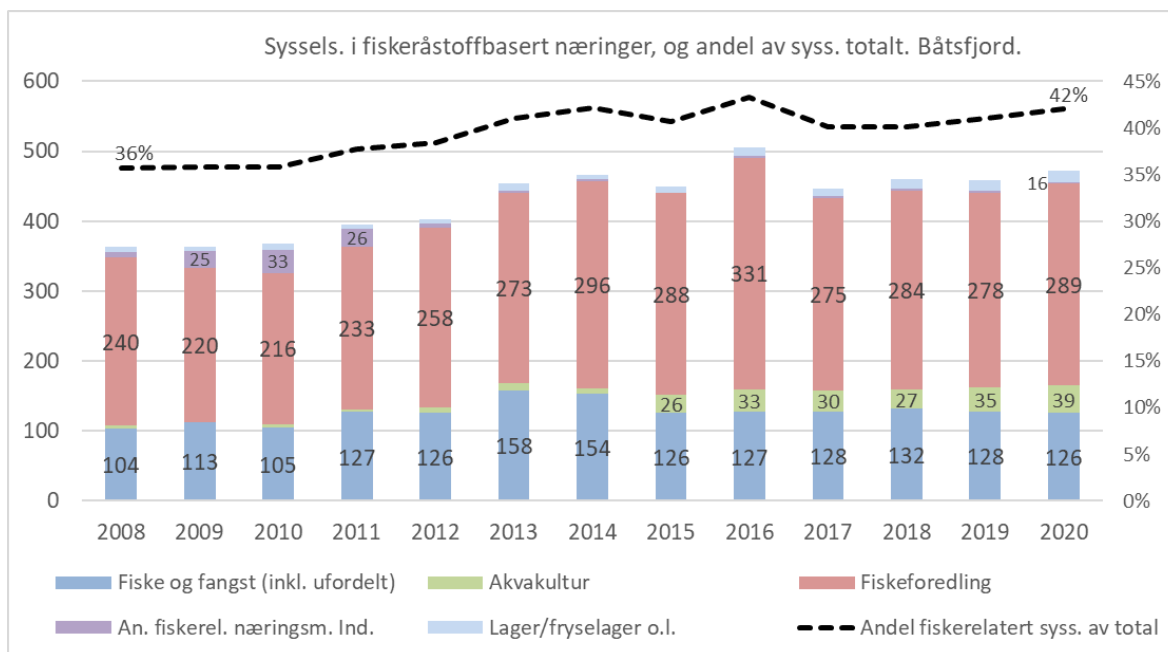
Tabell 1: Sysselsatte i direkte fiskerirelaterte næringer. Båtsfjord, 2008–2020 (4. kv.)^{29 30}

BÅTSFJORD kommune	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fiske, fangst og akvakultur (Nace 03)	108	114	109	129	132	168	161	153	158	159	160	164	165
03.1+03.0u Fiske og fangst (inkl. uford.)	104	113	105	127	126	158	154	126	127	128	132	128	126
03.2 Akvakultur	4	0	5	3	7	10	7	26	33	30	27	35	39
Fiskerirelatert næringsmiddelindustri	248	245	249	259	263	276	299	288	334	278	287	281	291
10.2 Bearb./konserver. Fisk/skalldyr o.l.	240	220	216	233	258	273	296	288	331	275	284	278	289
10.4 Prod. vegetabilsk/animalsk oljer o.l.	8	25	33	26	5	3	3	0	3	3	3	3	2
10.9 Produksjon av fôrvarer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annet potensielt fiskerirelatert	8	5	9	6	7	10	6	9	12	11	14	14	16
52.1 Lagring (fryselager mv.)	8	5	9	6	7	10	6	9	12	11	14	14	16
SUM FISKERIRELATERT (grønn skrift)	364	363	368	395	403	454	466	449	506	447	460	458	472
78.2 Utleie av arbeidskraft	3	0	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Kilde: SSB

Utviklinga og sammensetninga av de ulike fiskerinæringene perioden 2008–2020 er også illustrert i figuren under. I tillegg til fiskerinæringenes dominerende størrelse, framgår her også at andelen sysselsatte i fiskeråstoffbasert næringer har vokst betydelig, fra 36 pst. i 2008 til 42 pst. i 2020.

Figur 6: Fiskerinæringer basert på fiskeråstoff. Sysselsatte og andel av total. Båtsfjord 2008–2020

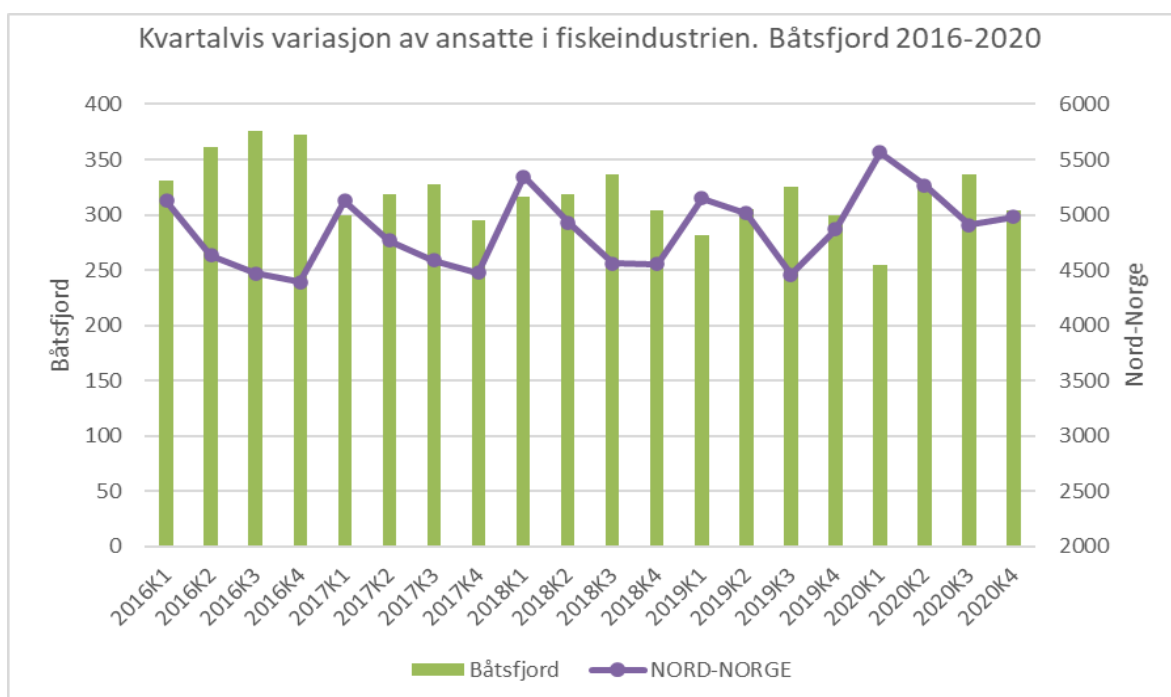
Kilde: SSB

²⁹ Sysselsatte i alle tabeller og figurer gjelder sysselsatte etter arbeidssted (SSB), dersom ikke annet er skrevet. Og for sysselsatte fordelt på næring, er de sysselsatte fordelt til den næringen de hadde som hovednæring.

³⁰ Fiske og fangst er tilnærmet lik sum næringskode 03.1 Fiske/fangst + 03.0 Fiske/fangst/akvakultur ufordelt for de fleste kommuner. En slik «forenkling» synes bare å gi bare et minimalt for høyt tall selv om vi betrakter hele Nord-Norge samlet. Årsaken synes å være at da inkluderes noen sysselsatte som har tilknytning til akvakultur, og kan gi noe avvik i noen få kommuner. For våre tre case-kommuner: Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy er det nesten ingen avvik. Det er basert på en sammenligning av SSB dataene her og data fordelt på næringer i analysemodellen Panda.

I neste figur framgår hvordan antall egne *ansatte* hos fiskeindustrien i Båtsfjord, og Nord-Norge, varierer over året, fordelt på kvartal. I den grad antall ansatte gjenspeiler³¹ aktiviteten, ser vi at aktiviteten ved fiskeindustrien i Båtsfjord har en jevnere profil med mindre variasjoner enn fiskeindustri og -mottak i Nord-Norge ellers. Lavest aktivitet i Båtsfjord ser ut til å være rundt årsskiftet, men det varierer litt for stedets fiskeindustri mht. tilgangen på råstoff da. På slutten av året, når det nesten ikke landes fisk, tvinges Båtsfjordbruket til å permittere folk. Det er i langt mindre grad et problem hos Lerøy, som har tilgang på landinger fra egne trålere. For fiskeindustri/-mottak i Nord-Norge ellers er sesongvariasjonene større med en klar topp i første kvartal, mens antall ansatte er på bunnen i tredje og fjerde kvartal. Dette gjentar seg hvert år. Under hovedsesongen, som særlig i Nordland og Troms toppes i februar–mars, må fiskeindustrien hente inn mye ekstrahjelp, fra der de kan.

Figur 7: Kvartalsvis variasjon av ansatte i fiskeindustrien. Båtsfjord, 2016–2020.

Kilde: SSB

Lokale leverandører og servicenæringer til fiskerinæringene

Fiskerinæringen, og fiskeindustrien spesielt, har betydning for mye annen næringsvirksomhet i kommunen, i tillegg til at sysselsatte med familier er viktig for aktivitetsnivået innen offentlig sektor i kommunen.

Båtsfjords to store filetbedrifter har lokale ledere som legger stor vekt på å kjøpe varer og tjenester for bedriftene fra lokale næringsaktører dersom det lar seg gjøre.³² Dette gjelder bl.a.

³¹ En del arbeidskraft vil være innleid via andre selskap, særlig i sesongene, og dermed ikke registrert som ansatt i fiskeindustrien. Dette gjelder imidlertid i liten grad i Båtsfjord, og mer aktuelt for en del andre kommuner i Nord-Norge.

³² Intervju med representanter for ledelsen ved Båtsfjordbruket og Lerøy Seafood, avd. Båtsfjord, 1.11.2020.

arbeidsklær og arbeidsutstyr, emballasje, bl.a. til pakking av fisk, service på maskiner ved mottak og filetanlegg, og vasketjenester. Disse filetbedriftene bidrar også til å skape et marked for varer og tjenester rettet mot lokal og ekstern fiskeflåte som leverer i Båtsfjord.

Ifølge lokale næringsaktører og kommunal ledelse har fiskeindustribedriftene vært viktige, både som kunder av, og modeller for annen industri i Båtsfjord.

«Leverandørindustrien har lært produksjon av fiskeindustrien, og hatt fiskeindustrien som basis for å bygge ut industrien. Frys, kuldeteknikk, elektro og bygg leverer tjenester regionalt utover Båtsfjord. I hele Øst-Finnmark og Finnmark generelt. Men de gjør det med Båtsfjord som en trygg base, hvor de har kunnet vokse seg robuste nok til å ekspandere.»

33

Blant bedriftene i Båtsfjord som henter mye av omsetningen fra salg av varer og tjenester til fiskeindustrien, og sjømatnæringen ellers, finner vi blant annet følgende:

Mesteparten av utleie av arbeidskraft til fiskeindustrien i Båtsfjord skjer i praksis gjennom *Lossesentralen AS*³⁴, som har 35–40 ansatte. Bedriften tilbyr tjenester innen lossing, filetbehandling og andre tjenester. Selv om tjenestene er spesielt rettet mot fiskeindustrien i Båtsfjord leveres tjenestene også til andre fiskerisamfunn i Øst-Finnmark. De ansatte er av utenlandsk opprinnelse, et flertall fra er fra Litauen, og har vært i Båtsfjord siden rundt 2010. Samtlige er ansatt på helårsbasis, og fast i mer enn 50 pst. stillinger, som i praksis blir full stilling med tilleggsoppdrag som dukker opp i løpet av året. Disse bor i Båtsfjord på heltid, og et flertall av dem har slått seg ned med sine egne familier og kjøpt seg hus i Båtsfjord.

Innen *forretningsmessig tjenesteyting* finnes bedrifter innen kombinerte tjenester tilknyttet eiendomsdrift og innen rengjøringsvirksomhet, f.eks.: *Ha-Tek Båtsfjord AS*, et firma med 15 ansatte og samme eier som ovenfor, tilbyr vasketjenester spesielt rettet mot fiskeindustrien. Disse er også utenlandske arbeidere bl.a. fra Litauen og Polen.

Innen *bygg og anlegg* samt *Varehandel med spesialiserte varer/service* relevant for omsetning til fiskeri er bl.a.:

Haugnes Elektro, med 30 ansatte, leverer det meste av elektrotjenester og installasjon til de to filetbedriftene i Båtsfjord hvert år. Det utgjør en betydelig del av bedriftens totale inntjening.

ElektroNord AS³⁵ tilbyr elektriske artikler og elektrisk installasjonsarbeid, mens AS Radioservice/ELON driver butikkhandel med telekomutstyr. Begge har ca. ti ansatte.

Båtsfjord Rør AS³⁶, med ni ansatte, og Neptun Rør AS³⁷, med fem ansatte er rørleggerbedrifter som også lever delvis på oppdrag fra fiskeindustrien. Dette gjelder især Neptun Rør AS. Båtsfjord rør tilbyr ventilasjonstjenester og rørleggertjenester. Begge bedriftene er lokalt eide og har lokale ansatte i helårsstillinger.

³³ Intervju med adm. ledelse i Båtsfjord kommune. 30.10.2020

³⁴ Næring Transport og lagring: Nace 52.2 Andre tjenester tilknyttet transport.

³⁵ 43.210 – Elektrisk installasjonsarbeid, og 47540 – Butikkhandel med elektriske husholdningsapparater

³⁶ Bygg og anlegg: 43.221 – Rørleggerarbeid

³⁷ Varehandel: 46.740 – Engroshandel med jernvarer, rørleggerartikler og oppvarmingsutstyr

Byggmakker, materialhandelen i Båtsfjord med til sammen 20 ansatte, driver engroshandel som leverer byggemateriale, arbeidsutstyr og arbeidsklær til næringsaktører og lokalsamfunn i Båtsfjord. Fiskeindustrien står for en betydelig del av omsetningen deres. Filetfabrikkene kjøper bl.a. alt av arbeidsklær gjennom materialhandelen.

Nordic By Bewi³⁸ (tidligere Nordic Emballasje) avd. Båtsfjord leverer emballasje til fiskeindustrien, og har 25 ansatte. Filetindustrien i Båtsfjord bestiller alt av emballasje for sin egen sjømat fra Nordic Emballasje. I tillegg leverer de til fiskeindustri i andre deler av Finnmark.

Innen *teknisk tjenesteyting og eiendomsdrift* er bedrifter innen utleie av eiendom (næringskode 68.2), regnskapstjenester (69.2), teknisk prøving og analyse (71.2)³⁹.

Innen *industri* har vi Barents Skipsservice⁴⁰ med om lag 25 ansatte, som spesialiserer seg på vedlikehold og reparasjon av norske og russiske fiskefartøy. Bedriften er viktig både for flåten i området og for at Båtsfjord skal være ei attraktiv havn. Bedriften har en egen båtlift med 100 tonns løftekapasitet.

Av andre viktige bedrifter som spesielt leverer *tjenester til fiskeflåten* kan bl.a. nevnes IMI Egning AS avd. Båtsfjord (egnevirkosomhet, 58 ansatte) og Sabas Egning AS (Lineegning for kyst-/havfiskeflåten, utleie linebruk, andre tjenester. 30 ansatte)⁴¹.

3.3.2. Virkninger på offentlige tjenester og infrastruktur.

En stor fiskeindustri gir også grunnlag for en robust samfunnsmessig infrastruktur. Fiskeindustribedriftene trekker arbeidskraft utenfra til Båtsfjord, men jobber også bevisst for å gjøre arbeidere til innbyggere i kommunen, heller enn midlertidige sesongarbeidere. For å oppnå dette jobbes det målbevisst for å kunne tilby mest mulig helårlege arbeidsplasser i industrien, som gir arbeidere et grunnlag for å bosette seg lokalt. Her vektlegges også betydningen av å ha foredlingsindustri, og ikke bare mottak av fisk. Å arbeide på rene mottak, som bare tar imot og sender fisk videre, er tungt fysisk arbeid som primært utføres av menn. Derfor er det nesten bare menn som jobber på rene mottak. Bearbeiding av fisk er mindre fysisk krevende, men krever at man er litt fingernem. På anlegg som også driver bearbeiding av fisken, som i Båtsfjord, er det derfor mer vanlig å ha en jevn blanding av mannlige og kvinnelige ansatte. Det gir et triveligere arbeidsmiljø, og mange av dem som kommer da er par.⁴² For Båtsfjord som lokalsamfunn gir det tilvekst av unge folk i arbeidsfør alder, som kjøper hus, handler lokalt, og sender egne barn i lokal skole og barnehage. Det å ta imot arbeidskraft utenfra, og legge til rette for at de blir, har lenge vært del av en strategi kommunen, og næringsliv og lokalsamfunn støtter opp under:

«Det er unge folk vi får inn her. De har med seg, eller får unger her. Noen er godt utdannet, noe som ikke blir fullt ut nyttiggjort når de jobber i industrien. Noen kan nok nyttiggjøres mer. På skolen er trolig 50 prosent unger av utenlandsk arbeidskraft. De er viktige for å opprettholde en god elevmasse. Helårlig arbeidskraft i fiskeindustrien er et være eller ikke

³⁸ 46.761 – Engroshandel med papir og papp. Bedriftens formål: Å være totalleverandør av emballasje og serviceartikler til næringsmiddelindustrien.

³⁹ Herunder Båtsfjord Laboratorium AS, driver med Drift av analyselaboratorium, ca. ti ansatte.

⁴⁰ Industri: Nace 33.150 Reparasjon og vedlikehold av skip og båter

⁴¹ Begge fra næring Nace 03111 Hav og kystfiske.

⁴² Intervju med lokal bedriftsleder, 30.10.2020

være for Båtsfjord. Uten disse arbeidsplassene, uten folkene som fyller dem, og som blir en del av samfunnet her, så er ikke Båtsfjord det Båtsfjord er.»⁴³

Dette bekreftes fra kommunalt hold. Rundt 30 prosent av kommunens innbyggere er innvandrere, og deres barn utgjør nesten 50 pst. av elevene i lokal skole og barnehage. Gjennom å opprettholde etterspørselen etter skoleplasser, er de med på å sikre fortsatt gode tilbud innen barnehager og skoler, som gir trygge arbeidsplasser for lærere og førskolelærere. Dette er også med på å sikre videreføring av kultur og idrettstilbud til barn og unge i Båtsfjord.⁴⁴

Fiskeindustrien har også vært viktig for å ivareta et videregående skoletilbud i Båtsfjord kommune. I 2008 valgte Finnmark Fylkeskommune å legge ned Båtsfjord videregående skole. Båtsfjord kommune, i samarbeid med lokale næringskretser, gikk da sammen for å etablere Båtsfjord private VGS noen år senere. Skolen blir drevet gjennom en kombinasjon av offentlige midler og et spleiselag mellom Båtsfjord kommune og lokalt næringsliv. Båtsfjord Handelsstands Fiskerigruppe har vært sentral i å få sikret dette tilbudet. Skolen tilbyr tre-årig allmennfag og helsefagslinje. I tillegg har Båtsfjord en LOSA filial som tilbyr yrkesfagelever muligheter for å fordele skoleåret mellom undervisning og praksis i lokale bedrifter tilknyttet fiskeindustri, elektro eller annet. Om lag 17 av 38 skoleuker er i bedrift. Dette gir elevene et bedre utgangspunkt for å velge den videre spesialiseringen som skal skje for Vg2. Dette tilbudet har gitt lokale ungdommer en bro over til deltakelse i det lokale arbeidslivet, og en yrkesfaglig grunnutdanning tilpasset arbeid i lokale bedrifter.

Det å opprettholde et videregående skoletilbud anses som svært viktig for kommunens fremtid. Dersom kommunen skal greie å holde på ungdommen, eller få flere til å vende tilbake etter å ha reist ut for å skaffe seg utdanning og arbeidserfaring, anses det som avgjørende at flest mulig av dem kan gå videregående i Båtsfjord. Grunntanken er at dersom elevene kan gå videregående i Båtsfjord til de er 18, istedenfor å flytte hjemmefra når de er 15, så vil de ha med seg en sterkere tilknytning til hjemmeplassen når de reiser ut, og ha et sterkere grunnlag for å vende tilbake. Det å ha en lokal videregående skole gjør det lettere å tiltrekke seg både tilflyttere og utflyttede Båtsfjordinger, og innebærer også kompetansearbeidsplasser både med og uten tilknytning til fiskeindustrien. Dette er viktig i en kommune som ellers har et sterkt industrirettet nærings og arbeidsliv.⁴⁵

Lokale næringsaktører i Båtsfjord er også svært opptatt av å jobbe for at flere utflyttede båtsfjordinger skal flytte hjem. De er svært bevisst at mye må klaffe for at ungdommer skal velge å flytte hjem til Båtsfjord etter lange studieopphold i Tromsø eller lenger sør. Men de vet også at mange får en lengsel hjem når det nærmer seg tid for å stifte egen familie.

Båtsfjord Handelsstand Fiskerigruppe bruker å arrangere treff i Tromsø hvor de inviterer utflyttede Båtsfjordinger på øl og pizza, litt for å gi et signal om at de er ønsket hjemme – at de håper de vil vurdere muligheten til å flytte hjem. Dersom de skal få ungdommer til å flytte hjem er det viktigste

⁴³ Intervju med lokal bedriftsleder, 30.10.2020

⁴⁴ Intervju med administrativ ledelse, 01.11.2020

⁴⁵ Intervjuer med politisk og adm. ledelse i Båtsfjord kommune, 01.11.2020.

og vanskeligste å få jentene til å vende hjem. «Når jentene kommer, så tar de med seg kjæreste også.»⁴⁶

Foruten kommunale- og regionale tjenester, er fiskeindustrien med på å opprettholde et behov for god fysisk infrastruktur og samferdselstilbud som kommer hele Båtsfjordsamfunnet til gode.

-Fisk fra Båtsfjord må stort sett transporteres på landeveien. Det er derfor nødvendig at veiforbindelsen ut av Båtsfjord, Fylkesvei 891 og 890, er rustet for å brukes av tungtransport.

-Hurtigruten legger til kai i Båtsfjord, og tilbyr både persontransport og godsfrakt, av stor betydning for lokal flåte og fiskeindustri.

-Båtsfjord har bussruter til Tana, Berlevåg og til Kirkenes.

-Båtsfjord har hatt kortbaneflyplass siden 1973, men fikk i 1999 etablert en ny flyplass av noe høyere standard. Dette ble blant annet begrunnet med henvisning til all virksomhet knyttet til fiskeindustrien i Båtsfjord.⁴⁷

Det er viktig å ha en godt utbygd infrastruktur, og et samferdselstilbud tilpasset behovene til lokale innbyggere og næringsliv. Det har mye å si for en distriktskommune som ønsker å holde på, og tiltrekke seg nye innbyggere.

3.4. Bosetting og arbeidsmarked

Grunnlaget for et lokalsamfunns utvikling er et gjensidig avhengighetsforhold mellom befolkningsutvikling og arbeidsplasser.

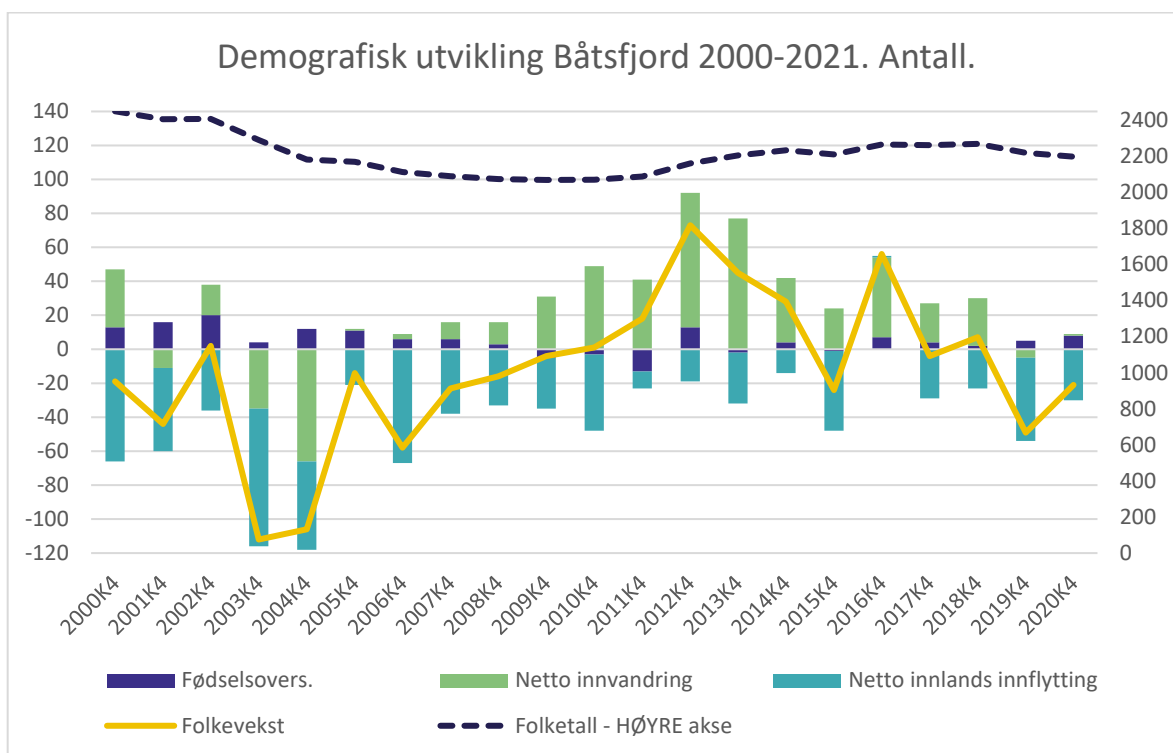
3.4.1. Demografisk utvikling og mobilitet

Som figuren under viser hadde Båtsfjord en negativ befolkningsutvikling i perioden 2000–2010. Dette sammenfalt med flere konkurser i fiskeindustrien og bortfall av flere hundre arbeidsplasser mellom 2000 og 2003. Dette førte til betydelig innlands nettoutflytting både av norskfødt lokalbefolkning og av arbeidsinnvandrere som hadde bodd i Båtsfjord i noen år, en nettoutflytting som har vedvart fram til i dag. Fødseloverskuddet har så vidt vært i pluss mesteparten av perioden 2000–2020, men for lite til å trekke opp folketallet. Fra 2010 og utover ser vi at folketallet holder seg ganske stabilt (figur 8). Dette skyldes i stor grad arbeidsinnvandringen som tiltok årene etter og var betydelig frem til 2018. Som en følge av dette ser vi også at innvandrerandelen av befolkningen øker betraktelig mellom 2010–2018 og deretter flater ut (figur 10). En forklaring på både det og at også folketallet har gått de siste årene er at en sammenhengende betydelig positiv nettoinnvandring over mange år brått har blitt endret til negativ nettoinnvandring etter 2018.

⁴⁶ Intervju med lokal næringsaktør i Båtsfjord

⁴⁷ Regionale lufthavner. Analyse av utvikling og struktur. Bind I. Rapport nr. 0104A Møreforskning, Molde, 2001, side 61.

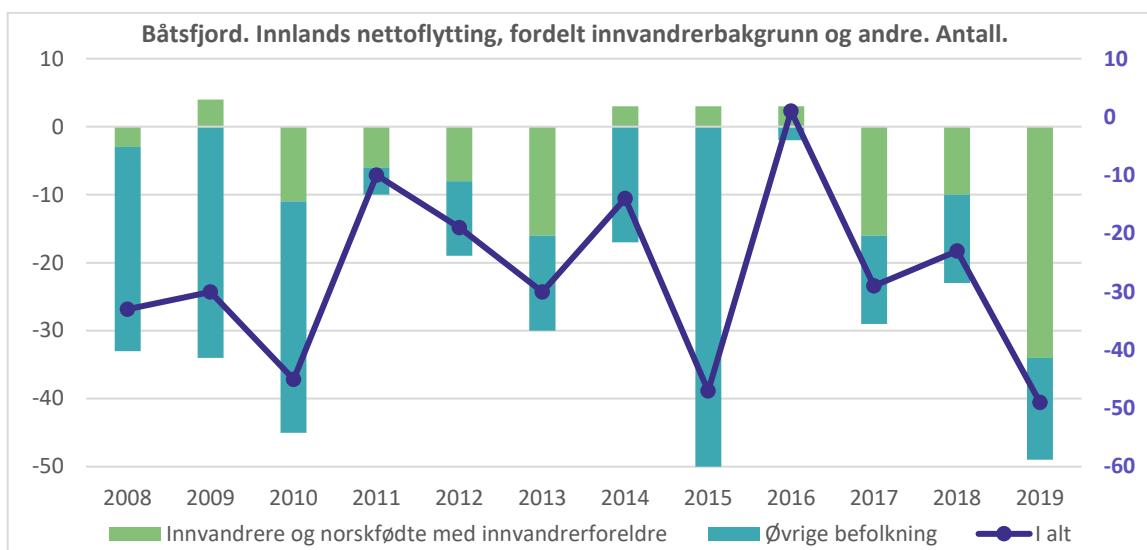
Figur 8: Demografisk utvikling Båtsfjord 2000–2021

Kilde: SSB

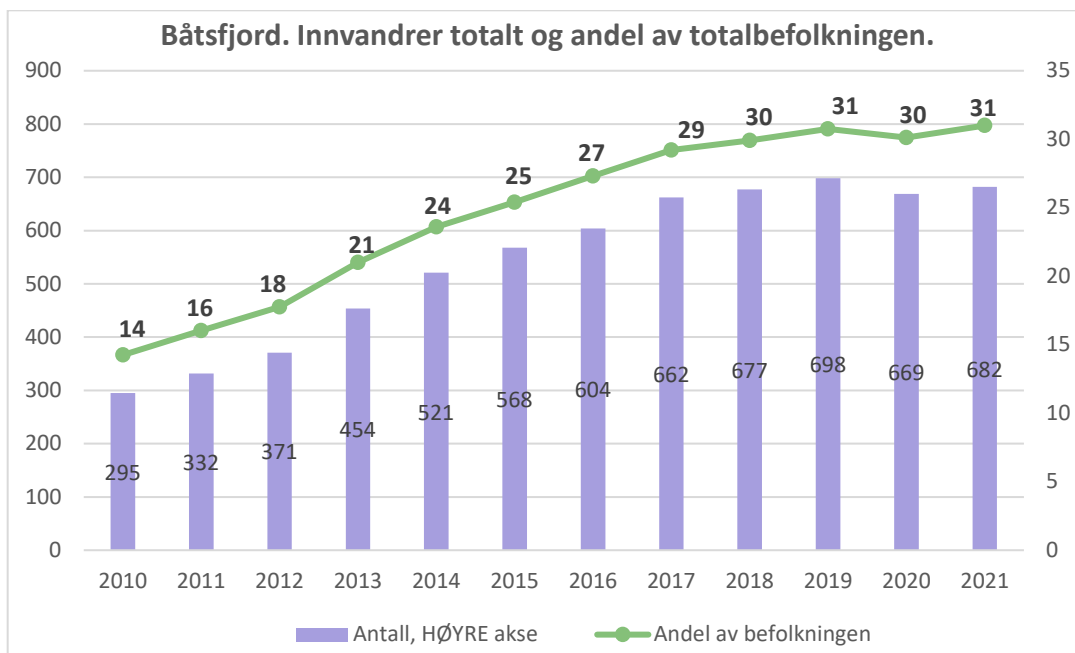
Innvandrerens betydning for at befolkningsveksten har stanset er imidlertid større enn det som framgår av at en betydelig nettoutvandring er snudd til netto innvandring. Er markert trekk f.o.m. 2017 og senere er at innvandrere de senere år har utgjort over halvparten av den innlands nettoutflyttingen (figur 9), altså vi har en dobbel effekt av innvandrernes mobilitet inn-/ut av Båtsfjord ved at stadig flere innvandrere videre innlands til andre deler av Norge.

Figur 9: Innlands nettoutflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre.

Kilde: SSB

Figur 10: Båtsfjord. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, andel av totalbefolkningen.

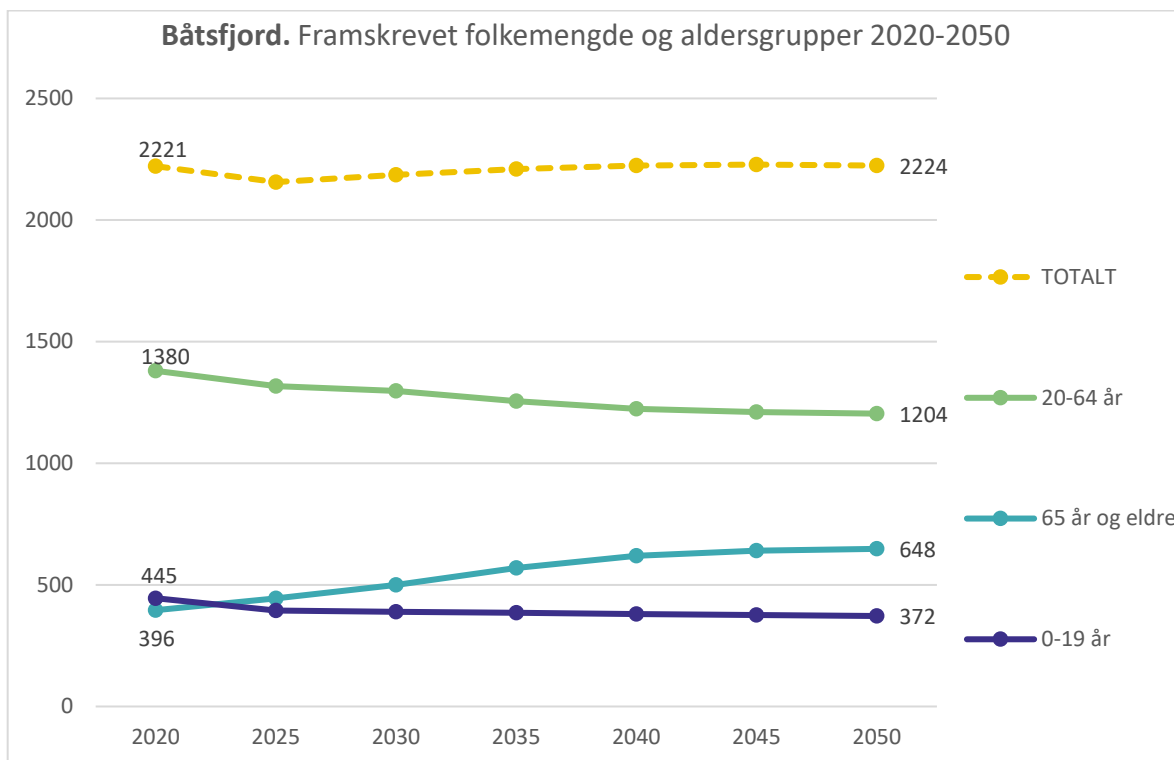
Kilde: SSB

Båtsfjord har en lang historie med arbeidsinnvandring tilknyttet fiskeindustrien, og har tidligere hatt en russisk og en tamilsk bølge av arbeidsinnvandrere. Etter EUs utvidelse i 2004 har Båtsfjord, som mange andre distriktskommuner i Nord-Norge, mottatt en rekke arbeidsinnvandrere, bl.a. fra Polen og fra Litauen. I tråd med kommunens strategi om å tilby helårs arbeidsplasser har mange av disse slått seg ned med familie i Båtsfjord. Dette kan være med på å forklare at antall arbeidsinnvandrere den aller siste tiden har vært relativt stabilt i Båtsfjord. Når noen har slått seg ned med familie knytter de bånd til stedet, og barrieren for å forlate Båtsfjord blir noe høyere.

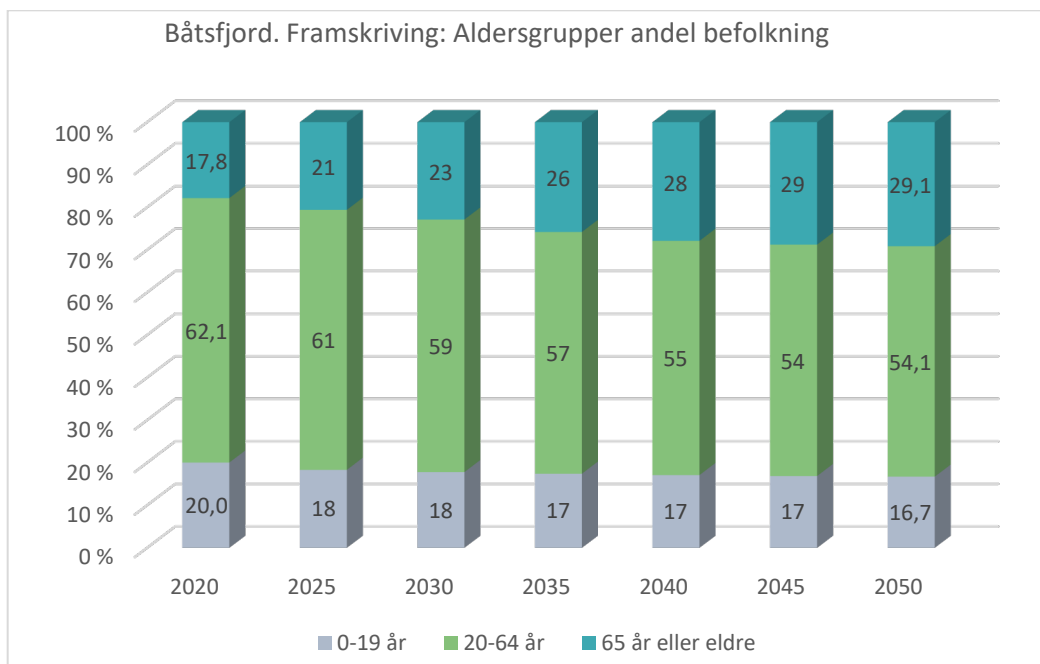
Framskrivning 2020–2050: Befolkning og alderssammensetning

SSBs framskrivning av befolkningsutviklingen i Båtsfjord peker mot et tilnærmet uendret folketall de neste tiårene. Mens antall (figur 11) personer over 65 år vokser betydelig, reduseres antallet merkbart både for aldersgruppene 20–64 år og 0–19 år. Framskrivningen peker altså mot en økende gjennomsnittsalder i befolkningen med en større andel (figur 12) innbyggere som er forbi sine aktive arbeidsår.

Figur 11: Båtsfjord. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050⁴⁸

Figur 12: Båtsfjord. Framskrivning: Aldersgrupper andel befolkning 2020–2050

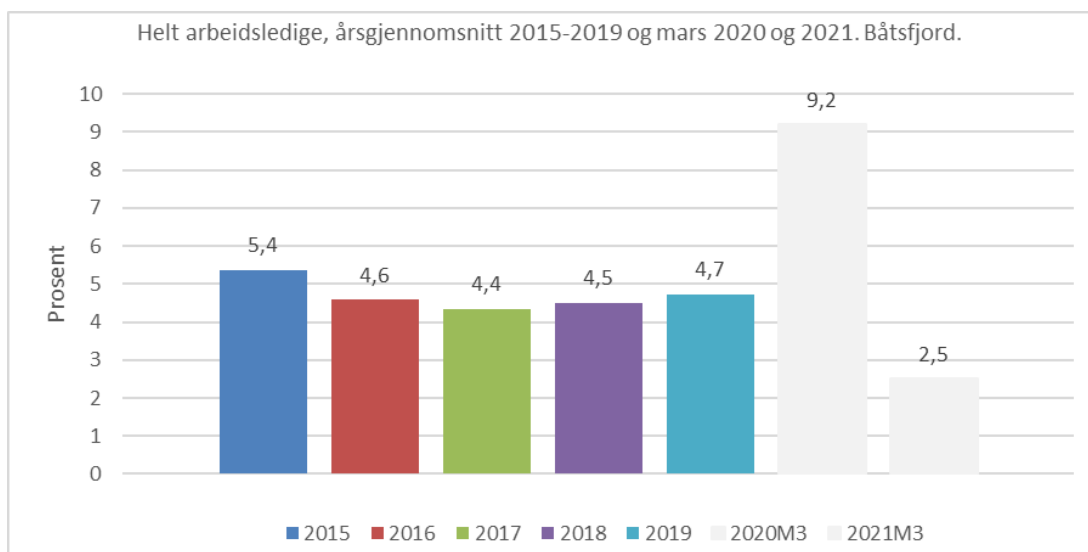
⁴⁸ SSB, 9.2.2020 (oppdatert 3.6.2020). Bearbeiding og grafikk: NORCE. Vi vil presisere at framskrivninger er mer usikre for små kommuner. Tall for 2020 har minst usikkerhet og ligger nær opp til registertall for 2020.

Ledelsen i Båtsfjord kommune har et bevisst forhold til denne utviklingen. Det å ha en raskt voksende befolkning over 65 innebærer at kommunen vil trenge mer arbeidskraft innen helse og eldreomsorg de neste ti–tjue årene. Dette er en ny utfordring for kommunen som man ikke helt vet hvordan man skal møte ennå. Utviklingen i Båtsfjord fremstår likevel mindre bratt enn for en del andre distriktskommuner i landsdelen.

3.4.2. Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft

Båtsfjord har hatt en stabil andel arbeidsledige på vel 4,5 prosent av arbeidsstyrken i perioden 2015–2020. Det er noe høyere enn landsgjennomsnittet på om lag 2,5 prosent i samme periode. Da korona-pandemien brått også rammet fiskerikommunen Båtsfjord omkring mars 2020 økte ledigheta brått til 9,2 prosent⁴⁹, mye pga. endrede markedsforutsetninger for fiskerinæringen, som også indirekte rammer deler av øvrig næringsliv. Forhøyet ledighet vedvarte en stund. Senere har næringen tilpasset seg de endrede markedsforholdene, og året etter, i hhv. mars og mai 2021 var ledigheten helt nede i 2,5 og 2,2 prosent – begge deler under landsgjennomsnittet⁵⁰. Den lave ledigheta vårvinteren kan delvis ha sammenheng med sesongvariasjonen i fiskerinæringa, men er uansett et ledighetsnivå som tilsier knapphet på arbeidskraft.

Figur 13: Helt arbeidsledige Båtsfjord 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent

Kilde: NAV

På grunn av avstander er Båtsfjord en egen bo- og arbeidsmarkedsregion (BA-region)⁵¹ og kan dermed ikke basere seg på dagpendling fra andre kommuner og regioner. Slik er det for flere

⁴⁹ Helt ledige for landet var 10,6 prosent i mars 2020.

⁵⁰ Helt ledige i landet for mars og mai 2021 var hhv. 4,2 og 3,3 prosent.

⁵¹ BA-region defineres ut fra hva som er funksjonelle regioner, og her inngår særlig reiseavstand (reisetid) til nabokommuner og andel som pendler til/fra nabokommuner. Kommuner som ligger nær hverandre og mye arbeidspendling mellom seg vil inngå i samme bo- og arbeidsmarkedsregion med flere kommuner. Kommuner som ligger «alene» og mer «isolert» mht. praktisk dagpendling til arbeidsplasser i nabokommuner, vil utgjøre en egen arbeidsmarkedsregion. I Finnmark er nesten kommuner egne BA-regioner. Unntakene er BA-regiene «Vadsø» (Vadsø/Nesseby) og «Lebesby» (Lebesby/Gamvik).

fiskerikommuner, ikke minst på kysten i Finnmark. Det innebærer at kommunen er veldig sårbar for tilgang på arbeidskraft og trenger å ha en stabil fast bosatt befolkning. Båtsfjord har vært dyktig på rekruttering av stabil arbeidskraft ved å ha klart å bosette mange som opprinnelig var innvandrere, men er likevel sårbar f.eks. ved økt næringsaktivitet. Korona-periodens arbeidskraftutfordringer, for de mange andre fiskerisamfunn som vanligvis har basert seg mye på korttidspendling av utenlandsk arbeidskraft, illustrerer godt behovet for tilrettelegging av en fiskeripolitikk som legger rammer for stabil næringsaktivitet og fast bosetting for å sikre arbeidskraft til næringslivet.

4. Myre

Myre er kommunesenteret i Øksnes kommune, en av landets største kommuner for landing av hvitfisk utenom Båtsfjord. 2100 av kommunens 4400 innbyggere bor på Myre, som også er hovedbase for kommunens fiskeindustri. Lokalisert i Vesterålen, noen timers sjøgang fra Lofoten, og med store fiskefelt rett utenfor kaitanten, har Myre blitt et regionalt sentrum for fiskerinæringen. I 2020 ble det landet 27 000 tonn hvitfisk i Øksnes kommune, det aller meste av dette på Myre (Fiskeridirektoratet 2020). Tettstedet har fem fiskeindustribedrifter, flere havbruksselskaper, en betydelig servicenæring rettet mot fiskerinæringen, en robust fiskeflåte bestående av noen store kystbåter på 21–28 meter og mange små på under 15.

Myre har også flere reiselivsbedrifter med fokus på fisketurisme, et hotell med restaurant og flere kafeer. Øksnes kommune har også en stor bygg- og anleggssektor, i hovedsak lokalisert på Myre. Myre har også en avdeling av Sortland videregående skole, med opplæringsstilbud innen helse og oppvekst og spesialisering innen fiske og fangst, rettet mot fiskeflåten.

4.1. Historisk utvikling av fiskeindustrien på Myre

I en region med nærhet til vinterfiskefeltene har nye fiskevær vokst frem, for så å bli erstattet av andre. Blant fiskeværene som vokste frem for siden å bli forlatt var Sørsand-Våje, Tinden og Nyksund. Etter 2. verdenskrig vokste Myre frem som kommunens viktigste fiskerihavn. Her ble A/L Øksnes-Langenes Fiskeindustri åpnet i 1955 og gav arbeid til 90 personer i sesongene (Nielssen 1997:15). Bedriften inngikk også faste leveringsavtaler med båter fra distriktet, noe som også førte til at flere flyttet til Myre. I 1952 flyttet også Oluf Klo sin bedrift fra Nyksund til Myre, og brakte med seg mange arbeidsplasser dit. I 1957 fikk Myre fergefri vegforbindelse til Sortland, i 1959 ble det etablert en fiskemelfabrikk og i 1960 ble trållerederiet A/S Øksnesfisk etablert på Myre. I løpet av 1950-tallet ble også kommunens administrasjon flyttet fra Skogsøya til Myre. Etableringen av to fiskeindustri-bedrifter ledet an en prosess som gjorde Myre til kommunens naturlige sentrum, økonomisk og befolkningsmessig, og i dag bor halvparten av kommunens 4400 innbyggere på Myre.

Fiskeindustrien på Myre hadde sin storhetstid på 1960 og 1970-tallet. Da fantes det en rekke fiskeindustribedrifter som sikret mer enn 900 arbeidsplasser i høysesongen. I tillegg var Myre hjemmehavn for en fiskeflåte bestående av mer enn 200 båter (Nielssen 1997:16) av ulike flåtetyper. 1980-tallet ble en periode preget av nedgang og krise i fiskeindustrien. I 1988 gikk Langenes Fiskeindustri konkurs, og mer enn 400 filetarbeidere mistet jobben. Andre mindre industribedrifter gikk samme vei. Slutten av 1980-tallet ble et bunnpunkt for Myre. Mange forlot stedet på leting etter arbeid andre steder. Etter kort tid ble det etablert et nytt selskap, Myre Fiskeindustri – lokalt kjent som Myregruppen og bestående av lokale investorer. Med betydelig støtte fra kommunen overtok de konkursanleggene og gjenopptok driften. Industri-eide trålere, med base på Myre, ble skilt ut i et eget selskap, Nordic Sea Holding. Når selskapet ble kjøpt opp av Ålesundsbaserte West Fish i 2003, forsvant trålene fra Myre. 1990-årene ble preget av turbulens i bransjen. Myregruppen skiftet eiere flere ganger, og til slutt, i 2002, gikk også Myregruppen konkurs.

Dette frigjorde et rekke industrilokaler som hadde stått ubrukt i noen år. Det ble da opprettet et kommunalt selskap – finansiert av kraftpenger fra kommunen – for å overta disse lokalene, og

næringstomtene langs havna, og selge dem videre til aktører med lokal og regional forankring. for å sikre at de endte i lokale hender. Dette anses lokalt som en nøkkel til Myres posisjon som fiskerisamfunn med en livskraftig fiskeindustri: i kritiske faser har man vært i stand til å sikre at lokal industri, lokaliteter og anlegg forblir på lokale hender. En av flere lokale nyetablerere som overtok lokaler etter Myregruppen var Ted Robin Endresen, en lokal fisker og reder som etablerte Myre Fiskemottak AS. To andre lokale industribedrifter, Gunnar Klo AS og Myremar AS kjøpte også nye lokaler og utvidet egen virksomhet etter at Myregruppen forsvant. Utover 2000-tallet opplevde alle disse bedriftene en viss vekst. Samtidig hadde de en felles utfordring: de manglet kapasitet til å salte fisk. I 2010 gikk Myre Fiskemottak, Gunnar Klo og Myremar derfor sammen for å etablere Myre Saltfish Group AS, med like stor eierandel, for å kunne motta og salte fisk i store kvantum.⁵² Dette gav store inntekter til alle de tre bedriftene, sikret nye arbeidsplasser og var med på å befeste Myres posisjon som en av en største havnen for landing og bearbeiding av hvitfisk i Nordland.

4.2. Fiskeindustrien og fiskeflåten på Myre

Myre er et livskraftig fiskerisamfunn hvor man i dag finner fire store fiskerindustribedrifter. Tre av disse er i besittelse av egne kystfartøy som kan levere fisk til bedriftens anlegg. Dette gir dem en viss trygghet på levering i og rundt toppsesongen, men på grunn av fiskenes vandringsmønster er landingsmønsteret like fullt sterkt sesongpreget.

4.2.1. Fiskeflåte og landingsmønsteret gjennom året

Som en stor landingshavn med nærhet til fiskefeltene har Myre en stor lokal fiskeflåte. I 2019 var Øksnes bostedskommune for 213 fiskere, men 17 hadde det som biyrke. Her har antall fiskere gått gradvis ned over flere tiår. I 1983 hadde kommunene 486 heltidsfiskere.

Fiskerne i Øksnes er fordelt på 118 fartøy, i hovedsak små kystbåter på opptil 11 og 15 meter, og noen få store båter mellom 21 og 28 meter, de fleste med hjemmehavn på Myre. Et flertall av disse er langt mer enn tretti år, mens noen få er relativt nybygde båter. Gjennomsnittsalderen på båtene er 31 år.⁵³ Myre har tidligere også vært hjemmehavn for noen havgående tråler. De siste av disse trålene – med tilhørende kvoter – ble solgt ut av fylket for noen år siden.

Med nærhet til gode fiskefelt er Myre fortsatt en naturlig hjemmehavn for en stor kystflåte som fangster på ulike fiskeslag gjennom året. Med flere fiskemottak som kan ta imot store landinger på kort tid, og et bredt tilbud av tjenester rettet mot flåten, er Myre havn også en attraktiv landingshavn for båter fra andre deler av Nordland.

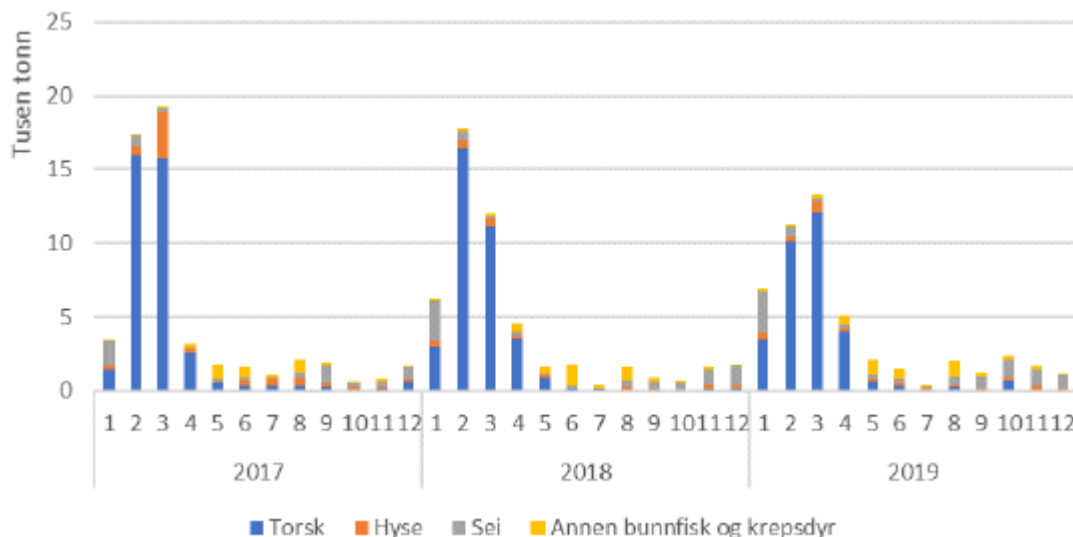
Skreisesongen strekker seg fra slutten av januar til tidlig april, og utgjør den klart viktigste fiskesesongen på Myre, som i Lofoten og Vesterålen for øvrig. I juni og august er det godt fiske på blåkveite, og tidlig på høsten, hovedsakelig i september, fiskes det noe hyse og sei.

⁵² <https://www.nord24.no/vekst-i-nord/fiskeri/jobb/konkursen-ble-starten-pa-et-nytt-eventyr-vi-ble-beskyldt-for-juks-fra-dag-n/s/5-32-71857>

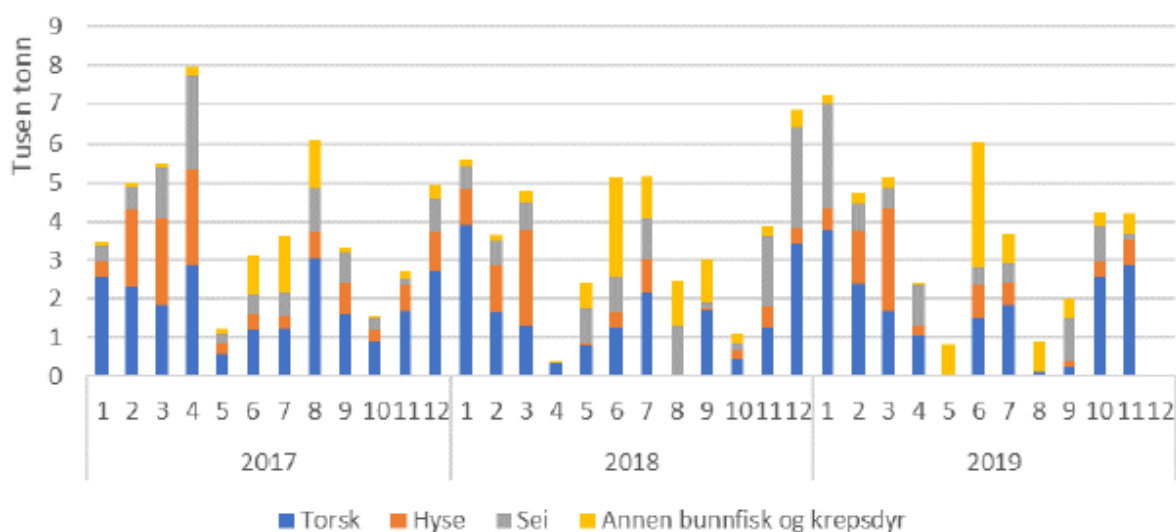
⁵³ Informasjon fra Fiskeridirektoratets nettsider: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fiskere-fartoy-og-tillatelser/Fartoy-i-merkeregisteret/fiskeflaaten>

I figurene under viser vi landingsmønsteret for fersk og fryst fisk i Vesterålen. Dette gjenspeiler i stor grad landingsmønsteret i regionen.

Figur 14: Figur: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Vesterålen for årene 2017–2019⁵⁴

Figur 15: Månedsfordelte frysede landinger av bunnfisk i Vesterålen for årene 2017–2019⁵⁵

Figur 14 viser at sesongvariasjonen på landing av fersk torsk i Vesterålen er svært dramatisk, og at det meste av den ferske fisken landes i februar og mars. Forskjellene mellom februar–mars og resten av sesongen er muligens litt mindre markant på Myre enn i Vesterålen generelt. Blant annet rapporteres det om godt fiske på hyse og sei tidlig på høsten utenfor Myre. Fra figur 15 ser vi at landinger av fryst fisk, som leveres av havgående fartøy, har landingstopper til andre tider på

⁵⁴ Henriksen, E. (2021). Kartlegging av landingsmønster for torsk, sei og hyse 2017–2019. Faglig sluttrapport. Rapport 12/2021, Nofima.

⁵⁵ Op. cit.

året, og slik sett er med på å jevne ut det totale landingsmønsteret utover året. Dette er mindre relevant for fiskeindustrien på Myre, som i liten grad mottar landinger fra havgående fartøy, men baserer seg på landinger fra lokal og tilreisende kystflåte.

Andelen av fersk torsk levert av fartøy fra Nordland til Vesterålen utgjorde omtrent 68–72 pst. årene 2017–2019, og 28–32 pst. fra øvrige Norge (Nofima, 2021). Dette er noe lavere andel landinger fra eget fylke enn i Troms (med Skjervøy), men høyere enn andel landinger fra Finnmark til Øst-Finnmark (med Båtsfjord) og særlig enn Vest-Finnmark. Det ble ikke landet fersk fisk i Vesterålen fra utenlandske båter.

4.2.2. Myre Fiskemottak

Myre Fiskemottak er den største fiskeindustribedriften på Myre. Bedriften eies av fiskebåtreder Ted Robin Endresen, ble etablert i 2005, og har 80 helårsansatte på Myre. Myre Fiskemottak driver ingen bearbeiding, men pakker fisken hel for eksport til utlandet, eller for videreforedling hos PRIMEX Myre. Myre fiskemottak tar imot rundt 50 prosent av fisken som landes på Myre i løpet av året, ca. 17 000–18 000 tonn hvitfisk. Ifølge mottakets egen ledelse trekker de til seg store landinger fordi de kan ekspedere landinger raskt og effektivt, når som helst på døgnet, og fordi de gir båter som lander hos dem forrang for landing ved bedriftens øvrige mottak lenger nord utover året.

Myre fiskemottak eier også fire mindre mottak, på Moskenes, på Gimsøya, i Honningsvåg og i Kamøyvær. Mottakene i Finnmark har en ekstra sesong om høsten. De båtene som leverer i Nordland om våren og sommeren kan da dra til Finnmark om høsten, og levere blant annet på ferskfiskekvoten der. Ifølge bedriftens ledelse innebærer dette at Myre fiskemottak kan tilby leveringstrygghet og effektiv landing gjennom hele året.

Fiskemottaket har ca. 80 fast ansatte som holder til på Myre. Under torskesesongen januar–april, når de mottar mest fisk, har de rundt 400 i arbeid. Av de fast ansatte er rundt 20 utenlandske arbeidere fra Romania. Dette er folk med familie, og med unger som går på skole og i barnehage på Myre. Noen av dem er teknikere, noen har administrative posisjoner, etter å ha jobbet seg opp i bedriften. De første rumenerne kom til Myre i 2007, etter å ha plukket jordbær i Telemark. Etter det har de kommet tilbake i sesongen hvert år, mens noen har slått seg ned på Myre.

Bedriften har en mann i Romania som har ansvaret for å ansette sesongarbeidere til fiskemottaket derfra. En stor andel av bedriftens arbeidere i sesongtoppen kommer fra Romania. Bedriften erfarer at det er svært vanskelig å finne norske arbeidstakere som vil jobbe i fiskeindustrien.

Ted Robin Endresen eier også Øksnes Kystfiske, et lokalt rederi med to store kystbåter. Disse leverer til Myre Fiskemottak, og bidrar til å sikre mottaket tilgang på råstoff. Samtidig mener bedriften at kombinasjon av god pris, rask landing av fisk til alle tider, og tilhørende mottak lenger nord gjør Myre fiskemottak til et attraktivt landingssted også for andre båter. Rundt Myre er fiskesesongen egentlig begrenset til januar–august. På høsten er det lite fiske bortsett fra noe hysefiske. Myre fiskemottak prøver å strekke sesongen litt ved å ha mottak også i Finnmark, som tar imot torsk på høsten, og ved å motta og slakte levendelagret torsk fra andre aktører. Men alt i alt er aktiviteten på Myre svært begrenset på høsten.

4.2.1. Gunnar Klo AS

En av Myres andre store fiskeindustri-bedrifter er Gunnar Klo AS.

Mottaket eies av Klo Holding AS, som også eier Klo Fiskebåtrederi AS (49%) og oppdrettsselskapet Øyfisk AS (100%). I tillegg eier selskapet 25 % av Vesterålen Marine Olje⁵⁶

Gunnar Klo AS ble etablert fiskeindustri i Nyksund i 1909. I 1952 ble bedriften flyttet til Myre. I tillegg har de fiskemottak på Stø. Selskapet har de siste 20 årene utvidet virksomheten til å inkludere fiske, oppdrett og foredling av restråstoff fra fisk. Bedriften har en årlig omsetning på 180–200 millioner kr. i året på hvitfisk.

Fiskebruket på Myre har 50 fast ansatte og hyrer rundt 30 ekstra i toppsesongen februar–april.

Kun lokalt bosatte er fast ansatt. Øyfisk AS har kun fast ansatte. Gunnar Klo AS har flere høyt utdannede i konsernledelsen. De som jobber i fiskeproduksjonen har ifølge ledelsen lite formell utdanning, men solid realkompetanse, mange med fagbrev, og noen med teknisk kompetanse. Høsten er vanskelig for fiskeindustrien på Myre, og man har lite tilgang på fisk fra september til januar. Kombinert med en strukturering som har medført færre fartøy som satser på hvitfisk på høsten har dette gitt liten aktivitet i denne perioden av året.

Gunnar Klo var den eneste av fiskeindustribedriftene på Myre som ikke kunne eie majoriteten av fiskerfartøy direkte. Det satte bruket i en vanskelig konkurransesituasjon. I 2017 fikk bedriften derfor dispensasjon til å kjøpe en stor kystfiskebåt. I tillegg har bedriften investert i kvoter og fartøy igjennom Klo Fiskebåtrederi AS hvor bedriften eier 49 prosent, og en av eierne i Klo Holding AS, eier 51 prosent. Det har hjulpet bedriften noe med å sikre seg en tryggere råstofftilgang.

Fiskebruket har likevel gått med underskudd i noen år, og dette har blitt dekket inn gjennom selskapets inntjening i Øyfisk. Selskapets oppdrettsvirksomhet har gått med solid overskudd gjennom flere år, og har derfor fungert som en økonomisk buffer for hvitfiskdelen av selskapet.⁵⁷ Øyfisk står også for bemanning til levendelagring av torsk, som gjøres gjennom selskapet Levende Mellomlagring Vesterålen AS som eies av Gunnar Klo AS, Olagutt AS og Holmøy fiskemottak AS med 1/3 hver. Disse virksomhetene har en felles ambisjon om at levendelagring og oppdrett av torsk alene skal bli lønnsomme virksomheter. Det satses nå på torskeoppdrett, og i 2021 søkte de tre lokaliteter for oppdrett av torsk i kystområder i Vesterålen. På hvitfiskforedling opplever selskapet at konkurransen er krevende. Her må de finne en egen nisje for å klare seg, men dersom de får et gjennombrudd på torskeoppdrett, så kan det gi dem helårs tilgang til råstoff, og det vil være svært positivt for fiskeindustrien deres.

⁵⁶ Og søsterbedriften Vesterålen Marine Proteiner (Næringskode 10209 - Bearbeiding og konservering av fisk og fiskevarer ellers). Alle ansatte i begge bedriftene er registrert i Vesterålen Marine Olje (Næring 10.411 - Produksjon av rå fiskeoljer og fett). Antall ansatte var ifølge. bisnode.no 30 i 2021 og 17 i 2019).

⁵⁷ <https://www.fiskeribladet.no/nyheter/arne-karlsen-leder-et-hvitfiskkonsern-der-laksen-barer-den-okonomiske-driften/2-1-916525>

4.2.2. Holmøy Fiskemottak AS – Myre Havbruk AS

Holmøy Fiskemottak AS var inntil våren 2021 det tredje store fiskemottaket på Myre, og det andre som har eget industrianlegg. Holmøy Fiskemottak var i 2020 registrert med 50 fast ansatte, tok primært imot torsk og hyse, og produserer ferskfisk, saltfisk, tørrfisk og klippfisk. Anlegget var frem til mai 2021 eid av Holmøy Maritime, et selskap med hovedbase i Sortland. Holmøy Maritime eier også trålerrederiet Prestfjord, som driver fire trålere med til sammen 12 torskekvoter, og havbruksselskapet Eidsfjord Sjøfarm, som har 16 laksekonsesjoner, med oppdrettsanlegg i 6 kommuner i Troms og Nordland. Selskapets eierskap til trålere innebærer at Holmøy mottak har nytt en viss trygghet på råstofftilgang, også utenom hovedsesong. Men også dette bruket har svært begrenset aktivitet på høsten.

Holmøy Maritime har gått med solide overskudd gjennom flere år, men selskapets fiskebruk på Myre har i samme periode gått med underskudd, som har blitt dekket inn gjennom selskapets overskudd på trål og oppdrett.⁵⁸ I mai 2021 ble Holmøy Fiskemottak kjøpt av Myre Havbruk AS, et lokalt oppdrettsselskap som primært ønsker å bruke anlegget til å imot levendelagret torsk og oppdrettstorsk på høsten. En foreløpig ambisjon er å ha helårs aktivitet på anlegget, basert på sesongbasert fangst på vår og sommer, og levendelagring og oppdrettstorsk på høsten.⁵⁹

4.2.3. Primex Norway AS

Primex er et fransk selskap som ble etablert i 1983, som eies av butikkjeden Picard, og som eksporterer frossen mat, blant annet grønnsaker, juice, kjøtt og fisk. I 2018 startet Primex Norway opp på Myre i Vesterålen.

Selskapet investerte 400 millioner på å etablere et av verdens mest moderne anlegg for bearbeiding av hvitfisk. Det ble ansatt 70 arbeidere for å produsere filet av torsk.

Anlegget var ved oppstart eid av Primex International (92,29 prosent) og Myre Eiendom (6,67 prosent). Primex Norway AS skal produsere produkter for Picard, som har mer enn 900 butikker, hovedsakelig i Frankrike. Siden oppstarten i 2018 har selskapet slitt med lønnsomheten, og i 2019 gikk de med 200 millioner i underskudd. Gjennom hele 2020 har anlegget vært truet med konkurs, og har mottatt flere innskudd med ferske penger fra lokale og regionale investorer.

Anlegget har ikke hatt forutsigbar og helårlig tilgang på råstoff. Uten eierskap på flåtesiden har de hatt lite kontroll med tilgang på råstoff. Med en sesong som varer bare seks måneder i året, har anlegget vært nesten uten aktivitet flere måneder i året. Det har ikke vært økonomisk bærekraftig for et anlegg med høye driftsutgifter. Etter et halvt år på konkursens rand, og flere runder med store innskudd fra nye lokale investorer, antas Primex Norway AS å være reddet. Etter nye investeringer fra lokale næringsaktører er eierandelen til Primex International 60 pst., mens lokale og regionale aktører eier 40 pst. av selskapet. I 2021 vil selskapet prøve ut en ny modell for driften av anlegget, ved å kombinere mottak og bearbeiding av hvitfisk gjennom vår og sommer, med mottak og bearbeiding av oppdrettslaks i høsthalvåret. På den måten skal man sikre at anlegget er

⁵⁸ <https://www.vol.no/nyheter/oksnnes/2020/07/29/Pengene-renner-ut-i-i-%C3%98ksnes-22376081.ece>

⁵⁹ <https://www.fiskeribladet.no/fiskeri/dette-fiskemottaket-i-myre-havn-har-fatt-nye-eiere/2-1-1006069>

i drift gjennom hele året. Primex Norway AS skal ikke drive med eget oppdrett eller fangst, men vil kjøpe fra faste, og ikke-faste, båter og oppdrettere.⁶⁰

4.3. Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger

Øksnes kommune har en næringsstruktur med høy andel sysselsatte i privat sektor, hele 71 prosent⁶¹, høyere enn bykommunene og høyere enn snittet for Nord-Norge på 59 prosent. Av de 29 prosent i offentlig sektor jobber klart flest innen helse- og sosial, dernest undervisning og offentlig administrasjon/forsvar (figur 16). Helse og sosial er også den største næringen med nærmere 24 prosent av alle sysselsatte – omtrent som snittet for landsdelen, men klart høyere enn i f.eks. Båtsfjord.

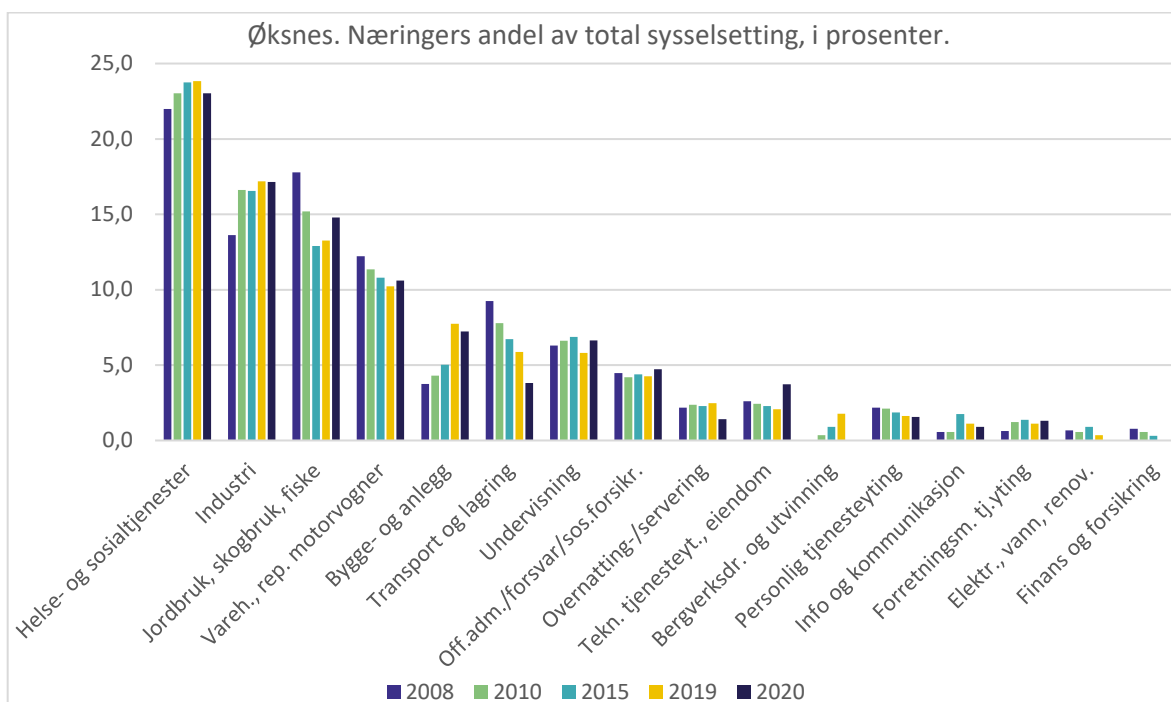
Ser vi nærmere på næringsstrukturen (figur 16) i privat sektor, er industrien den klart største næringen i kommunen med 17 prosent, eller 341 sysselsatte av en totalsysselsetting på 1989. Dernest kommer primærnæringer med vel 13 prosent og så varehandel med ti prosent. Mens andelen sysselsatte innen industri og primærnæringer er høy sammenlignet med landsdelen ellers, og varehandel nesten er på nivå med snittet for landsdelen, har kommunen relativt få sysselsatte innen forretningsmessig tjenesteyting – også sammenlignet med de to andre case-kommunene.

Ettersom fiske/fangst utgjør hoveddelen av sysselsatte i primærnæringene i kommunen, og fiskeforedling hoveddelen av ansatte i industrien, blir det tydelig hvor dominerende og viktig sjømatnæringen samlet er i Øksnes kommune.⁶² Det kommer vi tilbake til i de neste avsnittene.

⁶⁰ <https://www.fiskeribladet.no/nyheter/investorer-spytter-inn-50-millioner-for-a-berge-toppmoderne-filetfabrikk-fra-konkurs/2-1-890716>

⁶¹ Tallet for privat sektor er inkl. offentlig eide foretak.

⁶² For detaljert tallgrunnlag om næringsstrukturen i Øksnes, se tabellvedlegg i appendiks bak i rapporten.

Figur 16: Øksnes kommune, sysselsatte fordelt på næringer (4. kvartal).Kilde: SSB⁶³

4.3.1. Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører

Nedenfor har vi trukket ut de mest fiskerirelaterte næringene i Øksnes kommune for å belyse hvilke typer virksomheter eller segment disse består av og hvor store og betydningsfulle de er for lokalsamfunnet.⁶⁴ Med sine knapt 600 sysselsatte, av totalt knapt 2.000 i kommunen, er de åpenbart helt sentrale for kommunens utvikling.

Hvis vi ser på den sjøbaserte (fiske og akvakultur) og landbaserte (fiskerirelatert næringsmiddelindustri) virksomhetene hver for seg, så er de omtrent like store med i underkant av 300 sysselsatte hver. Størstedelen av landaktiviteten er lokalisert til Myre.

Ut fra en mer tradisjonell inndeling er det flest sysselsatte innen fiske og fangst med 238 sysselsatte.⁶⁵ Det har vært nivået over lengre tid, bare med mindre årlige variasjoner. Nest størst ved utgangen av året er tradisjonell fiskeindustri med 161 registrerte sysselsatte, og dernest produksjon av fôrvarer (til oppdrett) som utgjør en betydelig aktivitet med 104 sysselsatte – hovedsakelig tilknyttet aktiviteten ved BioMar.

I tillegg til disse er det akvakultur med 40 sysselsatte og produksjon av animalske/vegetabiliske oljer⁶⁶ med om lag 15 sysselsatte som er de viktigste aktivitetene slik vi har definert fiskerirelaterte

⁶³ Bare sysselsatte som er *bosatt i Norge*, også utlendinger, er medregnet i disse ordinære sysselsettingstallene.

⁶⁴ Her kan være unntak, men gjelder i så fall bare veldig få personer.

⁶⁵ I 2020 var det registrert 112 aktive fiskefartøy med hjemmehavn i Øksnes, hvorav noen er store kystfartøy. Vi antar de fleste jobbet her.

⁶⁶ Vesterålen Marine Olje.

næringer i case-kommunene i rapporten. Sistnevnte næring er den nyest etablerte, og har hatt en fin utvikling siden den startet for fem–seks år siden.

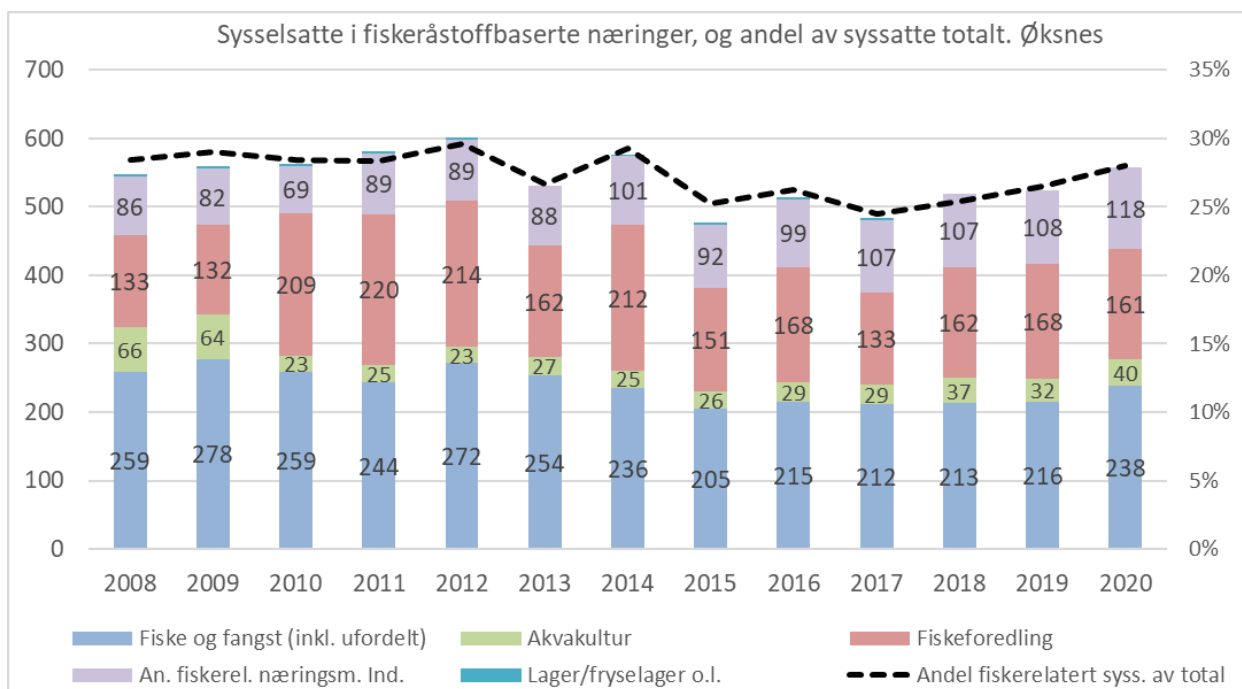
Tabell 2: Sysselsatte i direkte fiskerirelaterte næringer. Øksnes kommune, 2008–2020 (4. kv.)

Øksnes kommune	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fiske, fangst og akvakultur (Nace 03)	325	342	281	269	295	281	260	230	244	241	250	248	278
03.1+030u Fiske og fangst (inkl. uford.)	259	278	259	244	272	254	236	205	215	212	213	216	238
03.2 Akvakultur	66	64	23	25	23	27	25	26	29	29	37	32	40
Fiskerirelatert næringsmiddelindustri	219	214	278	309	303	250	313	243	267	240	269	276	279
10.2 Bearb./konserver. Fisk/skalldyr o.l.	133	132	209	220	214	162	212	151	168	133	162	168	161
10.4 Prod. vegetabilsk/animalsk oljer o.l.	0	0	0	0	0	0	3	5	7	7	8	14	14
10.9 Produksjon av fôrvarer	86	82	69	89	89	88	98	87	92	100	99	94	104
Annet potensielt fiskerirelatert	3	3	3	3	3	0	3	3	3	3	0	0	0
52.1 Lagring (fryselager mv.)	3	3	3	3	3	0	3	3	3	3	0	0	:
SUM FISKERIRELATERT (grønn skrift)	547	559	563	581	601	531	577	477	514	484	519	524	0
78.2 Utleie av arbeidskraft	4	3	8	11	9	7	8	14	17	15	11	12	16

Kilde: SSB

Utviklingen og sammensetningen av de fiskeråstoffbaserte fiskerinæringene har vi også illustrert i figuren nedenfor, men på en annen og til dels mer oversiktlig måte.⁶⁷ Samlet utgjorde disse næringene 28 prosent av alle sysselsatte i Øksnes kommune ved utgangen av 2020. Det er omtrent samme antall som i 2008. Etter det har utviklingen stort sett vært stabil, bare med en liten nedgang fra 2014–2017, og deretter økning til i dag med samme nivå som før.

Figur 17: Sysselsatte i fiskerinæringer basert på fiskeråstoff. Øksnes kommune 2008–2020.

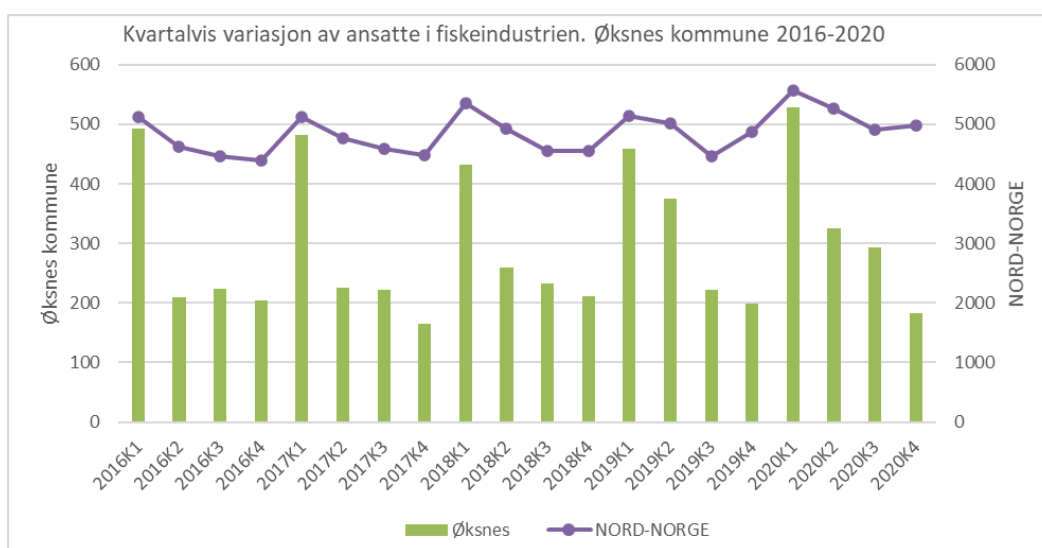
⁶⁷ Eventuell arbeidskraftutleie til fiskerinæringen, men som er registrert med annen arbeidsgiver, er ikke med i tallene her. Slik utleid arbeidskraft er registrert på andre næringer eller i andre kommuner.

Øksnes kommune hadde noe flere sysselsatte innen fiske/fangst etter arbeidssted enn etter bosted fram til 2014. Deretter har dette jevnet seg ut slik at det i dag er like mange med arbeidssted Øksnes kommune som det er bosatte fra kommunen som arbeider i næringa.⁶⁸ Det samme gjelder for registrerte sysselsatte innen akvakultur. Innen fiskeindustrien er det sesongvariasjoner, men ved registreringstidspunktet i slutten av året (4. kvartal) var det bare et «overskudd» på om lag ti prosent av arbeidsplasser i næringsmiddelindustrien sammenlignet med antall lokalt bosatte som jobbet i den næringa.

Når det gjelder antall registrerte sysselsatte må en være klar over at det kan være en god del innleid arbeidskraft til fiskerinæringene fra utleieselskap eller andre, og som dermed kanskje ikke er med i tallene.⁶⁹ Dette er særlig aktuelt for næringer med sterkt sesongpreg og mye bruk av innleid korttidsarbeidskraft, herunder fra utlandet. I tillegg består SSB ordinære årlige registertall av sysselsatte per 4. kvartal, altså et øyeblikksbilde, mens aktiviteten i fiskerinæringene varierer over sesongen slik at arbeidskraft som kun arbeider i toppsesong på f.eks. vårvinteren, ikke er med. Metodisk er dette utfordrende for å gi et mest riktig bilde av næringsaktiviteten, men det viktigste er å vite om det og samtidig være klar over næringenes egenart bruk av arbeidskraft.

Utfordringen innen fiskeindustrien ser vi av svingningene i løpet av året (figur 18), med en stor økning i antall ansatte i industrien under torskefisket i årets tre første måneder (kvartals-data ansatte), og betydelig færre resten av året.

Figur 18: Kvartalsvis variasjon av ansatte i fiskeindustrien. Øksnes kommune 2016–2020

Kilde: SSB

⁶⁸ Det samme er situasjonen for fiske/fangst i de to andre case-kommunene. Det gjelder også innen akvakulturnæringen for Øksnes og Skjervøy, men der er det for Båtsfjord betydelig flere med registrert arbeidssted i kommunen enn bosatte i Båtsfjord som arbeider i næringa.

⁶⁹ Hvis innleie skjer fra annen lokal bedrift vil de kunne være registrert på annen næring, som f.eks. utleieselskap. Og dersom disse som leier ut personell ikke er registrert med selskap eller avdeling i kommunen, så fanges de de antagelig ikke opp overholde som sysselsatt med arbeid i kommunen.

Lokale leverandører og servicenæringer til fiskerinæringene

Fiskerinæringen, og fiskeindustrien spesielt, har betydning for mye av annen næringsvirksomhet i kommunen, i tillegg til at sysselsatte med familier er viktig for aktivitetsnivået innen offentlig sektor. Øksnes har en betydelig leverandørindustri som tilbyr varer og tjenester rettet mot både fiskeflåte, fiskeindustri og havbruksnæringen. Blant lokale leverandørbedrifter finner vi:

-Larsen Elcom AS. Larsen Elcom AS er en bedrift som spesialiserer seg på salg og service av skipselektronikk. Bedriften har base på Myre, og tar også oppdrag i andre regioner i Nordland, Troms og Trøndelag. Bedriften ble etablert i 1989 og er registrert⁷⁰ med 9 ansatte.

-Myre Redskapsentral AS, driver produksjon og salg av snurrevad, line, juksa og andre fiskeredskaper. Selger også arbeidstøy, oljeklær og støvler rettet mot fiskeflåten og fiskeindustrien. Bedriften ble etablert i 1967 og er i dag registrert med 12 ansatte.

-Normar Trading AS driver kjøp, overhaling og salg av brukt utstyr til fiskeindustrien over hele verden. Bedriften ble opprinnelig etablert i 1998 under navnet Nordic Marine Holding AS, har eksistert som Normar Trading AS siden 2016, og er registrert med 17 ansatte.

-Myre sveis- og mek. verksted AS. Mekanisk verksted som levere sveise og mekaniske tjenester til både fiskeindustri og til fiskeflåten. Etablert i 2012 og er registrert med 6 ansatte. Myre.

-Jern og Båt AS. Dette er en vareforretning som fører verktøy og jernvarer, lager, filter og det meste til fiskeren. Jern og Båt AS leverer varer til lokal industri, fiskeri, og entreprenører og er baser på Myre. Bedriften ble etablert i 1995 og er registrert med fire ansatte.

-Samhold Slip AS, ligger i Sørvåg, 5 kilometer fra Myre. Bedriften ble etablert i 2001, av tidligere ansatte fra Samhold Slip og Båtbyggeri AS. Bedriften utfører reparasjon og ombygging av fiskebåter og har egen utrustningskai, hall for båter på inntil 60 fot, og et slipanlegg som kan ta opptil to fartøy på 70 fot samtidig. Samhold Slip AS er registrert med tre ansatte.

Utleieselskap arbeidskraft:

I kommunen er det registrert enkelte etablerte firma innen bransjen arbeidskraftutleie. Disse er bare delvis oppført med ansatte i dag.

-AK Produksjon AS (116 ansatte i 2021, har drevet i flere år, men da med 30–40 ansatte årene før).

-Øvrige registrerte lokale utleieselskap, men som ved inngangen til 2021 var oppført uten ansatte er: Effort AS (0 ansatte i 2021 og årene før) og A. Klo Eiendom (0 ansatte, men hadde en del registrerte ansatte i 2014 og 2015).

Selskap/avdelinger som leier ut arbeidskraft til bedrifter i Øksnes kommune, men er etablert/registrert i utlandet eller andre norske kommuner, har vi ikke tilstrekkelig oversikt over.

⁷⁰ Registrering i bedriftsdatabase basert på offentlig registertall (Brønnøysund-registrene). Samme kilde gjelder antall ansatte for øvrige bedrifter nevnt under.

4.3.2. Virkninger på offentlige tjenester og infrastruktur.

Den lokale fiskeindustrien, flåten og all nærliggende industri bidrar gjennom økt etterspørsel etter lokale tjenester til å styrke tilbudet av offentlige tjenester, samferdsel og fysisk infrastruktur.

Fiskerinæringen sikrer arbeidsplasser til hundrevis av arbeidstakere, et flertall norske, men også en del av utenlandsk opprinnelse, som bor og etablerer familieliv på Myre. Det er med på å opprettholde et tjenestebehov innen barnehager, skoleverk og helsetjenester i Øksnes kommune.

Kommunen har en skole på Alsvåg for skoletrinn 1–7, og en skole på Myre for skoletrinn 1–10. Kommunen har også et bredt kulturskole- og idrettstilbud rettet mot barn og ungdom. I tillegg har kommunen et omfattende omsorgstilbud rettet mot et økende antall eldre innbyggere. Skatteinntekter fra fiskerinæringen er viktig for å sikre finansiering til å ivareta disse tjenestene.

Foruten det kommunale skoletilbudet, har Myre en avdeling av Sortland Videregående skole. På Myre-avdelingen gis det undervisningstilbud i VG1 Studiespesialisering, Helse og Omsorg (tre-årig skoleløp), samt Naturbruk med spesialisering Fiske og Fangst. Sistnevnte er en linje hvor elevene skal kvalifisere seg for et arbeidsliv i fiskeflåten, og hvor elevene tilbringer store deler av skoleløpet i lære på en båt. Fiske er et populært yrkesvalg, spesielt blant unge gutter på Myre, men det er en utfordring for elevene å finne hyre på båt etter at lærlingperioden er over og de har fått fagbrev som fiskere.

Fiskeindustrien har også vært opphav til noe arbeidsinnvandring til Myre. Det store flertall av utenlandsk arbeidskraft i fiskeindustrien består av sesongarbeidere som er på Myre i noen måneder av gangen. Disse betaler noe for kost og losji mens de jobber på Myre gjennom sesongen, men etterlater ellers lite verdier i lokalsamfunnet. Et lite mindretall arbeidsinnvandrere har bosatt seg fast, og etablert et familieliv på Myre. Disse arbeidsinnvandrerne, hvorav en stor andel kommer fra Romania, investerer i hus og hverdagslig forbruk på Myre, og de sender sine barn til lokale skoler og barnehager. Folk som jobber fast innen fiskeindustrien, enten de er født og oppvokst på Myre, eller innvandret fra utlandet, investerer i et lokalt boligmarked og gjør sin hverdagshandel i lokale dagligvarebutikker.

Fiskeindustrien er også med på å styrke både det næringsmessige og det befolkningsmessige grunnlaget for fysisk infrastruktur og samferdsel på og til/fra Myre. Fiskeindustrien er med på å opprettholde press for en styrking av veinettet inn og ut av Myre, som transportrute for fiskeindustrien. Dette arbeidet har ført frem, og i 2021 gjennomføres betydelige utbedringer av Fylkesvei 821, som går over Frøskelandsfjellet mellom Myre og Sortland. Fiskeindustrien er også med på å sikre grunnlaget for lokalt hurtigbåttilbud, bussruter og en kortbaneflyplass i nabokommunen Stokmarknes.

4.4. Bosetting og arbeidsmarked

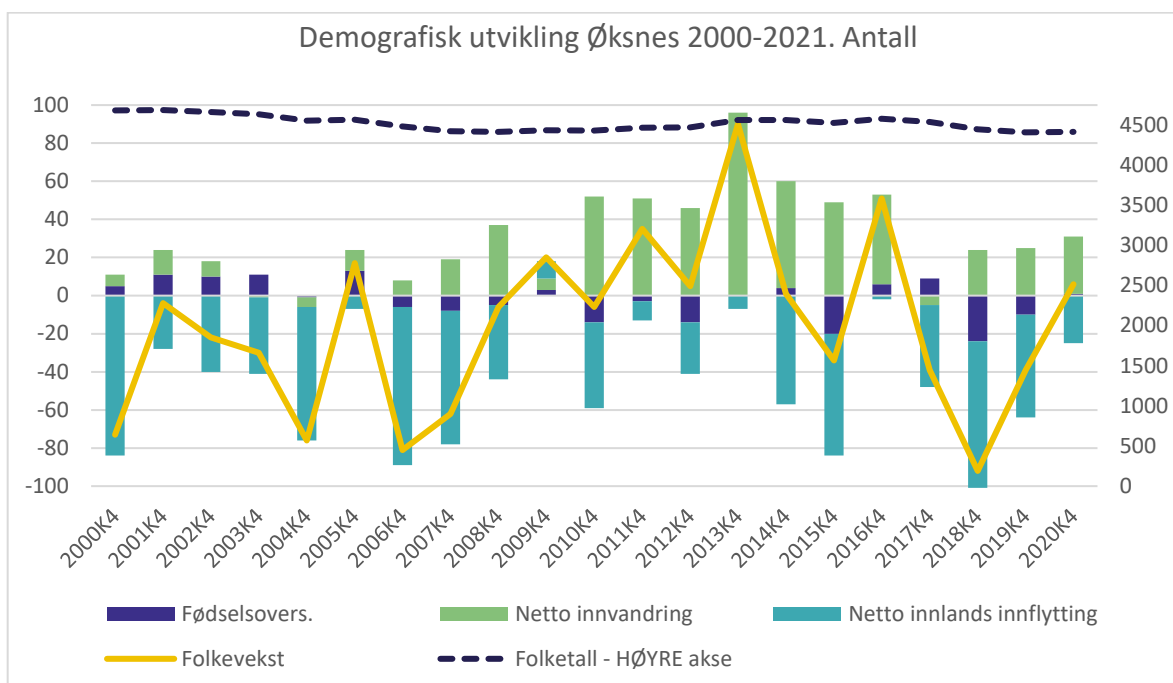
Som vist før, så utvikles lokalsamfunn i et gjensidig avhengighetsforhold mellom befolkningstilgang og arbeidsplassutvikling. Dette skjer gjennom tilbud og etterspørsel etter arbeidskraft i arbeidsmarkedet. Nedenfor vil vi først se nærmere på de demografiske forutsetninger for befolknings- og arbeidskrafttilgang, og dernest se på hvordan dette balanseres i arbeidsmarkedet mot tilgangen på arbeidsplasser.

4.4.1. Demografisk utvikling og mobilitet

Som vi ser fra figurene under har Øksnes kommune hatt en noenlunde stabil folketallsutvikling siden 2000, riktig nok med noe reduksjon i totalbefolkningen, bl.a. som følge av noe nedgang de siste tre–fire årene. Folketallet for hele perioden 2000–2021 ble dermed redusert fra 4.758 til 4.410 (- sju prosent).

Noe av årsaken til at folketallet er noenlunde opprettholdt skyldes at en betydelig nettoutflytting fra lokalbefolkningen har blitt delvis utjevnet gjennom betydelig nettoinnvandring i mange år av utenlandsk arbeidskraft som har slått seg ned i kommunen. Dette gjenspeiles også i figur 21, som viser en økning i andel innvandrere i befolkningen fra 4 prosent til 13 prosent i løpet av siste ti årene. I tillegg til den betydelige innenlands utflyttingen, har kommunen også hatt netto fødselsunderskudd de fleste av de femten siste årene.

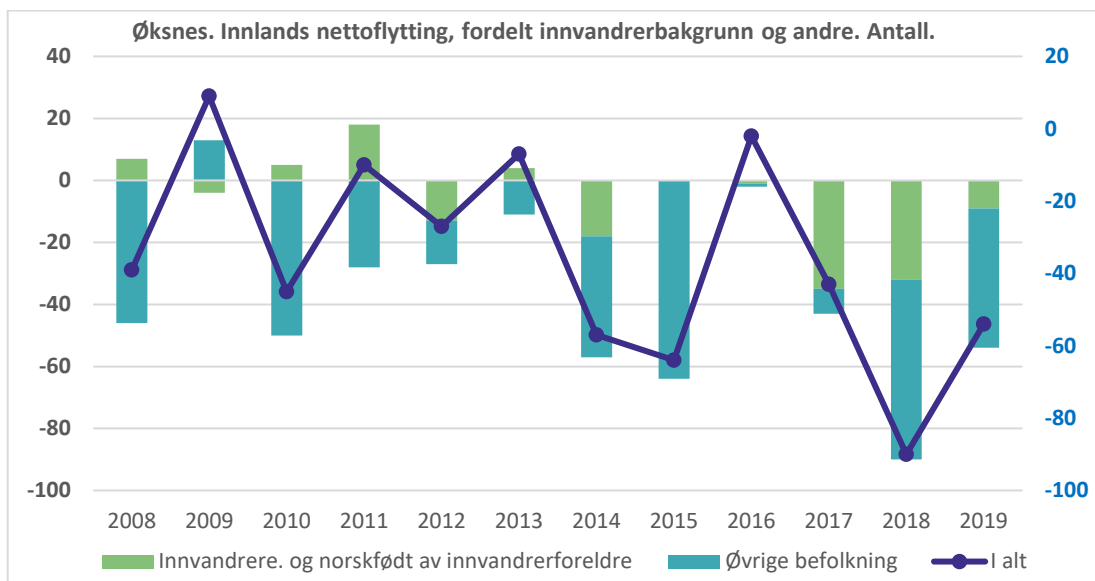
Figur 19: Demografisk utvikling i Øksnes kommune.

Kilde: SSB

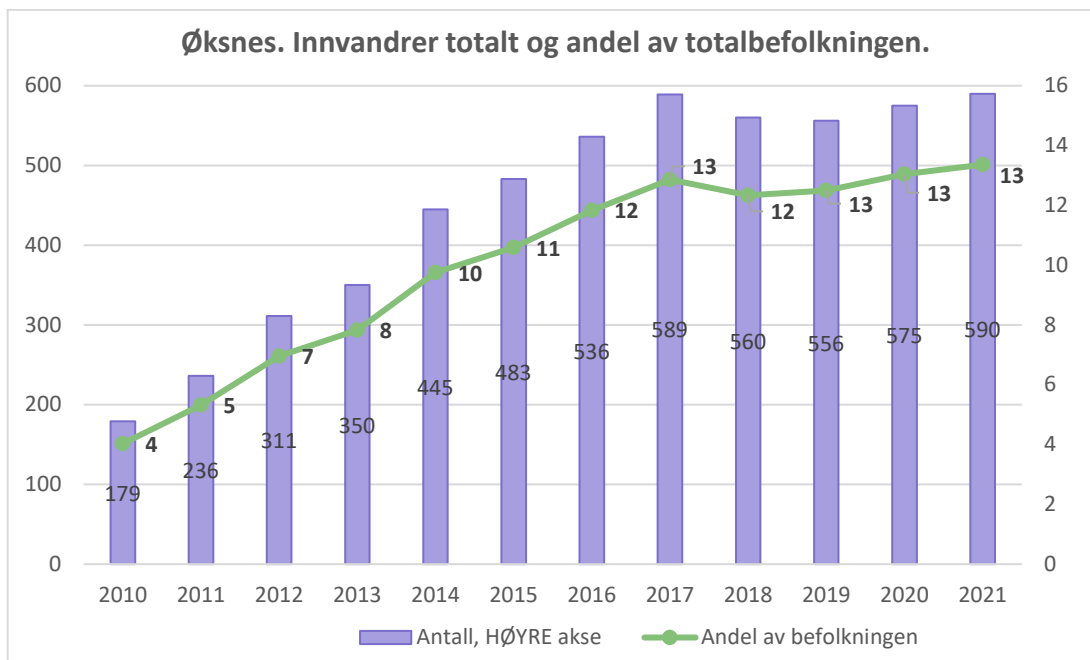
De senere årene har det imidlertid skjedd to tendenser som svekker den tidligere positive effekten på folketallet fra innvandrernes mobilitet. Den ene er at den betydelige netto innvandringen er blitt merkbart mindre de siste årene, særlig etter 2016. Den andre tendensen er at det ser ut som flere innvandrere som før ble boende en stund lokalt etter at de innvandret fra utlandet, nå i større grad videreflytter innenlands til andre steder i Norge. I figur 20 ser vi f.eks. at etter 2016 så har bosatte innvandrere fra Øksnes utgjort en stor andel av nettoutflyttingen til andre deler av Norge. Før var det hovedsakelig innbyggere med norsk opprinnelse som flyttet fra Øksnes til andre kommuner i landet.

Figur 20: Innlands nettoflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre. Antall.

Kilde: SSB

Figur 21: Øksnes. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre sin andel av totalbefolkningen.

Kilde: SSB

I Øksnes, som i Båtsfjord, har man hatt en klar økning i antall arbeidsinnvandrere. Fiskeindustrien i Øksnes vektlegger at de er helt avhengige av utenlandsk arbeidskraft, og at det knapt er mulig å finne norske arbeidstakere som vil motta og bearbeide fisk. Likevel utgjør innvandrere en betydelig mindre andel av befolkningen i Øksnes enn i Båtsfjord, opp mot 13 % i 2021.

Dette skyldes trolig flere forhold. Fiskeindustrien på Myre er i stor grad fortsatt rigget for stor aktivitet i hovedsesongen, og begrenset aktivitet gjennom resten av året. Det innebærer at et

flertall av jobbene som tilbys i industrien er korttids sesongarbeid som utføres av utenlandsk arbeidskraft som reiser hjem igjen når sesongen er over. Noen sesongarbeidere har likevel funnet helårs arbeid på Myre, og slått seg ned der sammen med sine familier. Det er også situasjonen innen fiskeflåten.

For å ha en sunn befolkningsutvikling er det ikke nok å få arbeidsinnvandrere til å bosette seg, Øksnes er også nødt til å legge til rette for at flere ungdommer som har vokst opp i kommunen blir værende, eller kommer tilbake og slår seg ned etter å ha bodd ute i noen år. Her er arbeidsmulighetene en liten utfordring. For mange unge gutter (og noen få jenter) representerer fiskeflåten en attraktiv yrkesmulighet. Fiske- og Fangst linja ved den videregående skolen bidrar til å gi nye fiskere en vei inn i næringen. Det finnes ingen lokal mulighet som har tilsvarende appell blant unge jenter. I Øksnes prioriteres det å sikre en bredere næringsprofil, med flere kompetansearbeidsplasser, som kan lokke hjem utreiste myreværing. Kommunen sliter med å tiltrekke seg sykepleiere, leger, og folk med administrativ kompetanse. Det vektlegges at det å tiltrekke seg unge folk med utdanning, spesielt jenter, handler om mer enn å ha jobber å tilby. Man må også skape en plass hvor de ønsker å bo. Derfor legges det mye ressurser i å legge til rette for en fortetting av Øksnes rundt Myre, å skape et småbysentrum med et kulturtilbud, med skoletilbud sentralt lokalisert og med flere sosiale møteplasser. Det hersker en viss optimisme rundt dette arbeidet. Flere rapporterer at en del unge folk flytter hjem igjen etter noen år ute. Det vektlegges også at Myre har fått flere unge, kvinnelige næringslivsledere som setter sitt preg på stedet. I en situasjon hvor regionen som helhet opplever stor fraflytting, uttales det lokalt at Myre per i dag, opplever å ha en relativt «sunn» befolkningsutvikling.⁷¹

Befolknings- og alderssammensetning framover

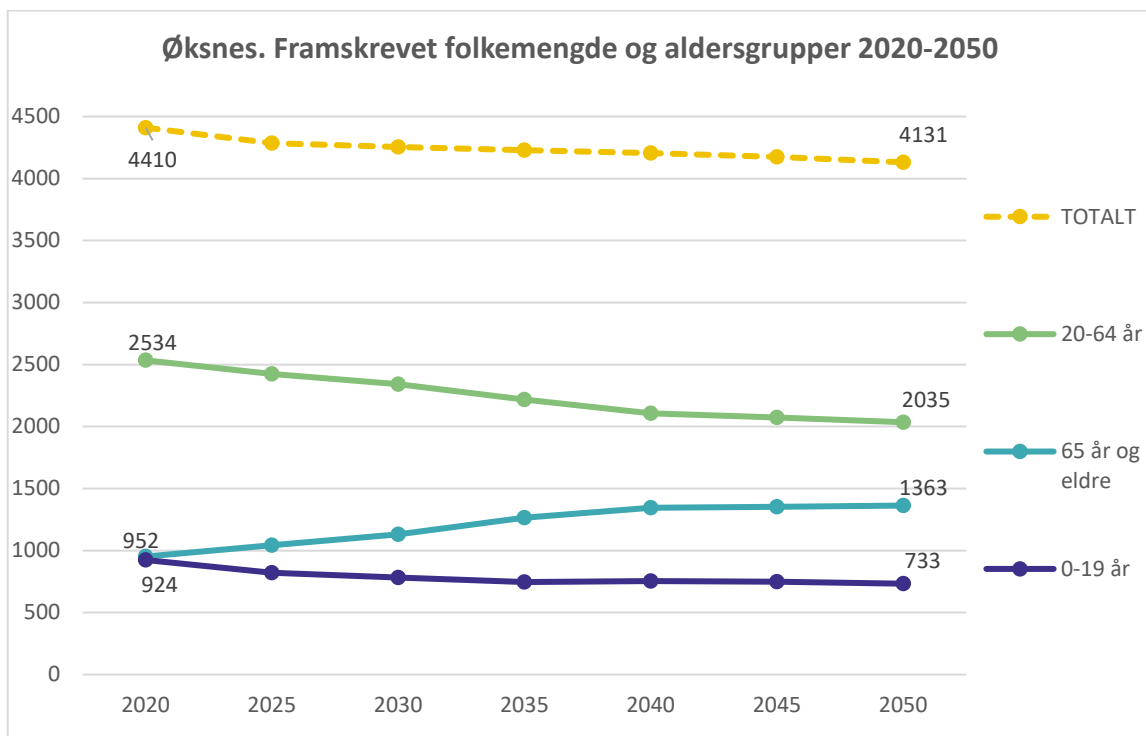
Basert på gjeldende befolkningsframskrivninger (SSB) har vi sett på hvilket befolkningsgrunnlag Øksnes kommune kan forvente framover, og hvordan utviklingen ser ut for aldersgrupper som senere skal fylle framtiden jobber.

Framskrivningene har estimert at folketallet fram mot 2050 vil reduseres fra dagens ca. 4.400 til vel 4.100, tilsvarende seks prosent nedgang. Fordelt på alder vil innbyggere 65 år eller eldre øke med vel 400 personer (+43 pst.), mens den yrkesaktive aldersgruppen 20–64 år vil reduseres med ca. 500 personer (–20 pst.) og de yngre 0–19 år vil reduseres med om lag 200 personer (–20 pst.).

Med sikte på behov for arbeidskraft til flere nye jobber innen eldreomsorgen, men også for å kunne utvikle næringslivet, er dette en utfordrende demografisk utvikling. Med stagnasjon i befolkningsutviklingen også i resten av landsdelen og i landet blir konkurransen om de unge som kommer inn på arbeidsmarkedet større, og avhengigheten av utenlandsk arbeidsinnvandring ser ikke ut til å bli mindre enn før, heller større. Så uten fortsatt arbeidsinnvandring ser det ut som det trengs noen nye grep å organisere produksjonslivet og samfunnet på for å dekke arbeidskraftbehovene for framtida, dersom lokalsamfunnene skal være bærekraftige.

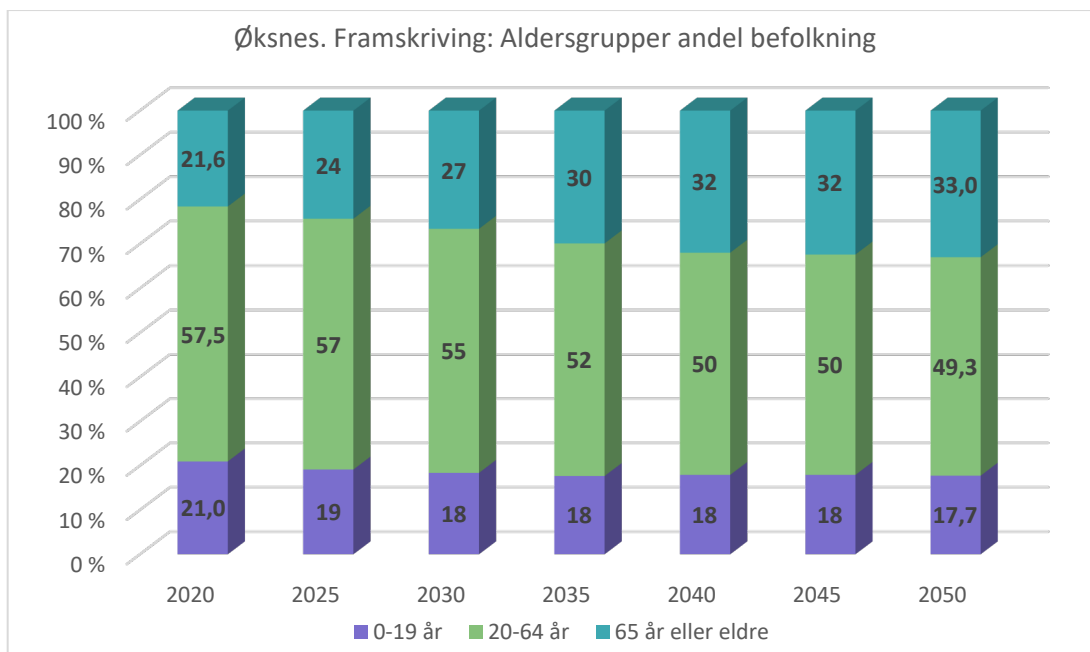
⁷¹ Intervju med repr. for kommunal ledelse, Øksnes kommune.

Figur 22: Framskrivning 2020–2050: Befolkning og alderssammensetning

Kilde: SSB

Figur 23: Øksnes. Framskrivning: Aldersgruppers andel hele befolkningen 2020–2050

Kilde: SSB

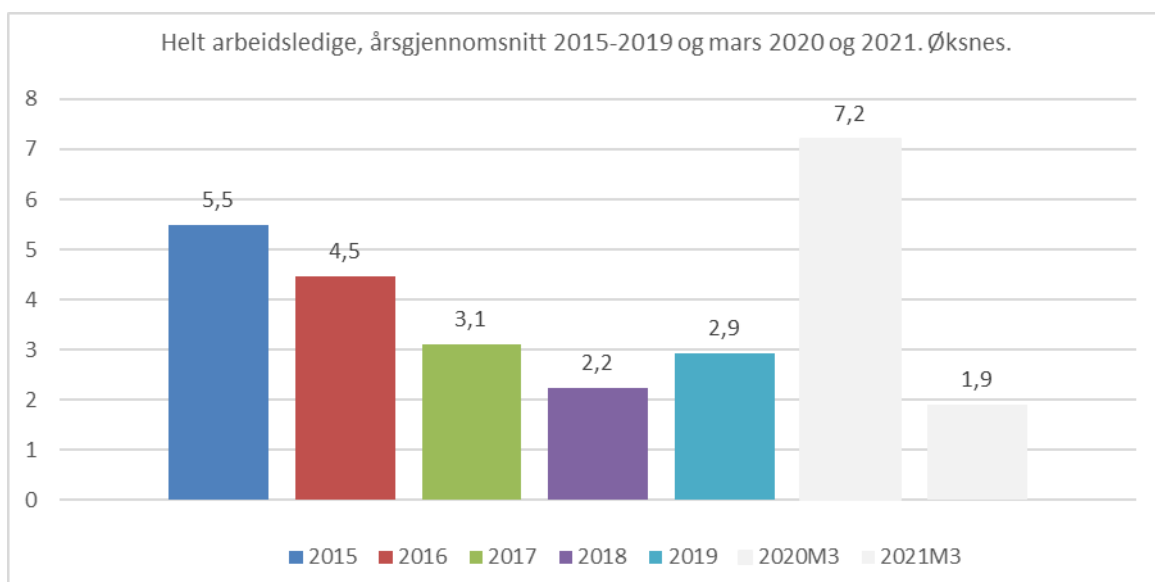
4.4.2. Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft

Øksnes kommune, med Myre som største tettsted, har de senere årene hatt et stramt arbeidsmarked med knapt tre prosent helt ledige. Unntaket var like etter korona-pandemien da

ledigheten økte brått til 7,2 prosent, men under nivået til landet generelt. I mars og mai 2021 var ledigheten igjen lav og helt nede i hhv. 1,9 og 1,7 prosent helt ledige. Det kan i alle fall delvis sees i sammenheng med torskefiskesesongen og begrensninger i å hente inn utenlandske sesongarbeidere som fiskerinæringen i kommunen er avhengig av. Oppsummert har kommunen en begrenset tilgang på ledig arbeidskraft lokalt i tilfelle arbeidskraftbehovet skulle øke på kort og mellomlang sikt.

Øksnes/Myre er generelt i en litt annen situasjon enn f.eks. Båtsfjord ved at de tilhører en større BA-region (Sortland) med et større befolkningsgrunnlag og arbeidsmarked å rekruttere fra, eller for befolkningen å finne seg alternativ jobb. Uansett, med en vedvarende lav ledighet, og svært sesongpreget aktivitet i fiskerinæringa, har Øksnes lite reservearbeidskraft å håndtere sesongsvingninger, men til faste attraktive arbeidsplasser kan rekrutteringsmulighetene være noe bedre ved å tilhøre en større BA-region.

Figur 24: Helt arbeidsledige Øksnes kommune, 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent

Kilde: NAV

5. Skjervøy

Skjervøy kommune er en øykommune i Nord-Troms som har et næringsliv spesielt rettet mot sjømat og andre marine næringer. Kommunen består av flere øyer, men domineres av Skjervøy som er kommunesenter og bosted for rundt 2500 av kommunens 2893 innbyggere (SSB 2020). Kommunens øvrige innbyggere er bosatt hovedsakelig på Arnøya, rett nord for Skjervøy. Kommunen er lokalisert med tre timers reisevei til Tromsø, med bil eller båt. Siden begynnelsen av 2000-tallet har kommunen gjennomgått store næringsomstillinger med sterk nedgang i tradisjonell kystindustri (reke, frossenfisk og fiskebåtverft). Samtidig har kommunen sett fremveksten av akvakultur som en ny, stor næring som bringer inntekt og arbeidsplasser til kommunen.

Her finner man også en voksende serviceindustri og en reiselivsnæring rettet mot kystbasert opplevelsesturisme. Skjervøy har også en avdeling av Nord-Troms Videregående Skole, med bl.a. opplæringstilbud på naturbruk (blå linje), med spesialiseringer i fangst og fiske og i havbruk. Fagskolen i Troms er også etablert på skolestedet med tilbud rettet mot næringsmiddelfag og prosesseknikk.

5.1. Historisk utvikling av fiskeindustrien

Fiskerinæringen har historisk vært en hovednæring på øyene i Skjervøyområdet, og bosettingen her har vært basert på en allsidig utnyttelse av fisk-, beite- og viltressursene i området. På 1700 og 1800-tallet vokste det frem tre handelssteder i kommunen, basert på landing av fisk som ble saltet og brakt til Vestlandet. Disse var Skjervøy, Havnes og Maursund (Onsager et al. 2012: 55). Etter hvert vokste Skjervøy frem som et dominerende fiskevær og handelssted, og er et naturlig midtpunkt i kommunen. Etterkrigstiden var preget av omfattende industrialisering på Skjervøy, med oppbygging av en moderne reke og fiskeindustri, i tillegg til verkstedindustri og en lokal flåte av ferskfisktrålere (Onsager et.al. 2012:55).

Skjervøy ligger et godt stykke unna de store fiskefeltene i forbindelse med torskefisket, men har gode seifelt litt nærmere, og rike rekebestander like i nærheten. Dette gav grunnlag for en betydelig rekeindustri på Skjervøy, og i løpet av 1950-tallet vokste Skjervøy frem til å bli den største rekekommunen nord for Sogn og Fjordane (Alm 2009). Den største fabrikken ga arbeid til mer enn 150 arbeidere i rekesesongen. I løpet av 1950 tallet ble det også etablert flere industribedrifter for bearbeiding av hvitfisk. Gjennom 1970-tallet var det fortsatt flere rekefabrikker i Skjervøy, men på slutten av 1980-tallet ble alle utenom en lagt ned.

De siste tretti årene har vært preget av brutale næringsomstillinger. Etter flere tiår har sjømatnæringene i Skjervøy blitt kraftig rasjonalisert som følge av ressurskrise, strukturering av fiskeflåten og økt global konkurranse. Den lokale fiskeflåten har blitt kraftig redusert, og de store reke-, frossenfisk- og verkstedindustriene har blitt nesten utradert eller sterkt redusert. Skjervøys største og lengstvarende rekefabrikk ble sist eid av Royal Green Holding, som i 2002 foretok en omfattende ombygging og modernisering av fabrikken, i to omganger frem til 2004. Da rekefabrikken kom i gang igjen, var rekebestanden blitt halvert fra noen år tidligere, og rekeeksport fra Canada hadde tatt over viktige markeder i Storbritannia og Europa. Allerede i 2006 valgte derfor eierne å legge ned rekefabrikken for godt. Nergård drev et fiskemottak på Skjervøy som mottok pliktkvoter fra Nergårds egne trålere, i tillegg til fisk fra lokale småbåter. I 2009 valgte

Nergård å kjøpe seg ut av sin aktivitetsplikt i Skjervøy, og betalte 15 millioner kroner til Skjervøy kommune. Aktiviteten var på et minimum på det tidspunktet. Samtidig la de ned sitt eget mottak og overlot anlegget til kommunen. Lokale aktører fikk overta lokalene, og de etablerte Skjervøy sjømat i 2010. Denne bedriften slet med driften i tre år og gikk konkurs i 2013. Året etter overtok nye aktører de samme lokalene og etablerte Skjervøy Fisk og Skalldyr AS. Bruket er i dag i drift, med en håndfull helårsløst ansatte, og 15 sesongarbeidere, i hovedsak fra Romania, som tilbringer våren, høsten og vinteren på Skjervøy.

5.2. Fiskeindustrien og fiskeflåten

Fiskeindustrien på Skjervøy har blitt kraftig redusert og består nå av to industribedrifter – Skjervøy Fisk og Skalldyr på Skjervøy og Årvikbruket på Arnøy. Ingen av dem tar imot reker, som fiskes i store kvantum kort vei fra Skjervøy, men som nå må leveres andre steder. Samtidig har en rekke havbruksselskaper etablert seg i kommunen. De største havbruksaktørene, som Lerøy og Mowi, har etablert tunge baser på Skjervøy, og har i stor grad overtatt rollen som næringsmessige drivere og store arbeidsgivere i kommunen, sammen med Arnøy Laks, som er et lokaleid oppdrettsselskap. I dette kapitlet vil vi likevel ta for oss de to fiskebrukene som er å finne på Skjervøy.

5.2.1. Lokal fiskeflåte og landingsmønster gjennom året

Som en gammel fiskerikommune har Skjervøy tradisjonelt hatt en stor lokal fiskeflåte. Med nedleggingen av det meste av fiskeindustri fra rundt 2000-tallet og omstruktureringen som har vært tilknyttet fiskeflåten har fiskeflåten blitt redusert til 66 fiskere i 2019, med Skjervøy som bostedskommune, og 6 med fiske som biyrke. I 1983 hadde Skjervøy 312 fiskere med fiske som hovedyrke og 100 med fiske som biyrke. I 1997 var tallene 224 og 108.

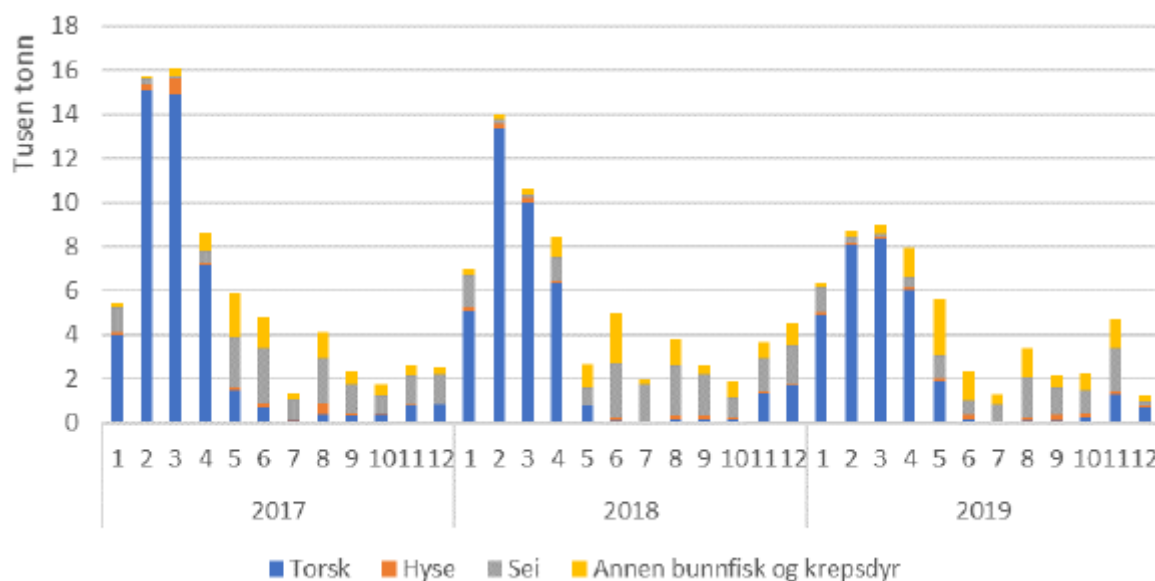
Dagens fiskere er fordelt på 55 aktive fartøy. Dette er i hovedsak små kystfartøy, fartøy som har en gjennomsnittsalder på 30 år.⁷² I tillegg kommer det en håndfull tilreisende båter som lander fisk på Skjervøy under torskefisket og seifisket.

Skjervøy er lokalisert noen times gange ifra de store torskefeltene, men lokal flåte fangster og leverer til mottakene på Arnøy og på Skjervøy under torskefisket mellom januar og april. I mai overtar seifisket, og det varer frem til september–oktober. De siste årene har man også kunnet fiske sild på høsten. Det er trolig et midlertidig fenomen, som den lokale fiskeflåten vet å verdsette mens den er der. Under vises landingsmønsteret til fiskeindustrien i Troms fylke. Landinger på Skjervøys to mottak vil nødvendigvis ha noen avvik fra dette.

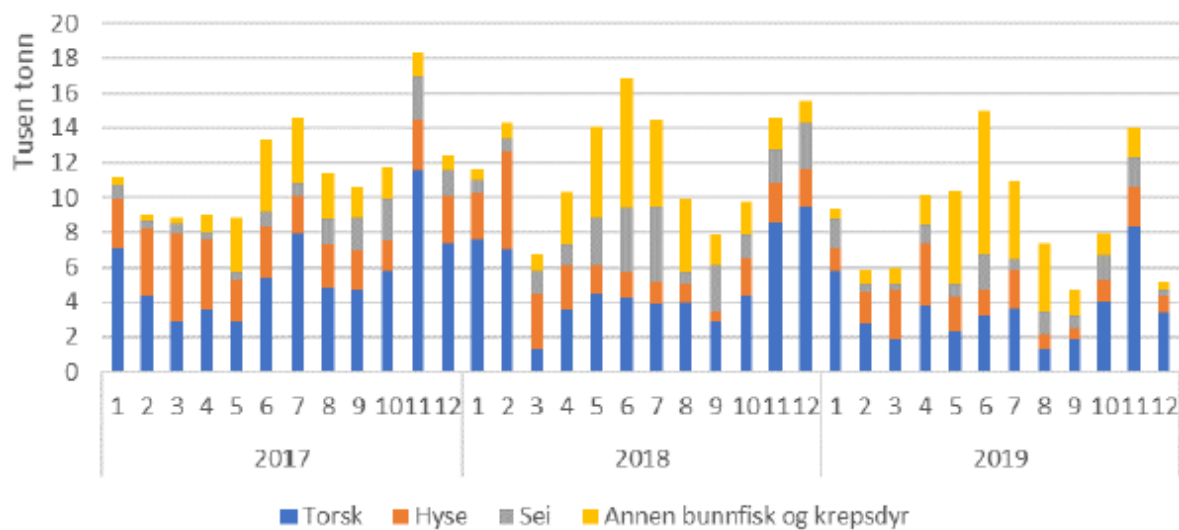
⁷² Informasjon fra Fiskeridirektoratets nettsider: <https://www.fiskeridir.no/Yrkesfiske/Tall-og-analyse/Fiskere-fartoy-og-tillatelse/Fartoy-i-merkeregisteret/fiskeflaaten>

I figurene under viser vi landingsmønsteret for fersk og fryst fisk i Troms.

Figur 25: Månedsfordelte ferske landinger av bunnfisk i Troms for årene 2017–2019.⁷³

Figur 26: Månedsfordelte frysede landinger av bunnfisk i Troms for årene 2017–2019.⁷⁴

Figur 25 viser landingsmønsteret for fersk fisk i hele Troms. Her ser vi at sesongvariasjonene er tydelig konsentrert med størst volum landet tidlig på året, men ikke er like dramatiske som i Vesterålen, og at torskesesongen på våren ikke tar slutt like brått. På figur 26 ser vi også at landinger av fryst fisk omfatter flere arter og foregår hele året, men innslaget av de ulike artene

⁷³ Henriksen, E. (2021). Kartlegging av landingsmønster for torsk, sei og hyse 2017–2019, s. 9. Faglig sluttrapport. Rapport 12/2021. Nofima.

⁷⁴ Op. cit.

varierer over året. Landing av fryst torsk foregår til dels hele året, men er høyest i årets to siste måneder og januar, et tidspunkt da tilgangen på fersk fisk er svært begrenset. Landinger av betydelige mengder annen bunnfisk og krepsdyr i Troms fylke, inkludert reker, som har vært en viktig del av fisket i Skjervøy kommune.

Skjervøy har i dag en beskjedne fiskeindustri og mottar en svært liten del av fisken som landes i Troms, og nesten ingen landinger med fryst fisk. Det er derfor liten grunn til å tro at landingsmønsteret i Skjervøy samsvarer med landinger i Troms for øvrig.

5.2.2. Årvikbruket AS

Årvikbruket er det eldste av to aktive fiskeindustrianlegg i Skjervøy i dag. Bruket ligger nord på Arnøya, har vært i drift av og på siden mellomkrigstiden, og ble i 2006 kjøpt opp av dagens eiere, en gruppe lokale investorer med erfaring fra fiskeindustrien. Bruket tar imot torsk, sei og annen bifangst. Halvparten av torsken fileteres eller bearbeides på annet vis og selges fersk, resten saltet. All seien som mottas blir saltet. I et godt år starter det med torskefiske fra slutten av januar til ut i april–mai. Så overtar seifisken, som kan vare til sammen til september–oktober. Da er mottaket i drift 8–9 måneder av året. Bruket har torskefelt som er tilgjengelig for snurrevad fire fem timer unna, og seifelt som ligger nærmere. Det er landinger fra disse feltene som strukturerer mottakets årssyklus.⁷⁵

Årvikbruket har ingen eierandel i noe fiskefartøy. Bruket har jobbet over tid med å bygge opp en relasjon til en rekke fiskefartøy, og mottar faste leveranser fra en flåte av lokale garnbåter. De leverer fisk av god kvalitet og i et kvantum som er lett for mottaket å håndtere. I tillegg mottar de fisk, både torsk og sei, fra noen større snurrevadbåter. En av disse har hjemmehavn i Skjervøy og ellers fra øvrig del av landet, men leverer til Årvikbruket hovedsakelig i seisesongen. I tillegg til småsjarkene og snurrevadbåtene er det en torske-tråler fra Nergård som har en 1/6 tilbudsplikt til Årvikbruket. Med dagens pliktordning tilbyr trålen bare frossen torsk, som koster ti kroner mer pr. kilo enn fersk fisk, og som heller ikke er egnet for bearbeiding. Det vil bruket tape på å ta imot, derfor blir det stort sett ikke kjøpt noe fra tråleren. For å kunne ha nytte av trålerens vinterfangst har bruket uttrykt støtte til et forslag om en ferskfiskeordning også for torske-trålerne. Med en slik ordning ville trålerne motiveres til å levere fersk fisk utenom hovedsesongen. En slik ordning mener bedriftens representant kunne åpne for helårsdrift ved mottaket, istedenfor aktivitet i bare åtte–ni av årets måneder. Det ville innebære at mottaket kan tilby helårlige arbeidsplasser. Per i dag har bruket ikke mulighet til å ha helårlig drift ved produksjonsanlegget, grunnet manglende tilgang på råstoff på slutten av året.

Med dagens situasjon har anlegget en håndfull lokale arbeidere som de setter i drift i sesongtoppene, og en gruppe på 15–30 utenlandske sesongarbeidere, i hovedsak fra Romania, som kommer for å jobbe på mottaket under torsk- og seifiskesesongen, og som etterpå, utenom sesongen, i stor grad reiser hjem til Romania mellom oktober og januar. Disse sesongarbeiderne har jobbet ved mottaket siden de først kom i 2006. Nå rekrutteres nye sesongarbeidere gjennom deres egne nettverk. Under torskesesongen sysselsetter mottaket rundt 20 personer. Under seisesongen sysselsetter de 35.

⁷⁵ Intervju med repr. for Årvikbruket, 05.03.2021.

Årvikbruket ser på muligheten til å kunne tilby helårsjobber til sine ansatte med stor interesse. Det ville lette arbeidet med å rekruttere folk, og muligens gjøre dem i stand til å lokke til seg norske arbeidstakere også. Det tror de er en reell mulighet til dersom bedriften kan tilby arbeid gjennom hele året. I 2021 har rekrutteringssituasjonen vært krevende, men bruket fikk tatt inn en gruppe rumenere like før det kom nye innreisebegrensninger i januar. En andre pulje med arbeidere ble nektet innreise. Bruket må kjøpe en del utstyr utenfra, som salt og emballasje til håndtering av fisken. Men de kjøper det de kan lokalt, som olje, smøremidler, el. tjenester, arbeidsklær og annet.

Foruten begrenset råstofftilgang utgjør infrastruktur den største utfordringen for Årvikbruket. Dårlige veier representerer en reell bremsekloss for bruket. Ferskfisken er helt avhengig av stabil utsending, og det er et stort problem. Veien er ofte stengt på vinterstid, slik at transporten ikke kommer seg fra Arnøya. Da må fisken tas ut og saltet. Bruket har kapasitet til å ta imot en del fisk, men ferge og veistengning setter klare grenser for hvor mye fisk de kan ta imot. Vissheten om at veien er dårlig og sterkt skredutsatt gjør det også vanskelig å få tak i transport på vintertid. Sjåførene vet at risikoen for å bli sittende fast på Arnøya, eller på Skjervøy, er betydelig, og de vil helst unngå det dersom de kan.

Havbruksnæringens inntog representerer slik sett en positiv utvikling for Årvikbruket. Havbruksaktørene har brakt mye penger og nye arbeidsplasser til Skjervøy. Som store næringsaktører kan de også legge press på myndighetene med krav om utbygging av bedre veier. Det kommer også Årvikbruket til gode. Etableringen av oppdrettsanlegg rundt Skjervøy har også i liten grad påvirket sei og torskefisket som den lokale flåten tar del i.⁷⁶

5.2.3. Skjervøy fisk og skalldyr

Skjervøys andre fiskemottak er lokalisert i havnen på Skjervøy. Etter at Nergård la ned det gamle fiskemottaket på Skjervøy i 2009, prøvde noen lokale aktører å etablere nytt mottak uten å lykkes, og i 2014 ble anlegget kjøpt av Roy Arne Pettersen, en erfaren fiskebrukeier fra Hammerfest. Han solgte to fiskebruk, i hhv. Forsøil i Hammerfest kommune og i Øksfjord, og investerte tungt i Skjervøy, hvor han etablerte Skjervøy fisk og skalldyr. Bruket tar imot og bearbeider⁷⁷ sei og torsk, levert i hovedsak av lokale sjarkfiskere.

Siden bruket ble åpnet i 2014 har driften gått svært godt, men som Årvikbruket er det sesongdrevet, og i hovedsak i drift i månedene januar–september. Bedriften har 15 ansatte, primært rumenske arbeidere, som jobber på mottaket gjennom torske- og seisesongene, og tilbringer årets siste vintermåneder i hjemlandet. Bedriften går svært godt og fokuserer på mottak og bearbeiding av sei og torsk, deriblant til klippfisk. Skjervøy Fisk og Skalldyr hviler derfor primært på landinger fra den lokale kystflåten, hjemmeværende i Skjervøy, og i nabokommunen Nordreisa. I sesongtoppen er Skjervøy Fisk og Skalldyr avhengig av noe ekstra arbeidskraft, som primært hentes fra Romania. Under Pandemien har dette representert en betydelig utfordring. For å omgå problemer knyttet til innreise og karantene valgte Skjervøy Fisk og Skalldyr å betale sine sesongarbeidere for å bli på Skjervøy gjennom de siste månedene i 2020, og inn i 2021, frem til torskesesongen startet.⁷⁸

⁷⁶ Intervju med repr. for Årvikbruket, 05.03.2021.

⁷⁷ Fileterer, lager fiskekaker og andre produkter.

⁷⁸ <https://www.fiskeribladet.no/nyheter/skjervoy-fisk-betaler-sine-ansatte-for-a-ta-juleferie-i-norge/2-1-934772>

5.3. Havbruksnæringen i Skjervøy

Mens rekeproduksjonen har forsvunnet, og hvitfiskindustrien har blitt kraftig redusert, har havbruksnæringen gjort sitt inntog i Skjervøy. Selv om fokus for denne rapporten er på hvitfisknæringen, er det viktig å se på havbruksnæringen for å forstå dagens nærings situasjon i Skjervøy kommune. Det er også viktig å forstå hva hvitfiskindustriens historie har betydd for etablering av havbruksnæringen på Skjervøy.

Lerøy Aurora, med konsernbase i Bergen, ble etablert på Skjervøy i 2006, og lokaleide Arnøy Laks ble etablert i 1984. Siden den gang har Lerøy og Arnøy Laks blitt kommunens største private arbeidsgivere, med henholdsvis 200 og 90 ansatte, fordelt på slakteri/prosessanlegg og merder. I tillegg har MOWI etablert et stort settefiskanlegg i kommunen. Da Uniprawns la ned sin aktivitet på rekefabrikken på Skjervøy, overtok Lerøy Aurora lokalene og bygde nytt slakteri.

Arnøy Laks AS har drevet slaktning siden starten i 1984, men da kun av egen fisk. Da Nergård-konsernet la ned sitt eget mottak i Skjervøy, kjøpte Arnøy Laks lokalene deres på Skaret på Lauksletta. Dette ble utgangspunktet for utvikling av et større slakteri som også slakter for andre. De to slakteriene i Skjervøy kommune er i dag også de største slakteriene i Troms, og representerer over 60 prosent av slaktevolumet i Troms og 20 prosent av slaktevolumet i Nord-Norge. Ifølge havbruksnæringen har farvannet rundt Skjervøy strøm og temperaturforhold som gjør det godt egnet for oppdrett. I tillegg er det god avstand mellom oppdrettsanleggene her, sammenlignet med andre steder langs kysten.

Oppdrettsaktørens satsing på slakteri i Skjervøy sammenfalt med reke- og hvitfiskindustriens kollaps i kommunen. Det innebar samtidig at oppdrettsnæringen kunne overta ikke bare næringslokaler, men et stort antall arbeidstakere med solid erfaring innen fiskeindustrien, erfaring som kunne nyttiggjøres også innen oppdrettsnæringen. Dette har hatt betydning for havbruksaktørens raske vekst og utvidelse av egen virksomhet på Skjervøy. Skjervøy har også hatt en service og leverandørindustri som tidligere har vært rettet mot flåte og fiskeindustri. De siste 15 årene har industrien tilpasset seg endringene i kommunen og i økende grad orientert sin egen virksomhet mot å imøtekomme oppdrettsnæringens behov. Dette innebærer at både Lerøy Aurora og Arnøy Laks kan kjøpe en rekke varer og tjenester lokalt, istedenfor å vende seg mot Tromsø.⁷⁹

I tillegg til å ansette lokale arbeidstakere med erfaring fra fiskeindustrien, har oppdrettsaktørene lokket arbeidsinnvandrere til å slå seg ned i Skjervøy.

Hos Lerøy hyrte man inn en gruppe gjestearbeidere fra Romania for første gang i 2007. De gjorde en god innsats og kom tilbake til Skjervøy de neste årene. Etter hvert som de ble tilbudt fast helårs arbeid har mange av dem slått seg ned på Skjervøy, kjøpt hus, brakt med seg familie og har nå egne barn i barnehage og skole på Skjervøy. Disse arbeiderne har blitt en verdifull del av lokalsamfunnet i Skjervøy. I dag er ca. 45 prosent av Lerøy Auroras arbeidere i Skjervøy fra utlandet, og av disse er 35 prosent, ca. 60 stykker, fra Romania.⁸⁰

⁷⁹ Intervju med repr. for Arnøy Laks og for Lerøy Aurora, Skjervøy.

⁸⁰ Intervju med repr. for Lerøy Aurora.

Arnøy Laks ble etablert i 1984 av fire lokale investorer med erfaring fra fiskeindustrien. Bedriften har eget smoltanlegg, eget slakteri, som også slakter for oppdrettere i Troms og Finnmark. Bedriften har 10 ansatte på smoltanlegg, 60 på slakteriet, 15 på sjøen og om lag 5 ansatte i administrasjonens kontor. Til sammen 90 ansatte. Blant dem som jobber på slakteriet er en god del fra utlandet, noen fra Øst-Europa og noen fra Norden. Noen av de utenlandske arbeiderne er sesongarbeidere som reiser til hjem utenom sesongen, mens de øvrige er bofaste i Skjervøy, noen av disse har funnet hverandre, og noen har funnet partnere lokalt. Bedriften har besørget bolig for flere av dem, ved at de har etablert et boligselskap som har investert i boliger og driver utleie.

Den største aktiviteten på lakseslakteriene er om sensommeren og høsten med høye sjøtemperaturer og hurtig tilvekst. Aktiviteten på sjøen er stabil året rundt. Bedriftene tar også inn lærlinger fra blå linje på Nord-Troms videregående skole, som har avdeling i Skjervøy.

5.4. Næringsstruktur og samfunnsmessige ringvirkninger

Skjervøy har også en næringsstruktur med relativt høy andel sysselsatte i privat sektor (65,5 pst.) og lavere andel i offentlig sektor (34,5 pst.) av de 1370 sysselsatte i kommunen ved utgangen av 2020.⁸¹ Det er en høyere næringslivsandel enn snittet for Nord-Norge og de fleste bykommuner i nord, men en del lavere enn f.eks. Båtsfjord og Øksnes.⁸²

Den største næringen finner vi i kategorien industri (23 pst.) med 318 sysselsatte, deretter helse- og sosial (22 pst.) og primærnæringene⁸³ (12 pst.) med 164 sysselsatte, jf. figuren nedenfor og tabellvedlegg. Andre betydelig næringer er bygg og anlegg samt undervisningssektoren. Ettersom sjømatnæringene utgjør hoveddelen av de ansatte både innen industri og primærnæring er det åpenbart hvor viktig disse er for kommunen.

Både industri og primærnæringsandelen er klart større enn landsdelen ellers, men likevel godt under disse næringens betydning i Båtsfjord, men f.eks. en høyere industriandel enn Øksnes. Et klart utviklingstrekk er at både industrien og primærnæringene har vokst de siste fem–seks årene i Skjervøy⁸⁴. Andre næringer der kommunen skiller seg litt ut fra snittet i Nord-Norge er relativt mange færre som jobber innen varehandel, og dessuten færre innen bransjer som personlig tjenesteyting, tekniske tjenester og informasjonsteknologi. Derimot er andelen jobber innen forretningsmessig tjenesteyting relativt høy, men hoveddelen av sysselsatte her er fra bransjen utleie av arbeidskraft, som også leier ut arbeidskraft til andre bransjer.⁸⁵ Næringer som har hatt fallende sysselsetting er bl.a. varehandel og undervisning.

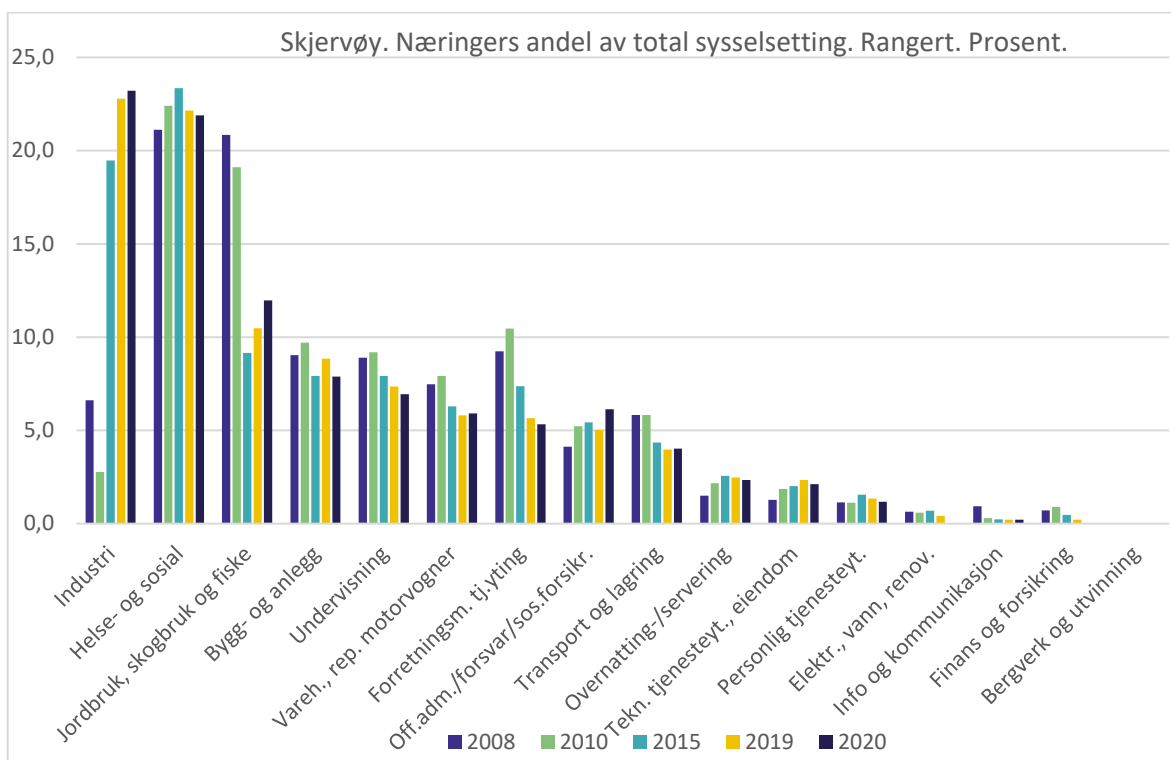
⁸¹ Inklusive offentlig eide foretak.

⁸² For nærmere detaljer om tallgrunnet og næringene viser vi til tabell/figurvedlegg bak i appendiks.

⁸³ Primærnæring = landbruk, fiske og akvakultur.

⁸⁴ At andelen sysselsatte i primærnæringene brått ble kraftig redusert omkring 2012, jf. tabellen under, skyldes en omklassifisering av sysselsatte fra akvakultur (antagelig slakteridelen) til industri.

⁸⁵ Her utgjør ansatte i selskapet ASAS GRUPE UAB (næring Nace 78200 - Utleie av arbeidskraft) en stor del av de sysselsatte. Registrert med 63 ansatte i 2021 og 72 ansatte i 2020 i bedriftsdatabase.

Figur 27: Næringsstruktur og -utvikling. Næringenes andel av totalsysselsettingen i Skjervøy.

Kilde: SSB

5.4.1. Fiskerinæringene, nærliggende industri og leverandører

Av Sjømatnæringene utgjør den desidert største kilden til arbeidsplasser i Skjervøy. I tabellen nedenfor har vi trukket ut de mest fiskerirelaterte næringene der verdiskapingen er nært knyttet til fiske og fangst samt håndtering og foredling av fisk.

Desidert største sjømatnæring i Skjervøy er innen næringsgruppen fiskerirelatert næringsmiddelindustri med 300 sysselsatte. Her inngår bearbeiding av fisk og skalldyr mv., og i Skjervøy er det i lakseslakteri og innen ordinær fiskeindustri at de fleste av disse jobber.

Den nest største kategorien av sjømatnæringer utgjøres av Fiske, fangst og akvakultur med ca. 150 sysselsatte – hvorav halvparten jobber innen fiske og fangst og den andre halvparten innen havbruk. Mens fiske og fangst ser ut til å ha vært litt nedadgående i aktivitet de siste 8–10 årene så har havbruk hatt en jevn økning i perioden fra om lag 30 til vel 80 sysselsatte. Næringsaktører framhever betydningen av samspillet mellom næringer, f.eks. at ved å tilby landingssteder i kommunen er fiskeindustrien også med på å holde en aktiv hjemmeflåte i Skjervøy, og forhindre at flere båter forsvinner fra Skjervøy havn.

Skjervøy kommune hadde bare ubetydelig flere sysselsatte innen fiske/fangst etter arbeidssted enn etter bosted hele perioden 2008–2020 (4. kvartal). Derimot innen fiskerirelatert næringsmiddelindustri er det overvekt på 15–20 prosent (40–50 personer) av sysselsatte med arbeidssted i Skjervøy enn bosatte som arbeider i næringen. Det betyr at på tidspunktet SSBs har registrert disse sysselsettingsdataene (4. kvartal) var det en nettoinnpendling til næringen.

Tabell 3: Sysselsatte (arbeidssted) i direkte fiskerirelaterte næringer. Skjervøy. 2008–20 (4. kv.)

Skjervøy kommune	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fiske, fangst og akvakultur (Nace 03)	289	267	252	273	138	130	129	116	117	118	123	146	:
03.1+030u Fiske og fangst (inkl. uford.)	142	132	105	115	110	102	98	81	80	74	71	70	:
03.2 Akvakultur	147	135	147	158	29	27	31	36	37	45	52	76	87
Fiskerirelatert næringsmiddelindustri	68	39	24	25	157	195	210	235	250	291	311	305	300
10.2 Bearb./konserver. Fisk/skalldyr o.l.	68	39	24	25	157	195	210	235	250	291	311	305	300
10.4 Prod. vegetabilsk/animalsk oljer o.l.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10.9 Produksjon av fôrvarer	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Annet potensielt fiskerirelatert	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
52.1 Lagring (fryselager mv.)	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
SUM FISKERIRELATERT (grønn skrift)	357	306	276	298	296	324	339	352	367	410	434	451	0
78.2 Utleie av arbeidskraft	62	62	47	44	26	22	20	16	8	7	8	11	8

Kilde: SSB

Når det gjelder hvilke bedrifter som er tilknyttet de ulike næringene/næringskodene har vi benyttet ulike bedriftsdata-baser⁸⁶ for å identifisere de. Tallene der vil avvike noe fra SSBs offisielle registerdata av ulike metodeårsaker vi har nevnt annet sted. Når det gjelder den største av disse næringskategoriene, fiskeindustri (Nace 10.2: Bearbeiding fisk og skalldyr mv.), består det ifølge bedriftsdata-basen proff.no hovedsakelig av lakseslakteriene Lerøy Aurora AS avd. Skjervøy (266 ansatte), Arnøy Laks Slakteri AS (72 ansatte), og videre Årvikbruket med ca. 25 ansatte samt Skjervøy fisk og Skalldyr AS med 15–20 ansatte.

I tabellen over inngår også næringen *Utleie av arbeidskraft*. Sysselsatte der har vi holdt utenom tallgrunnlaget i omtalen av sjømatbaserte næringer fordi utleievirksomhetene leier ut arbeidskraft til alle typer bransjer, men i fiskerikommunene synes vi de trenger en særlig omtale fordi dette gjerne er arbeidskraft som jobber for fiskerinæringene disse stedene, uten å være registrert som sysselsatt i fiskerinæringene. Skjervøy står oppført med syv selskap innen utleie av arbeidskraft (Nace 78.2), hvorav bare et par står oppført med ansatte i 2021. To av selskapene er norsk registrerte utenlandske foretak (NUF). Det ene er firma Utleiekameratene med noen få ansatte. ASAS Grupe UAB (NUF selskap), nyregistrert i 2020, er i 2021 registrert med 96 ansatte og 72 i 2020. Boreal offshore er et selskap som noen år tilbake hadde mange ansatte, men ingen nå. Hvilket tidspunkt på året disse tallene er registrert for, vil variere. At næringen «Utleie av arbeidskraft» i tabellen ovenfor bare ligger inne med få sysselsatte hos SSB skyldes mest sannsynlig at registreringstidspunktet hos SSB er 4. kvartal (november), mens utleieaktiviteten til bl.a. fiskerinæringen gjerne skjer tidligere på året.⁸⁷ Dessuten vil det kunne være utleieselskap som ikke er registrert med kontoradresse i kommunen, og da vil de ikke komme med i tallgrunnlaget.

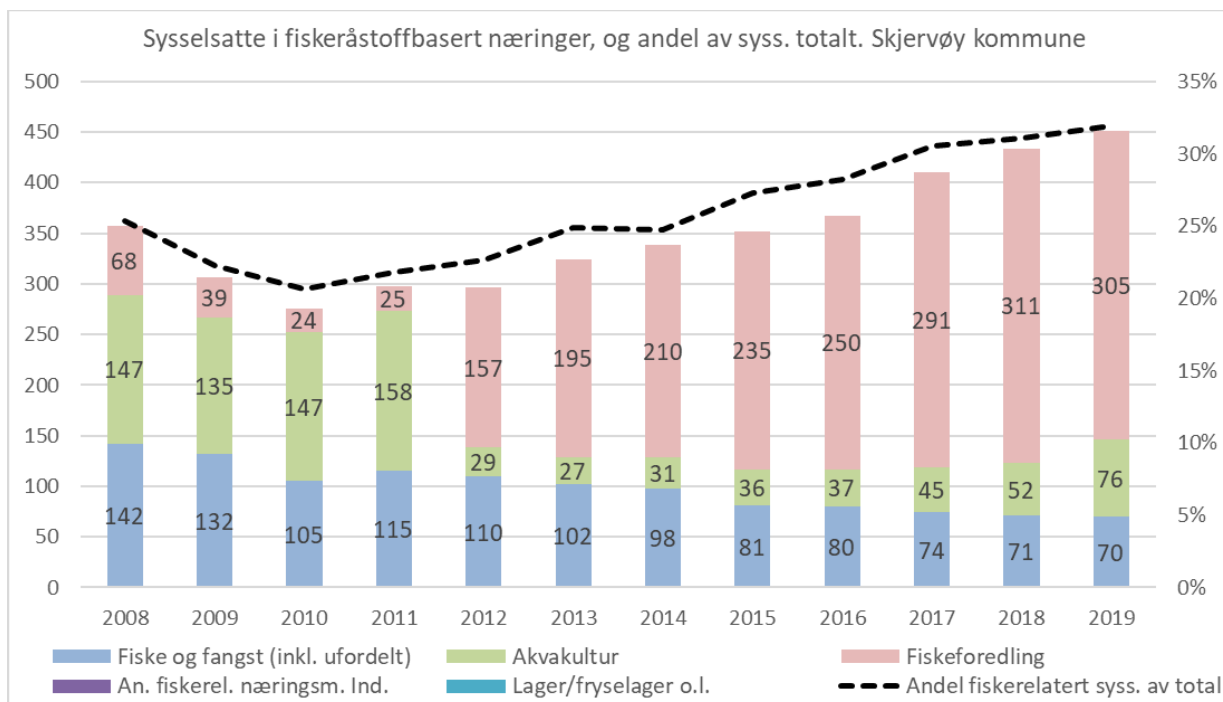
Utviklinga og sammensetninga av de ulike fiskerinæringene perioden 2008–2019 er også illustrert i figuren under. Her framgår tydelig hvordan andelen totalt sysselsatte i fiskeråstoffbasert næringer av alle sysselsatte i kommunen har vokst betydelig, fra 22 pst. i 2012 til 32 pst. i 2019. Og det er den røde delen av søylen (fiskeforedling/lakseslakteri) som øker mest, men også oppdrett øker

⁸⁶ F.eks. proff.no m.fl. Tall for sysselsatte er det bedriftene selv har meldt inn til Brønnøysundregistrene i sine rapporteringer, og avviker fra SSB sin metode der registreringene gjelder ett og samme tidspunkt årlig.

⁸⁷ Tallene foran i avsnittet er det selskapene selv har oppgitt i sine rapporteringer av regnskap mv. til Brønnøysundregistrene (vår kilde her er bedriftsdata-basene proff.no og bisnode.no).

markert (grønn del av søyle), mens fiske og fangst (blå) har minket jevnt hele perioden 2008–2019.

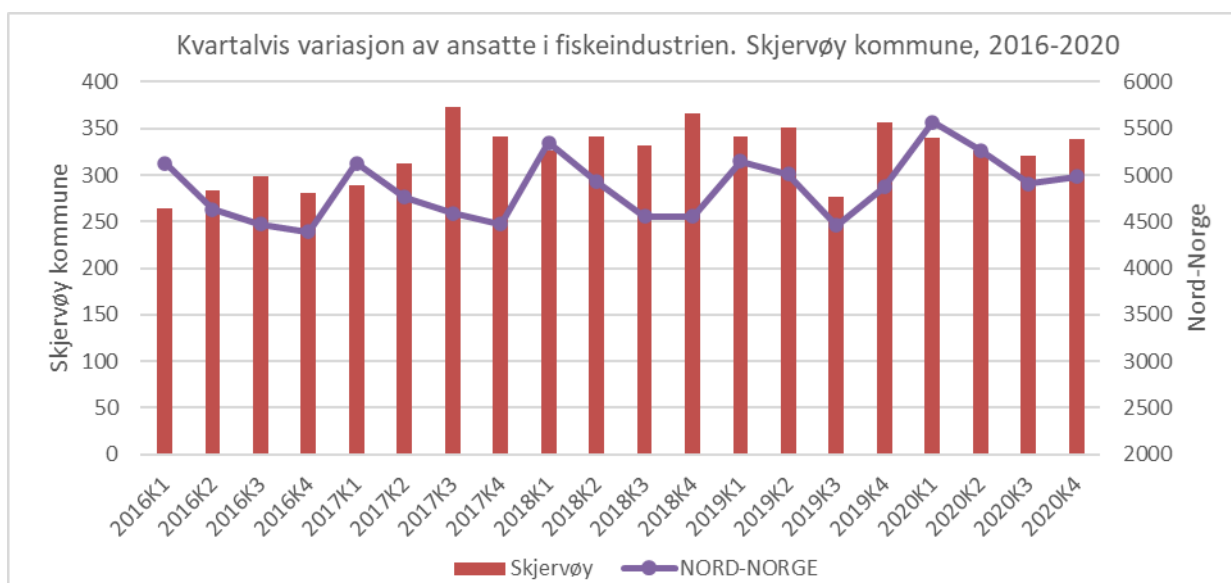
Figur 28: Sysselsatte i fiskerinæring basert på fiskeråstoff. Skjervøy 2008–2020.⁸⁸

Kilde: SSB

Når det gjelder akvakulturnæringen samlet, så ligger sysselsatte der to steder i tabellen. I tabellen ligger den delen av jobbene som er innen lakseslakteri inn under tabellens næringskode: 10.2.- Bearbeiding/konservering av fisk/skalldyr, mens når det gjelder den sjøbaserte oppdrettsvirksomheten så ligger den under næringskode 03.2: Akvakultur. Dersom vi slår sammen de sysselsatte innen Akvakultur som jobber med sjøbasert oppdrett og de som jobber i landbasert industri/slakteri, får vi at samlet antall jobber knyttet til Akvakulturnæringen i Skjervøy på i overkant av 300 jobber.

⁸⁸ Mellom 2011 og 2012 er jobber innen havbruksnæringen knyttet til slakt og bearbeiding av laks omkategorisert fra «Akvakultur» til «fiskerirelatert næringsmiddelindustri». Det forklarer den plutselige endringen (forskyvingen) i sysselsatte for de to næringene det året.

Figur 29: Kvartalsvis variasjon i fiskeindustrien. Skjervøy kommune, 2016–2020.

Kilde: SSB

At hvitfiskeindustrien utgjør en mindre del av dem fiskerirelaterte industrien lokale arbeidslivet ser vi også på statistikken over sesongmessig ledighet i Skjervøy kommune. Her ser vi betydelig mindre svingninger gjennom året enn i f. eks Øksnes kommune. De svingningene vi ser samsvarer heller ikke med sesongtoppene i fiskeindustrien. Dersom det var tilfelle, burde man se en klar nedgang i antall ansatte i tredje og fjerde kvartal. De svingningene man ser her skyldes en kombinasjon av sesongsvingninger i fiskeindustriene, og sesongsvingninger innen havbruksnæringen, hvor man har flere arbeidskrevende sesongtopper.

Lokale leverandører og servicenæringer til fiskerinæringene

I Skjervøy har både havbruksnæringen og fiskeindustrien betydning for mye annen næringsvirksomhet i kommunen, i tillegg til at sysselsatte med familier er viktig for aktivitetsnivået innen en stor del av offentlig sektor i kommunen.

Fiskeindustrien har fra gammelt av vært den næringsmessige bærebjelken i Skjervøy. Foruten å være en stor kilde til arbeidsplasser gav den landingsbase for en lokal fiskeflåte, og den gav grunnlag for en betydelig leverandør-industri som leverte varer og tjenester til landindustrien og til flåten. Mye av den lokale industrien har siden dreiet egen virksomhet mot havbruksnæringen, men startet som leverandører for fiskeindustri og flåte, og har fortsatt noen tjenester rettet mot disse.

Av bedrifter i relevante næringer er bl.a. følgende registrert⁸⁹ som etablert i kommunen:

-Mørenot Fishery AS, avd. Skjervøy, leverer utstyr og tjenester til både fiskeindustri og havbruksnæringen på Skjervøy. 15 ansatte.

⁸⁹ Basert på innrapporterte data i bedriftsdata-baser og Brønnøysundregistrene. Antall ansatte er sist registrerte tall i disse registrene.

-Brødrene Albrigtsen AS, maskinentreprenør, etablert i 1963, med base på Årviksand, Skjervøy kommune, med 37 ansatte.

-NOFI Oppdrettsservice AS er et datterselskap i Nofi konsernet, etablert i Skjervøy. Selskapet tilbyr service og vedlikeholdstjenester til havbruksnæringen, hovedsakelig knyttet til vask, service, impregnering og lagring av oppdrettsnøter. Bedriften ble etablert i 2009 og har 37 ansatte på Skjervøy.

-Boreal Maritim leverer sjøtransport og servicetjenester spesielt rettet mot oppdrettsnæringen. Boreal Maritim er et datterselskap av Boreal Offshore, som leverer tjenester primært til petroleumsnæringen i Barentshavet. Størstedelen av de ansatte i Boreal Offshore og Boreal Maritim har bakgrunn fra fiskeindustrien på Skjervøy. Boreal Maritim ble etablert i 2006 og har 20 ansatte.

-Skjervøy Byggservice AS, leverer byggetjenester til næringsliv og privatpersoner på Skjervøy. Bli benyttet av både industri og havbruksaktører på Skjervøy, etablert i 1989 og har 11 ansatte.

-Mikalsen Installasjon leverer elektriske installasjonstjenester blant annet til fiskeindustri og lokale fiskebåter. Bedriften ble etablert i 1984 og har 16 ansatte.

-Rørlegger Helgesen AS, leverer rørleggertjenester til fiskeindustrien, havbruksnæringen og andre industrielle aktører på Skjervøy, har 11 ansatte og ble etablert i 2006.

-Hofsøy Mekaniske AS, etablert 2011, leverer mekanisk service spesielt rettet mot fiskeflåten, ble etablert i 2011 og har 9 ansatte.

Ellers kan nevnes firma som S.H.T. AS (salg og tjenester maritim sektor, elektromekanikk mv., tre ansatte), Robertsen & Slotnes AS (anleggsarbeid/grunnarbeid mv., 18 ansatte) og Nord-Troms glass (glassarbeid, montasje i bygg mv., 20 ansatte).

SIDC LT UAB (NUF selskap), utleie av arbeidskraft, er ikke registrert med ansatte i 2020 og 2021, men var registrert med hhv. 69 og 89 ansatte i 2018 og 2019. To nyopprettede lokalt eide selskap innen arbeidskraftutleie ble etablert i 2018 og 2020, hhv. Skjervøy Maritime Service AS (formål utleie av personell til offshore- og oppdrettsbransjen) og Steinsvik Alldrift AS (formål: utleie personell til anlegg og transport), men begge er registrert med 0 ansatte. Havbruksnæringen og fiskeindustrien i Skjervøy står i hovedsak selv for rekruttering av sesongarbeidskraft, med begrenset bruk av utleiefirma.

5.4.2. Virkning på offentlige tjenester og infrastruktur.

Per i dag har fiskeindustrien begrenset innvirkning på offentlige tjenester og infrastruktur. Fiskeindustrien bidrar i liten grad til tilflytning til Skjervøy, ettersom flertallet av de ansatte er utenlandske arbeidere uten helårs arbeid. Det innebærer at de i liten grad har egne familier på Skjervøy med barn som går i skole og barnehager.

Fiskeindustrien og havbruksnæringen har et felles behov for å få utbedret Fylkesvei 886 som forbinder Skjervøy med E6 sørover. Sammen med havbruksnæringen og kommunen er fiskeindustrien med på å legge press på nasjonale myndigheter, i håp om å få utbedret veien.

Ansatte i fiskeindustrien legger også igjen egne penger i lokal dagligvarehandel, og i noen tilfeller, investering i egne boliger. Per i dag kan det se ut til at havbruksnæringen i Skjervøy kommune, i kraft av å være en stor arbeidsgiver med mange fast ansatte, bringer med seg mange av de samme ringvirkningene man ser fra fiskeindustrien andre steder.

5.5. Bosetting og arbeidsmarked

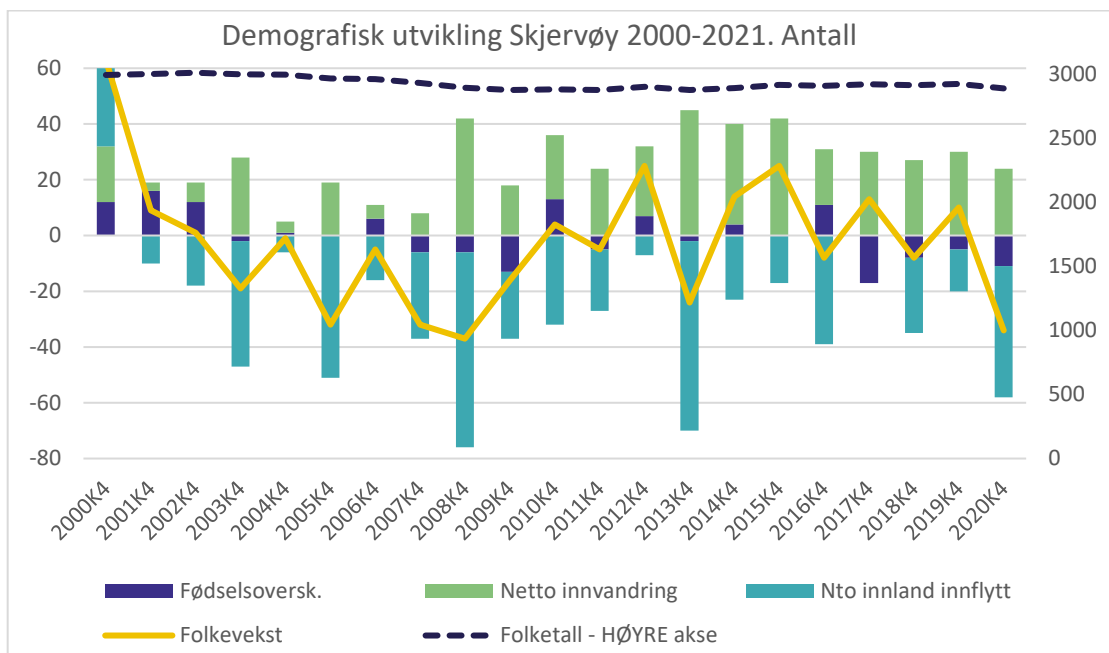
Som for andre kommuner gjelder også at lokalsamfunnene i Skjervøy utvikles i et samspill mellom befolkningsutvikling og arbeidsplasser. Vi skal derfor se på enkelte utviklingstrekk ved befolkningen, flytting og arbeidsledighet de siste 10–15 år og framover.

5.5.1. Demografisk utvikling og mobilitet

Som det framgår av figurene under har Skjervøy hatt en stabil befolkningsutvikling og opprettholdt folketallet fra 2000 til i dag. Det er til tross for at dette har vært en svært turbulent periode for lokalt nærings- og arbeidsliv i Skjervøy. Noe av dette skyldes at utflytting fra lokalbefolkningen har blitt delvis utjevnet gjennom tilflytning av utenlandsk arbeidskraft som har slått seg ned i kommunen. En del fastboende forlot trolig kommunen etter at rekeindustri og fiskemottak ble lagt ned. Samtidig, f.o.m. 2008, ser man en betydelig netto innvandring av utenlandsk arbeidskraft. I motsetning til mange andre kommuner har ikke innvandring gått ned de siste årene til Skjervøy. Figur 33 illustrerer også effekten av dette ved at arbeidsinnvandrere utgjør en raskt økende andel av befolkningen, økt fra 5 prosent til 15 prosent siden 2010. En betydelig andel av denne økningen er knyttet til at de store aktørene innen havbruksnæringen har ansatt utenlandske arbeidstakere, og er i stand til å tilby dem fast, helårlig arbeid. Det har gitt grunnlag for familietilflytning og en jevn økning i antall arbeidsinnvandrere som bor i kommunen.

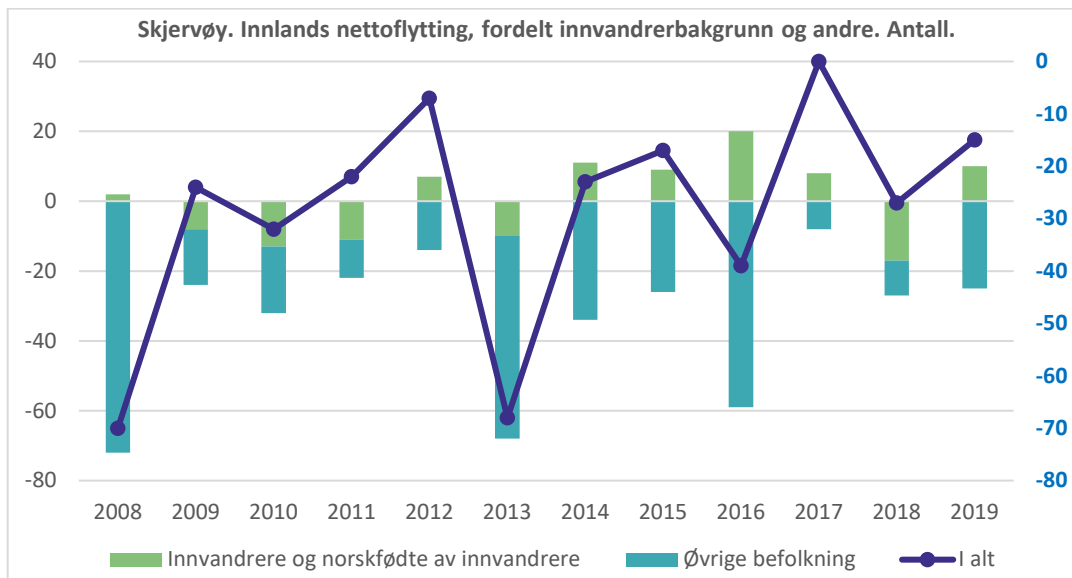
Noe som svekker folketallsutviklingen er at kommunen i alle de fire siste årene har hatt fødselsunderskudd, og at det bare sporadisk har vært år med fødselsoverskudd før det.

Figur 30: Befolkningsutvikling, flytting, innvandring, og fødselsoverskudd

.....

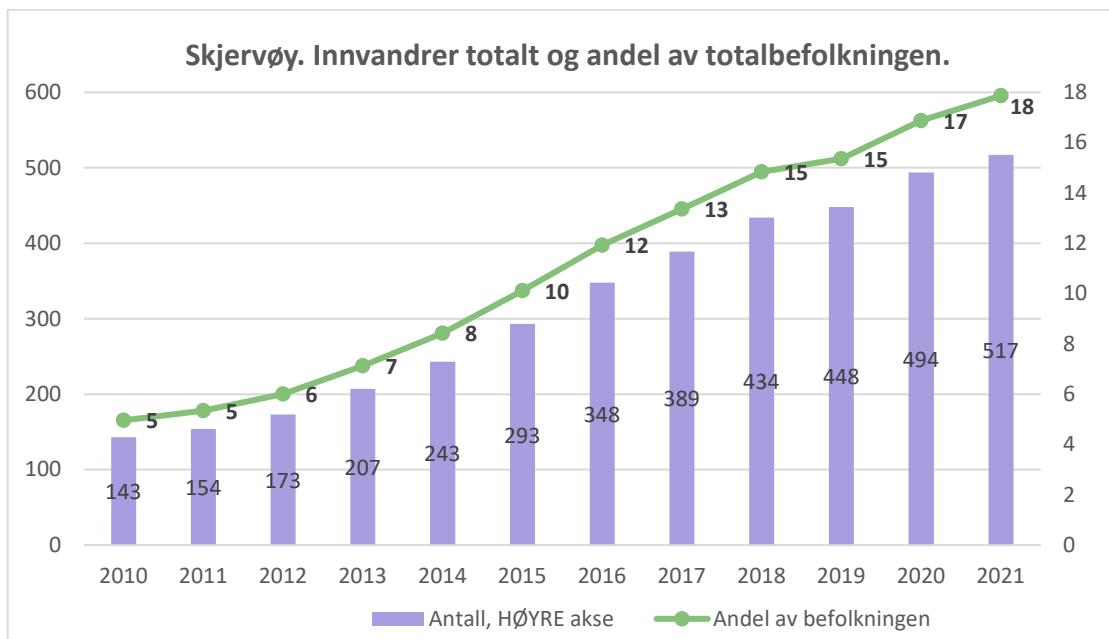
Figur 31: Innlands nettoutflytting, fordelt etter de med innvandrerbakgrunn og andre.

Også Skjervøy har hatt en betydelig nettoutflytting. Det som er spesielt for Skjervøy, sammenlignet med f.eks. Båtsfjord og Øksnes, er at det fortsatt er hovedsakelig innbyggere med norsk bakgrunn som flytter ut av kommunen til andre steder i landet. Innvandrerne videreflytter altså i langt mindre grad ut av Skjervøy kommune til andre kommuner i landet når de først har innvandret til Skjervøy. Faktisk ser vi flere år der det er flere med innvandrerbakgrunn, og bosatt i Norge, som flytter fra andre kommuner i landet til Skjervøy. Det bidrar positivt til befolkningsutviklingen.

Innvandrerens økende andel av befolkningen framgår av figuren under.

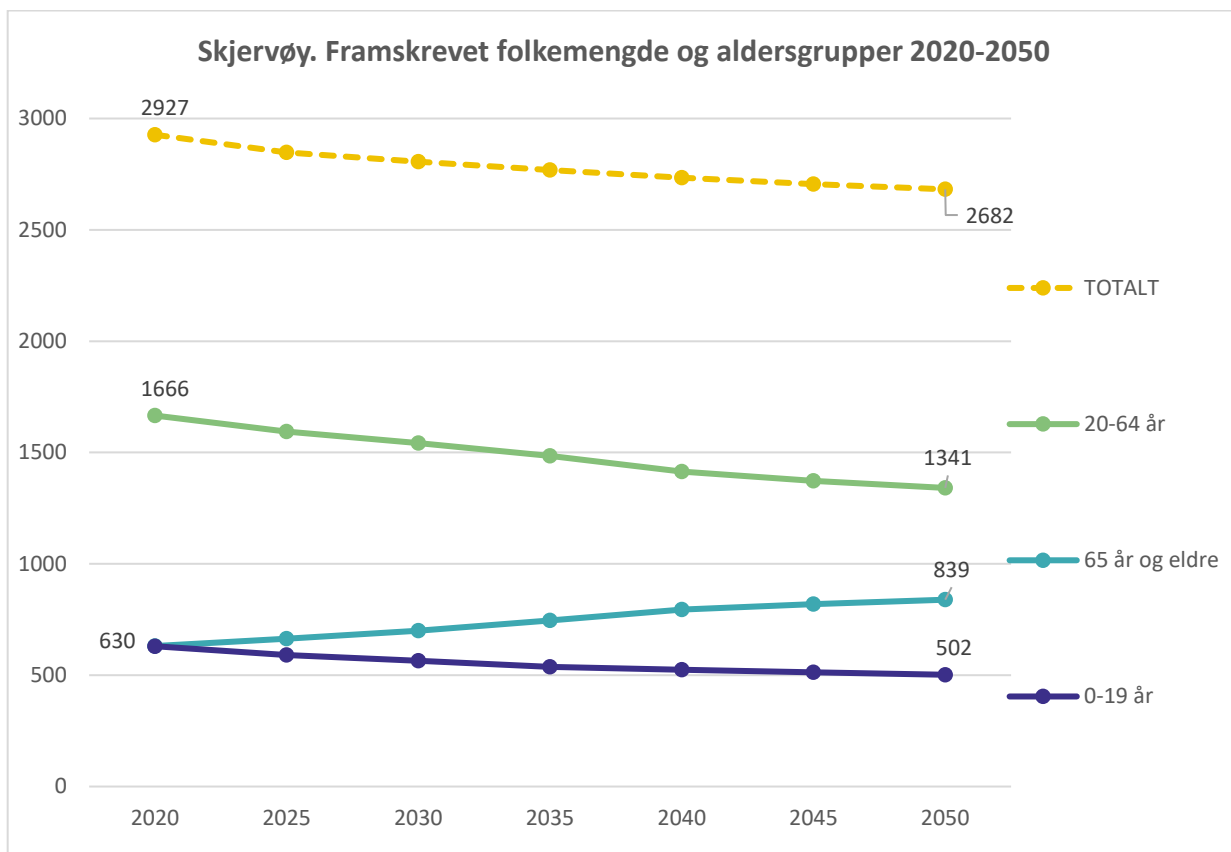
Figur 32: Skjervøy. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldres andel av totalbefolkningen.

Framskrivning 2020–2050: Befolkning og alderssammensetning

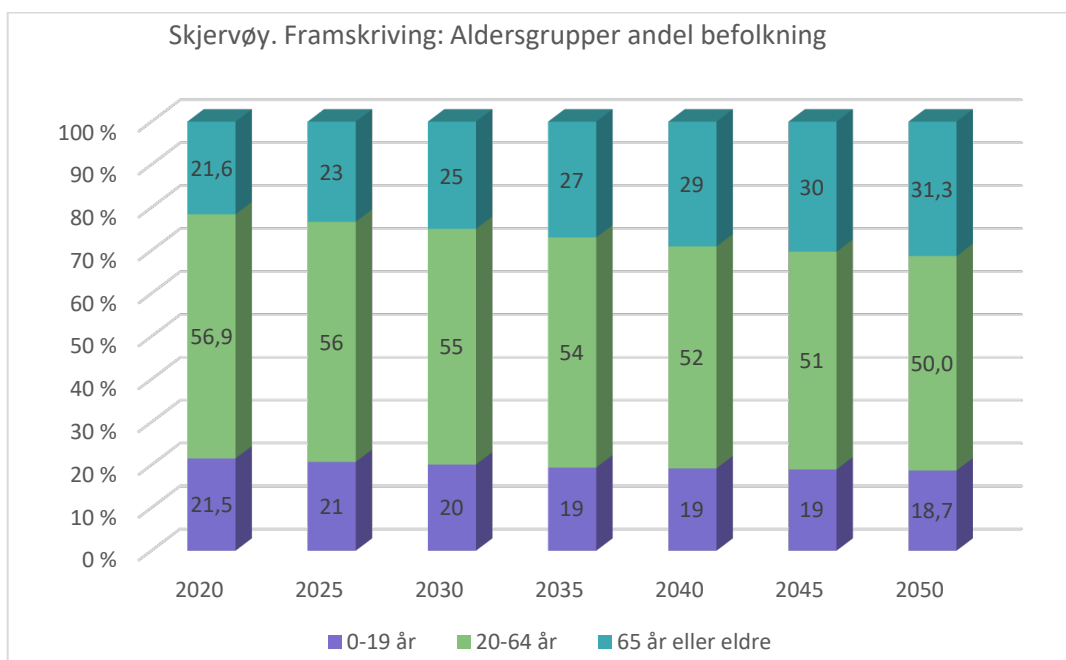
Dersom vi ser litt fremover ser vi at det ventes en klar befolkningsnedgang i Skjervøy de neste 30 årene, og en klar aldring av befolkningen. Innbyggere over 65 år er de eneste som vil øke, og da med ca. 25 prosent. Begge aldersgruppene 0–19 år og 20–64 år vil reduseres med ca. 20 prosent. Særlig den yrkesaktive aldersgruppen 20–64 år reduseres mye i antall i perioden framover (–325 innbyggere). Hvor fort denne utviklingen går, vil blant annet påvirkes av i hvilken grad Skjervøy greier å tiltrekke seg nye arbeidsinnvandrere, og få dem til å bli boende i kommunen.

Figur 33: Skjervøy. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050

Figuren under illustrerer hvor stor andel av totalbefolkningen de ulike aldersgruppene vil utgjøre i løpet av de kommende 30 årene. Vi ser f.eks. at gruppen 65 år og eldre vil øke sin andel av befolkningen fra 22 prosent til 31 prosent.

Figur 34: Skjervøy. Framskrevet folkemengde og aldersgrupper 2020–2050

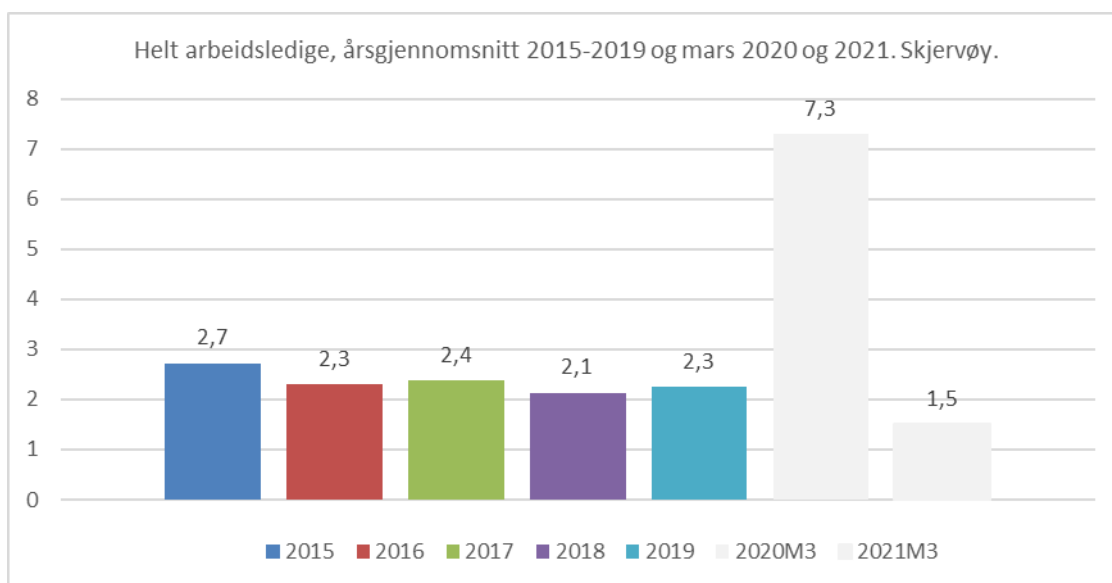

5.5.2. Arbeidsmarkedsbalanse – ledige og tilgang/etterspørsel arbeidskraft

Skjervøy har over tid hatt et veldig stramt arbeidsmarked med bare ca. 2,5 prosent helt ledige i perioden 2015–2020, bare med unntak av en forhøyet ledighet en periode etter at koronapandemien inntraff i mars 2020. Samme måned året etter var ledigheten særdeles lav med bare 1,5 prosent helt ledige, og dette fortsatte i mai med 1,8 prosent helt ledige. Selv om sistnevnte kan ha sammenfall med sesongsvingninger i sjømatnæringen, samtidig med begrenset innpendlingsmulighet for utenlandsk arbeidskraft, tilsier dette at området har hatt god tilgang på arbeid og lite tilgjengelig ledig arbeidskraft.

Også Skjervøy er egen arbeidsmarkedsregion som følge av en kombinasjon av litt lang reisetid⁹⁰ og lav inn-/utpendling til nabokommuner. Med et så stramt arbeidsmarked, og avstand til et større bo- og arbeidsmarked, gir dette sårbarhet for befolkningen dersom man skulle miste arbeidsplasser. Samtidig innebærer det utfordringer for næringslivet å rekruttere ny arbeidskraft lokalt ved nyetableringer. Kommunen vil da være avhengig av tilflytting eller økt arbeidsinnpendling fra utlandet, særlig for å dekke topper i arbeidskraftetterspørselen. Det stiller kommunen overfor utfordringer med å bidra til at næringslivet kan opprettholde attraktive allsidige arbeidsplasser som kan gi tilflyttere med ulik kompetansebakgrunn stabile jobber.

Figur 35: Helt arbeidsledige Skjervøy kommune, 2015–2019 og mars 2020 og 2021. Prosent

Kilde: NAV

⁹⁰ Var i samme BA-region som Nordreisa tidligere, men pga. ny reisetidsberegning, samtidig som samlet pendling mellom kommunene er lav, utgjør igjen Skjervøy en egen BA-region.

6. Næringsprofil og ringvirkninger av fiskeri og sjømatnæringen i Nord.

Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy representerer på ulike måter utviklingen innen fiskeri og sjømatnæringen i Nord-Norge, hvilke utfordringer næringen står overfor og hva den betyr for ivaretagelse av kystsamfunn i landsdelen.

For å forstå fiskeindustriens plass i disse kommunene er det viktig å se på hvilken betydning næringen har på landsbasis og sammenligne med andre regioner og lignende kommuner. Her vil vi starte bredt, med sjømatnæringene generelt, for så å se på fiskeindustriens betydning i relasjon til henholdsvis havbruk og fiskeflåten.

6.1. Om sjømatnæringene (e) – omfang og ringvirkninger i Norge

Sjømatnæringen er Norges viktigste distriktsnæring. Næringen er representert i hele landet, men det er i regionene i Vest- og Nord-Norge næringen har sterkest betydning for verdiskaping og sysselsetting.

Målt i antall sysselsatte (inkl. enkeltpersonforetak) er det Møre og Romsdal som har flest antall sysselsatte innen sjømatnæringen, etterfulgt av Vestland, Troms og Finnmark, samt Nordland. Som andel av total privat sysselsetting i bedriftene – som er et mål på betydningen av en næring for en region – er det imidlertid Troms og Finnmark, Nordland samt Møre og Romsdal som rager klart høyest.

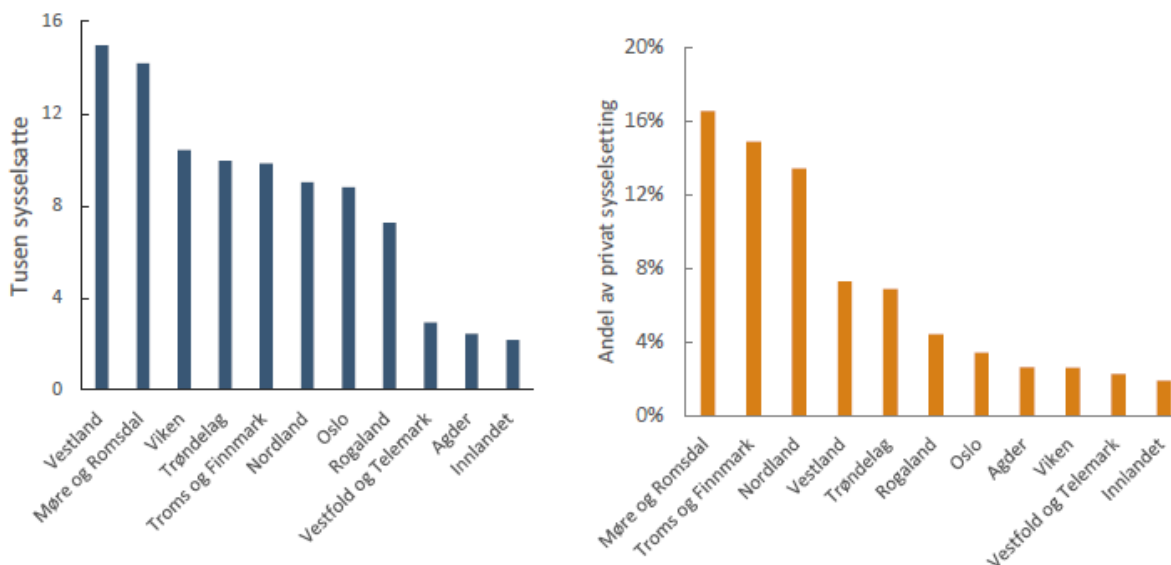
Gjennom kjøp av varer og tjenester legger sjømatnæringen grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i hele landet og i store deler av norsk næringsliv gjennom ringvirkninger. Totale sysselsettingseffekter av sjømatnæringens aktivitet var i 2019 på 92.000, herav 44.400 direkte og 47.600 indirekte⁹¹, mens den totale verdiskapingen var på 127 milliarder kr.⁹² Verdiskapingen fordeler seg særlig på akvakultur, fiskeindustri, fiskeri og leverandører, men også salgsledd. Utviklingen har ført til en framvekst av et spesialisert leverandørledd bestående av fôrprodusenter, fiskehelsebedrifter, spesialiserte salgsselskaper og distributører, samt verft som bygger brønn-, slakte- og bløggebåter. Leverandørleddet leverer i hovedsak til akvakultur, fangst og industri i Norge, men eksporterer også i økende grad til utenlandske aktører, spesielt oppdretts- og fartøyteknologi.

Beregninger for 2019 av sjømatnæringens samlede regionale betydning, inkludert ringvirkninger, viser følgende fylkesvise fordeling:

⁹¹ Det er *uten* konsumeffekten av ringvirkninger. Inkl. konsumeffekten ville sysselsettingen økt ca. 20 %.

⁹² Kilde: Rapport (2020) utarbeidet av Nofima, Menon og NORCE, Menon publikasjon 98/2020: Nasjonale ringvirkninger av sjømatnæringen i 2019.

Figur 36: Sjømatnæringens samlede sysselsettingseffekter (inkl. ringvirkninger) fordelt på fylker (til venstre) og som andel av total privat sysselsetting (til høyre).⁹³

Her framgår det at sysselsettingseffekten er stor på Vestlandet og i Nord-Norge, men også i Oslo regionen pga. salgs- og hovedkontor samt leverandøraktivitet. Troms og Finnmark har 7700 sysselsatte i fiskeri, oppdrett, fiskeindustri og spesialiserte leverandører, og i tillegg 2200 indirekte sysselsatte som følge av vare og tjenestekjøp fra andre næringer. Tilsvarende tall for Nordland er 7200 direkte sysselsatte i sjømatnæringene og 1800 indirekte hos andre næringer. Når det gjelder sjømatnæringens andel av privat sysselsetting i fylkene skiller fylkene Møre- og Romsdal, Nordland og Troms og Finnmark seg ut med en svært høy andel sysselsatte i sjømatnæringene.

6.2. Sjømatnæringen i nord – størst sysselsetting i fiskeindustrien

Både de direkte og indirekte sysselsettingsvirkningene fra landets sjømatnæringer er størst for fiskeindustrien, dernest spesialiserte leverandører, akvakultur og fiskeri.⁹⁴ Når det gjelder de indirekte effektene fra aktivitetene i sjømatnæringene, også sett bort fra spesialiserte leverandørnæringer som her er behandlet som direkte sysselsetting, så spres de over mange sektorer. Her domineres de samlede effekter av alle typer varehandel, noe som er typisk i ringvirkningsanalyser. Videre er det bl.a. store effekter innen transport (land-, sjø- og luftfrakt av sjømat), industri, bygg og anlegg og andre tjenester.⁹⁵

Nedenfor har vi illustrert de samlede sysselsettingseffekter fra sjømatnæringen i hhv. Nordland og Troms og Finnmark.

⁹³ Kilde: Menon rapport 2020/98 (NORCE, Nofima og Menon)

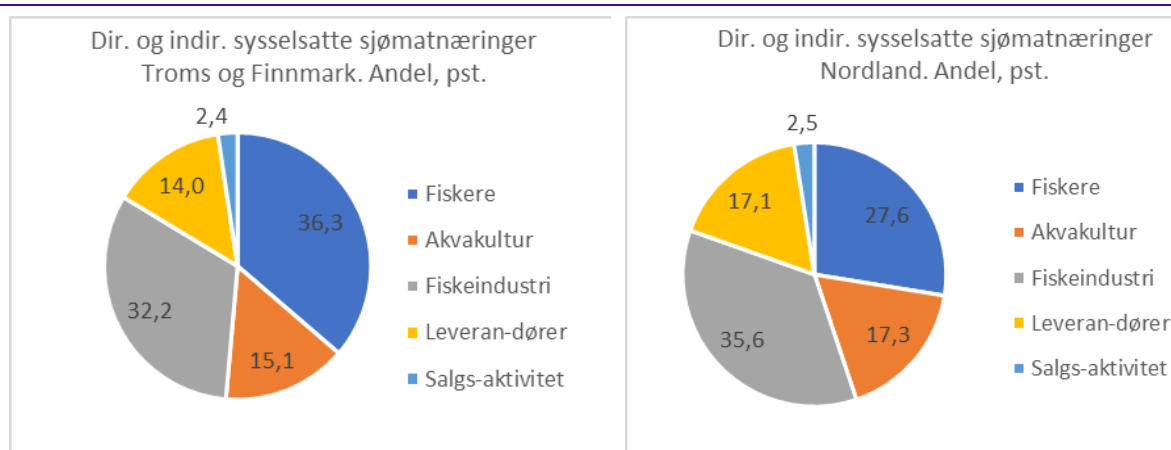
⁹⁴ Det er viktig å være klar over at de indirekte virkningene har man sett bort fra salg internt i sjømatnæringen, for å unngå dobbelttelling, siden man har analysert alle sjømatnæringene simultant.

⁹⁵ I rapportens kapitler der de tre case-kommunenes fiskerinæringer gjennomgås, blir det vist til en rekke konkrete bedrifter og næringer som leverer varer og tjenester til fiskerinæringene.

Tabell 4: Samlede direkte og indirekte sysselsettingseffekter fra sjømatnæringen i hhv. Troms og Finnmark samt Nordland 2019. Antall. ⁹⁶

	Fiskere	Akvakultur	Fiske-industri	Leveran-dører	Salgs-aktivitet	Tilgrensede næringer	TOTAL
Troms og Finnmark	2790	1162	2478	1074	183	2163	9850
Nordland	1984	1244	2560	1231	179	1821	9019

Figur 37: Direkte og indirekte virkninger fra sjømatnæringer fordelt på type sjømatrelatert virksomhet (ekskl. tilgrensede næringer). Prosent av total.

For en del kommuner, særlig i nord, utgjør sysselsettingsevirkningene av sjømatnæringene (inkl. ringvirkninger) en svært høy andel av samlet privat sysselsetting i kommunen. Hele sju av de ti høyest rangerte kommunene kommer fra Nord-Norge. Vi ser også at de tre case-kommunene i vår undersøkelse – Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy er blant de kommunene i landet der sjømatnæringen er aller viktigst og utgjør om lag 50 prosent av all privat sysselsetting i egen kommune.

⁹⁶ Kilde: Menon rapport 2020/98 (Nofima, Menon, NORCE).

Den såkalte *konsumeffekten*, dvs. effekt på sysselsetting og verdiskaping av at ansatte får og bruker sin lønn til innkjøp i lokalsamfunnene, er ikke inkludert i disse beregningene. Det er i nevnte rapport (op. cit.) begrunnet ut fra en antakelse om at «dersom man ikke hadde jobbet i sjømatnæringen eller i en av de tilgrensede næringer, hadde man uansett hatt konsum». Dersom man hadde tatt med konsumeffekten anslås det at sysselsettingseffektene ville vært «om lag 20 prosent høyere enn hva beregningene viser». Vi drøfter dette videre senere i kapitlet.

Tabell 5: Sjømatnæringens sysselsettingsvirkning (inkl. ringvirkninger) som andel av privat sysselsetting i kommunen. Kommuner i landet etter høyest andel.⁹⁷

Nasjonal rangering	Kommune	Direkte + indirekte sysselsatte	Andel av kommunens private sysselsetting
1	Frøya kommune		+50%
2	Øksnes kommune	1130 + 150	+50%
3	Båtsfjord kommune	600 + 40	+50%
4	Træna kommune		+50%
5	Lebesby kommune		+50%
6	Værøy kommune		+50%
7	Skjervøy kommune	690 + 20	40–50%
8	Måsøy kommune		40–50%
9	Lurøy kommune		40–50%
10	Smøla kommune		40–50%

Kilde: Rapport nasjonale ringvirkninger 2019. Norce, Nofima, Menon (rapport 98/2020).

Andre nordnorske kommuner der sjømatnæringene (inkl. ringvirkninger) utgjør over 25 pst av privat sysselsetting er (rangert): Lebesby, Lurøy, Steigen, Karlsøy og Nordkapp kommuner.

Ettersom det ikke er innregnet noen «konsumeffekt» i disse ringvirkningsberegningene, jf. fotnote, dvs. virkninger på sysselsetting av verdiskaping på grunn av ansattes innkjøp av varer og tjenester i samfunnet, anslås at en kan legge til en ytterligere samlet sysselsettingseffekt av næringen på 20 prosent. Vi mener det ville vært riktig å innregne en konsumeffekt her for mange av kommunene fordi de i begrenset, men varierende grad, ville hatt tilgang til alternative arbeidsplasser utenom sjømatnæringene eller tilgrensede næringer.

I flere kommuner er en god del av arbeidskraften i sjømatnæringen basert på ekstern arbeidskraft, dels fra nabokommuner. I fiskerinæring med store sesongvariasjoner vil en stor del av arbeidskrafta være utenlandsk og innhentet for arbeid i deler av året. I den grad disse er innregnet i regnskapet til bedriftene som lønnskostnader, vil de utgjøre en del av de estimerte antall sysselsatte i tabellen ovenfor. Videre vil mange av disse, siden de bor i utlandet når de ikke er på sesongarbeid i norsk fiskerinæring, i liten grad bidra til ringvirkninger lokalt fra forannevnte «konsumeffekt». Sammenlignet med en fiskerinæring basert på helårlige faste arbeidsplasser, vil ikke den type dynamikk i arbeidsmarkedet, basert på innpendlet sesongarbeidskraft, bygge lokalsamfunn. Samtidig må en erkjenne, at slik norsk fiskerinæring fungerer med store sesongvariasjoner, er en avhengig av tilgang til ekstern sesongarbeidskraft.

⁹⁷ Når det gjelder fordelingen av verdiskapingen på ulike deler av industrien vil vi gjøre oppmerksom på et par momenter. Den store andelen tilskrevet salgsaktiviteter i Frøya inneholder mye overskudd som tilføres holdingselskapet til Kverva-konsernet. Det er også noen kommuner med store lakselakterier som har fått registrert en del av verdiskapingen som reelt sett er skapt av oppdrettsdelen i selskapet, bl.a. Skjervøy.

6.2.1. Ferskfiskordningen – økt verdiskaping og ringvirkninger

Fiskeindustrien er den sjømatnæringen som har størst sysselsettingseffekt i Nord-Norge, men den totale effekten omfatter også virkninger av spesifikke kvoteordninger som er laget for å styrke aktiviteten i fiskeindustrien. En av de viktigste av disse er ferskfiskordningen.

Fangst av *fersk* torsk i Norge skjer hovedsakelig tidlig på året når torsken vandrer inn til kysten. Foredlingsindustrien har ikke kapasitet til å ta imot det store volumet som fanges av fersk fisk i høysesongen. Dette bidrar bl.a. til betydelig eksport av ubearbeidet fisk.

Ferskfiskordningen ble innført i 2013 for å øke fangstaktiviteten i andre halvår for å sikre industrien tilgang på råvarer, og dermed bidra til økt helårlig aktivitet i fiskeindustrien og stabil bosetting langs kysten. Fiskere som sparer deler av kvoten til etter hovedsesongen får tildelt en ekstra kvote. I 2017 ble det fisket 21 625 tonn på ferskfiskordningen. Dette utgjør 5,25 % av total fangst, som er mindre volum enn fersk torsk levert i uke 10 som vanligvis er en toppuke.

Det har vært framsatt en hypotese om at ordningen vil øke nasjonal verdiskaping basert på bedre forutsetning for lønnsom videreforedling i fiskeindustrien, i tillegg til å ha en gunstig fordelingseffekt for flere fiskerisamfunn med fangst- og industrimiljø som satser på dette. Motsatt har det vært hevdet at dette først og fremst er et nullsumspill der noen fartøy og lokalsamfunn forfordeles på bekostning av andre.

Bl.a. i BDO-rapporten (2018) så man nærmere på verdiskapingseffekten av alternativet med at råstoff fisket tidlig på året ble utsatt til senere på året og levert som ferskt råstoff til videreforedling i fiskeindustrien. Dessuten så man på ringvirkningene av dette.

Oppsummert viste analysene:

- i) For det første bidrar ferskfiskordningen til at sesongen forlenges og gir grunnlag for økt foredling gjennom året, noe som øker verdiskapningen. Det er samtidig klart at fangst på torsk i ferskfiskordningen bidrar til mer fangst av andre fiskeslag, som flåten ellers ikke ville tatt. Særlig har økt fangst av hyse kommersiell verdi.⁹⁸ Basert på fangst og anvendelse av dette råstoffet bidrar ferskfiskordningen med en økt verdiskapning på 370 MNOK per år.⁹⁹ Dette gir en direkte virkning på 650 årsverk i foredlingsindustrien.
- ii) Dernest bidrar ferskfiskordningen til ytterligere aktivitet i lokalsamfunn som følge av ringvirkninger rettet mot andre sektorer. Dette består for det første av indirekte virkninger ved at foredlingsbedriftene etterspør mer varer og tjenester fra andre næringer, dernest indirekte virkninger fra konsumeffekt ved at flere ansatte med familier medfører økt etterspørsel. De indirekte sysselsettingsvirkningene er beregnet 420 sysselsatte. Total sysselsettingseffekt med ringvirkninger (direkte og indirekte) av ferskfiskordningen er beregnet til 1 070 årsverk.

Resultatene tilsier at ferskfiskordningen bidrar til *økt verdiskaping* ut fra et *nasjonalt* perspektiv, og i tillegg bidrar ordningen til *flere helårlige faste arbeidsplasser og fast bosetting* i flere viktige

⁹⁸ Sei har også potensiale, men er ikke inkludert i beregningene da industrien opplyser den i dag har mindre kommersiell interesse.

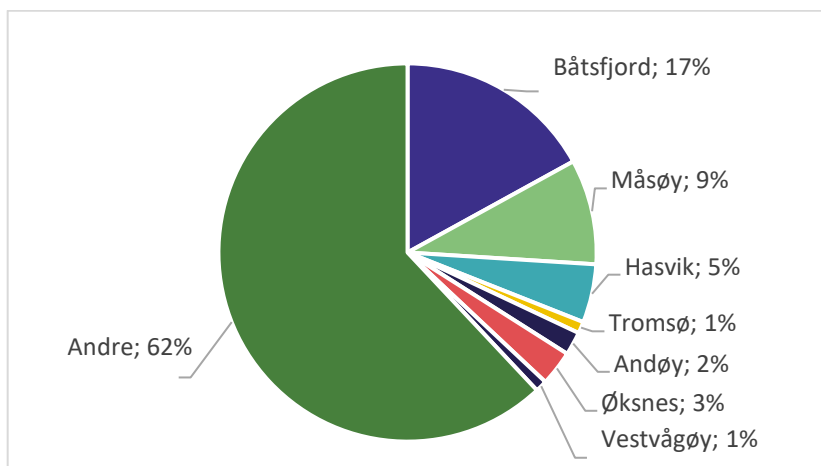
⁹⁹ BDO rapport (2018). Beregningen er eksempel basert på 2017 tall.

fiskerisamfunn. Det har en viss omfordelingseffekt, men de positive effektene for de som nyter fordelene av ordningen synes høyere veid opp mot ulempene av en begrenset volumnedgang som er fordelt på mange, og der deler av dette råstoffet også kan transporteres til samarbeidende anlegg i andre regioner

Tabell 6: Oversikt over direkte og indirekte sysselsettingseffekt av ferskfiskordningen, eks. 2017

	Båtsfjord	Måsøy	Hasvik	Tromsø	Andøy	Øksnes	Vestvågøy	Total utvalgte kommuner	Andre kommuner	TOTAL	Andres andel pst. av total
Direkte sysselsettingseffekt	111	59	33	7	13	23	3	248	402	650	61,8
Indirekte sysselsettingseffekt uten flytting	50	23	18	6	3	22	1	123	284	407	69,8
Indirekte sysselsettingseffekt med flytting	51	24	19	6	3	23	1	127	293	420	69,8
Sum sysselsettingseffekt inkludert flytting	162	83	52	13	16	46	4	375	695	1 070	65,0

Figur 38: Fordeling (direkte) verdiskaping av ferskfiskordningen basert på landinger av fersk torsk etter uke 18 i 2017.

Kilde: Norges Råfisklag.

I analysen av ringvirkninger er det tatt utgangspunkt i alle kommuner i nord hvor fisk landes. Det var 23 kommuner som hadde leveranser på mer enn 100 tonn fersk torsk etter uke 18, og størst andel av fangsten ble landet i kommuner i Finnmark. *Foredlingen av fersk fisk skjer ikke nødvendigvis på landingsstedet. Fersk fisk transporteres også langs landeveien til andre foredlingsanlegg. Pga. variasjon i omfang av leverandørnæringer i de ulike fiskerikommunene, vil de indirekte virkningene ha større eller mindre betydning sammenlignet med den direkte virkningen. Samlet sett har virkningene av ferskfiskordningen dermed en større geografisk utbredelse enn det rapporten gir inntrykk av. Fiskeflåten som leverer fangst har bred geografisk utbredelse, og fartøy fra hele Nord-Norge deltar i ordningen. Dette synliggjør at ferskfiskordningen er viktig for kysten.*

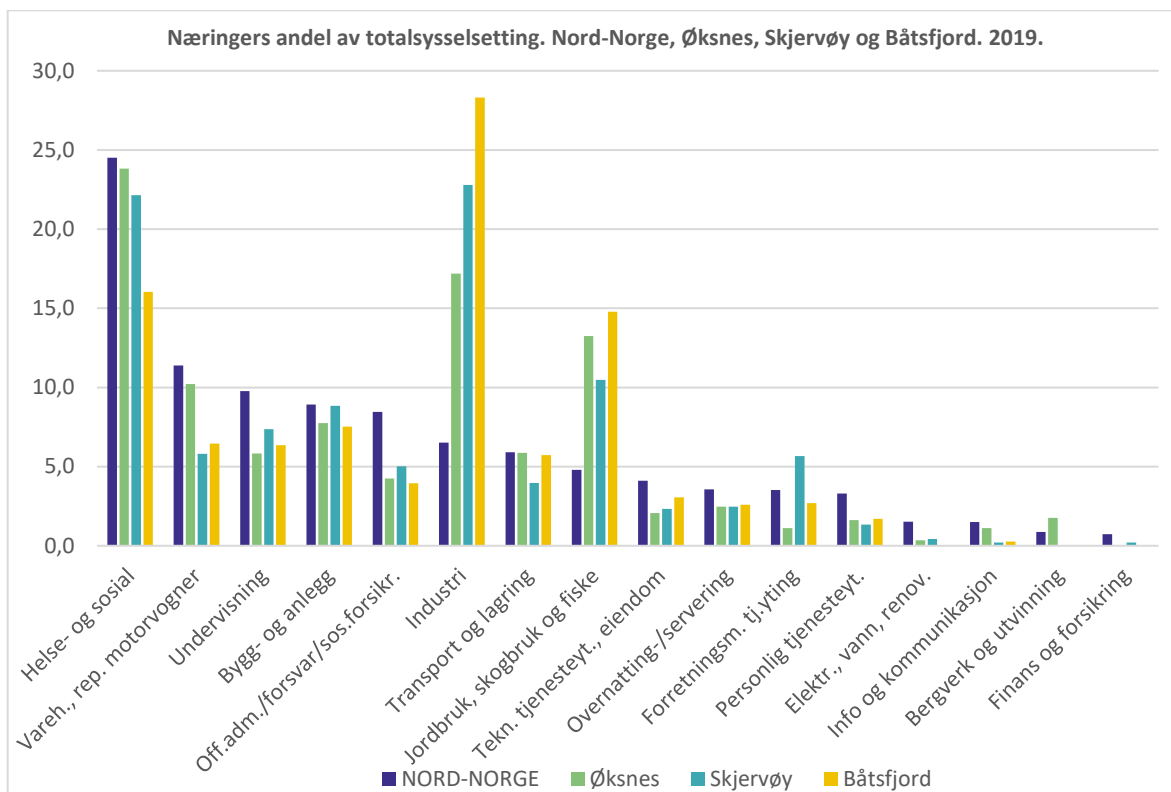
6.3. Næringsprofil generelt og fiskeri – sammenligning Nord-Norge og de tre case-kommunene

Innen privat sektor er det hovedsakelig innen primærnæringer at Nord-Norge står relativt sterkere enn landet målt som næringens andel av totalsysselsatte i regionen (jf. *tabellvedlegg* i rapporten). Ellers har landsdelen relativt færre sysselsatte innen næringer som IT og tekniske tjenester, finans, utvinning av olje/gass/mineraler og industri. Hovedsakelig i offentlig sektor, som helse/omsorg, og dels undervisning og offentlig administrasjon/forsvar, har landsdelen høyere andel sysselsatte.

Ser vi på næringsstrukturen i de tre analysekommunene er den ganske annerledes enn landsdelen totalt, der de mange sysselsatte i bykommunene er med i datagrunnlaget. Case-kommunene har klart høyere andel sysselsatte i privat sektor som industri og primærnæringer, der sysselsatte innen sjømatnæringene utgjør en stor del av de som jobber der. Innen offentlig sektor har de stort sett klart færre, og det gjelder områder som undervisning og offentlig administrasjon, men også helse og omsorg. I privat sektor varierer det mer, og der bidrar sentrale bykommuner til at noe større andel sysselsatte jobber innen varehandel og enkelte typer service og tjenesteyting i landsdelen eller.

For fiskerikommunene betyr de at de *i mindre grad kan lene seg på offentlig sektor* og at de er avhengig av å kunne opprettholde høy aktivitet og lønnsom verdiskaping i stedlig næringsliv – til nytte for nasjonal verdiskaping og lokalsamfunn.

Figur 39: Næringsers andel av totalsysselsettingen i egen region/kommune. Øksnes, Skjervøy, Båtsfjord og Nord-Norge – sammenligning, 2019. Prosent.

Kilde: SSB

Nedenfor skal vi se nærmere på fiskerinæringenes omfang og rolle i nord, og særlig i våre utvalgte sjømat-kommuner i Nordland, Troms og Finnmark. Det har vi gjort ved å hente ut datamateriale for de fiskerinæringene som er mest direkte basert på fiskeråstoff.

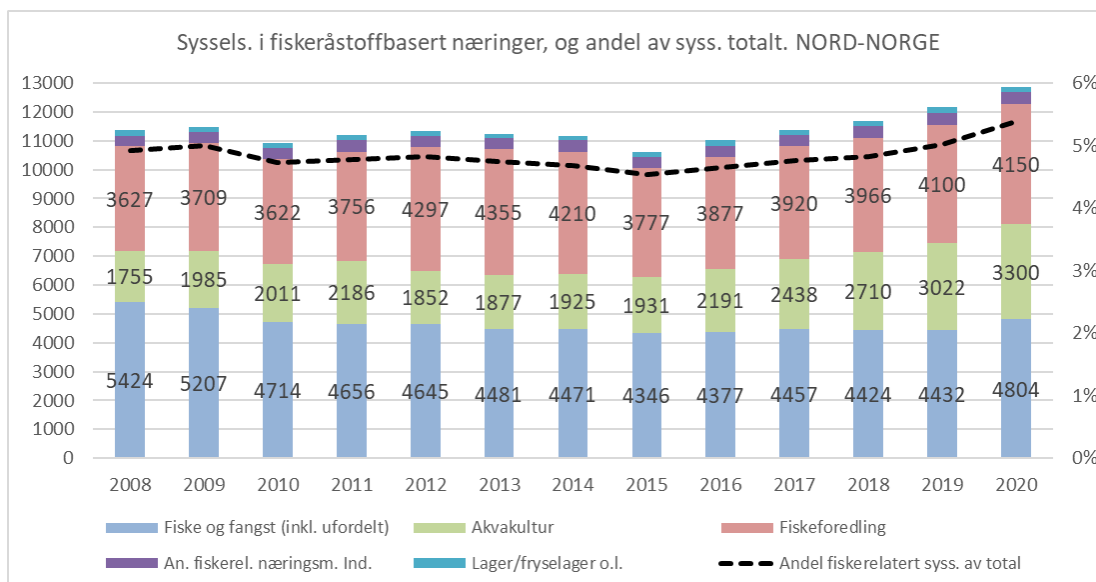
Det fiskeribaserte næringslivet er *nasjonalt viktig*, og mye av det finnes langs kysten i hele Nord-Norge. Samlet var det ved utgangen av 2020 registrert ca. 12.800¹⁰⁰ sysselsatte i fiskeråstoffbaserte næringer i Nord-Norge, en økning på ca. 2.000 siden 2015. Dette utgjør 5,4 prosent av alle sysselsatte i landsdelen, en andel som har vært stabil de siste 10–12 årene. Flest sysselsatte er det innen fiske/fangst-leddet med 4.800, dernest fiskeforedling med 4.150, akvakultur med 3.300. Her må tilføyes at inkludert i tallene for sysselsatte innen fiskeforedling inngår en god del som jobber på lakseslakteriene¹⁰¹.

¹⁰⁰ Se nærmere tallgrunnlag i tabellvedlegg (Appendiks bak i rapporten). Noen få av tallene for den detaljerte inndelingen av fiskerinæringer i 2020 er noe usikre. Det skyldes at SSB ikke har publisert alle underlagsdata tilsvarende den detaljerte næringsinndeling vi har brukt her for det året. Vi har da estimert noen av tallene for 2020 for den detaljerte næringsinndelingen, basert på ulike kilder. Tall for 2019 og tidligere er fullstendige.

¹⁰¹ Lakseslakteri er oftest klassifisert i bransjen *Bearbeiding og konservering av fisk og fiskevarer ellers* ((Nace 10.209) som er en del av næringen fiskeforedling (Nace 10.2). Ansatte i lakseslakteri inngår derfor ofte i tallene for fiskeforedling. En stor del av disse utgjøres av følgende slakteri – Troms: Salaks/Salangen, Arnøy Laks slakteri/Skjervøy, Lerøy Aurora/Skjervøy, Salmar/Senja og Mowi/Kvænangen. Finnmark: Grieg Seafood Finnmark/Alta og Cermaq/Hammerfest. Nordland: Mowi/Herøy, Cermaq/Steigen og Salten N950/Gildeskål. Samlet utgjør nevnte slakteri ca. 800 sysselsatte. Med slakterifabrikk bidrar oppdrett til å øke andelen i fiskeforedling gjennom slakteanleggene, der tendensen er sentralisering til færre større anlegg.

Ytterligere har vi to andre kategorier, der den ene driver nedstrøms aktivitet basert på foredling av restråstoff på ca. 400 sysselsatte og så i underkant av 200 innen lager/fryselager. Det er akvakultur som har vokst mest, og særlig de siste fem årene.

Figur 40: Fiskerinæring basert på fiskeråstoff, Nord-Norge. Sysselsatte og andel totalt 2008–20

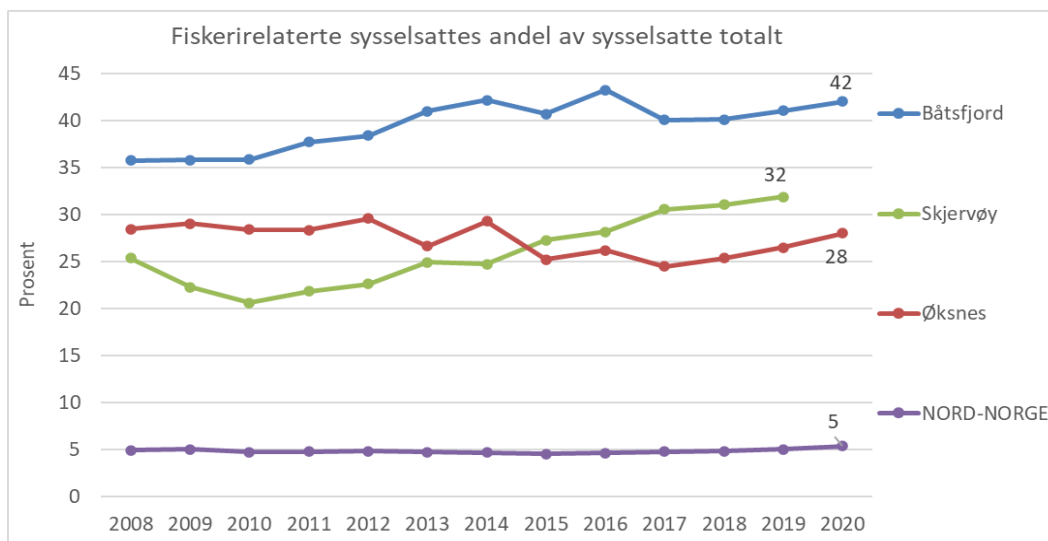

Merknad: Detaljert tallgrunnlag i figur-/tabellvedlegg i Appendiks

En stor del av verdiskapingen i sjømatnæringen i nord har utgangspunkt i tradisjonsrike fiskerikommuner på kysten. Et særpreg ved flere av disse kommunene er at de samtidig løfter hele det private næringslivet i kommunen, og området rundt, i lokalsamfunn der statlige funksjoner knapt finnes og er sentralisert til regionsentra. Sjømatnæringen i våre tre analysekommuner utgjør en stor del av sysselsettinga i egen kommune – i Båtsfjord hele 42 prosent, og det er uten at ringvirkninger til andre næringer og kommunen er medregnet. I Skjervøy utgjør tilsvarende de fiskeråstoffbaserte næringene 32 prosent og i Øksnes kommune 28 pst. For Båtsfjord er fiskerisektoren hovedgrunnen til at privat sektor utgjør høyest andel av total sysselsetting, over 70 prosent, av alle kommuner i hele Finnmark. Dette viser både hvor viktig sjømatnæringen er som verdiskaper og viktig for fiskerisamfunnene, og begge deler avhengig av næringsens rammebetingelser.¹⁰²

¹⁰² Nærmere datagrunnlag om fiskerinæringene i de tre analysekommunene er presentert og omtalt i de respektive kapitlene til den enkelte case-kommune.

Figur 41: Fiskerirelaterte sysselsattes andel av sysselsatte totalt. Sammenligning Båtsfjord, Skjervøy og Øksnes kommuner samt Nord-Norge, 2008–2020. Prosent

Kilde: SSB

I våre case-kommuner er situasjonen svært forskjellig: I Båtsfjord er fiskeindustrien dominerende, og havbruksnæringen i mindre grad til stede – men har vokst de senere år. I Øksnes er fiskeindustrien størst, men havbruksnæringen er også en betydelig kilde til arbeidsplasser, og en rekke bedrifter kombinerer havbruk med fiskeindustri. I Skjervøy har fiskeindustrien vært stor, men har de siste årene blitt erstattet av havbruksnæringen som en stor kilde til arbeidsplasser. Alle kommunene har fiskere som jobber på fiskeflåte av ulike størrelse, type og eierskap.

Hva har dette å si for en videre utvikling i de tre kommunene? Hvilke arbeidsplasser, og innenfor hvilken sektor, er tryggest og best egnet til å holde på gamle, eller lokke nye innbyggere, til disse kommunene?

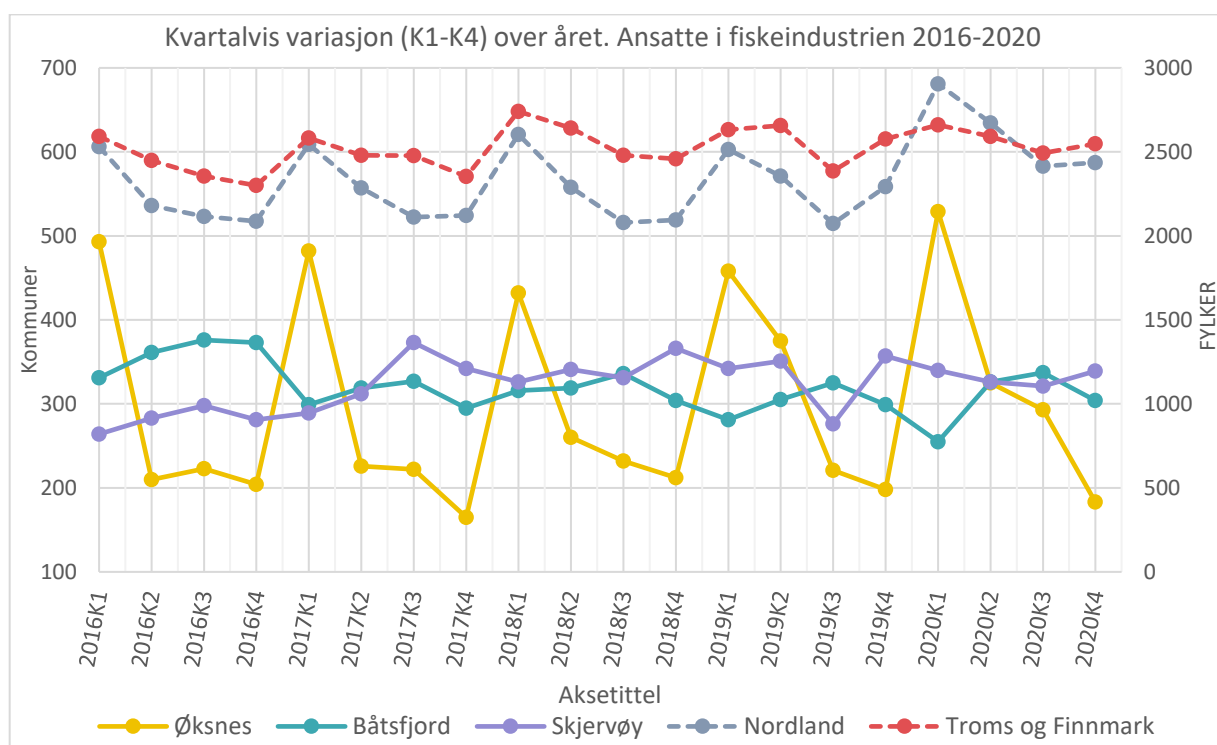
Hvis vi ser på utviklingen siden 2008, fremstår fiskeindustrien som en svært stabil næring, med et betydelig antall arbeidsplasser på landsbasis. Men perioden før dette var preget av store omveltninger, mange konkurser og reduksjon i antall arbeidsplasser innen næringen. I landsdelen som helhet ser vi at fiskeindustrien i svært liten grad har tilbudt helårslige arbeidsplasser. Her har Båtsfjord skilt seg ut med et sterkt fokus på å sikre helårsdrift i industrien. I Båtsfjord har dette bragt et betydelig antall nye innbyggere til kommunen.

På Myre ser vi at tilgangen på råstoff gjør det svært vanskelig oppnå helårslige arbeidsplasser i fiskeindustrien, men det gjøres flere grep for å oppnå dette i fremtiden, blant annet med et fokus på torskeoppdrett, på levendelagring og på å kombinere foredling av hvitfisk fra fangst, og rødfisk fra havbruk, i løpet av året.

På Skjervøy har havbruk tatt over for fiskeindustrien, og her kan havbruksnæringen tilby helårs arbeidsplasser til en stor andel av arbeidsstyrken. På den måten har havbruksaktørene på Skjervøy bidratt i betydelig grad til å trekke folk til Skjervøy, eller holde dem der, på grunn av gode jobbmuligheter. Fiskeindustrien, som i liten grad kan tilby helårs arbeidsplasser, er fortsatt å finne, men har en beskjeden tilstedeværelse på Skjervøy.

Disse forskjellene gjenspeiles¹⁰³ i figuren under, som viser variasjon i antall *ansatte* i fiskeindustrien gjennom året, i henholdsvis Båtsfjord, Øksnes, Skjervøy samt Nordland og Troms og Finnmark fylker. Her ser vi minst svingninger i Båtsfjord, hvor industrien søker å ha et stabilt antall ansatte igjennom året. I Øksnes, hvor fiskeindustrien er svært sesongrettet, ser man store hopp i antall ansatte, med en årlig topp i første kvartal. Dette er sesongbegrensede arbeidsplasser som bringer lite ringvirkninger til lokalsamfunnet gjennom hele året, utover noen inntekter til dagligvarebutikker og til private aktører som leier ut arbeidshybler i sesongen. I første del av kapitlet har vi vist hvordan høy andel innpendlet korttidsarbeidskraft reduserer de regionale ringvirkningene sammenlignet med helårsarbeidsplasser basert på lokalt bosatte. Variasjonen i bruk av sesongarbeidskraft i fiskeindustrien gjenspeiles ikke fullstendig i figuren under ettersom bare de som er registrert ansatte i de lokale bedriftene er med i tallene.¹⁰⁴ De som er innleid på annen måte, kommer i tillegg. Det kommer vi tilbake til.

Figur 42: Variasjon i antall ansatte gjennom året i fiskeindustri/lakselakteri i nord 2016–2020.

Av de mange ekstra som næringen sysselsetter i sesongene, som de ikke ansetter direkte selv, så innhentes disse på ulike måter som skoleelever, gjennom lokalt utleieselskap eller leier inn fra utleieselskap andre steder i inn- eller utland mv. Båtsfjord er et at få unntak der de i hovedsak benytter lokalt bosatt arbeidskraft hele året.

Av de sesongansatte og ekstrahjelp som ikke er direkte ansatt i de lokale fiskeindustribedriftene, men innleid, så finnes de i statistikken for personell i andre lokale bedrifter fra andre næringer eller registrert i bedrifter fra andre kommuner, eller de er ikke registrert i Norge overhode (f.eks.

¹⁰³ Variasjonen i bruk av sesongarbeidskraft gjenspeiles ikke fullstendig i figuren ettersom bare de som er registrert ansatte i de lokale bedriftene er med i tallene. De som er innleid på annen måte kommer i tillegg.

¹⁰⁴ For Skjervøy kommune skal en også være klar over at lakselakteriet, som er en veldig stor bedrift i kommunen, er næringsklassifisert hos SSB som industri, der sesongvariasjonene kan være annerledes.

personell innleid fra utenlandsk bedrift). Disse er både vanskelig å spore og dessuten vanskelig å vite om de er tilknyttet fiskeindustrien, uten å spørre fiskebedriftene direkte. Imidlertid finnes det en stor næring, «Utleie av arbeidskraft», som ofte etablerer kontor nær steder med betydelig behov for sesongarbeidskraft, og i den grad de har lokale kontor i case-kommunene vil disse oftest ha mange av sine «ansatte» som sesongarbeidere i fiskerinæringene.¹⁰⁵ Men denne næringen fanger ikke opp all innleid arbeidskraft til fiskeindustrien.

Næringen *utleie av arbeidskraft*¹⁰⁶ har 3.500 ansatte i Nord-Norge, mange ansatte hele året, men en del færre jobber i første kvartal og dels andre kvartal. Det gjenspeiler sesongvariasjonen samlet for alle næringer i landsdelen som leier inn arbeidskraft fra *utleieselskap* registrert med kontor i landsdelen. Av våre tre case-kommuner synes mest å være Øksnes kommune som har hatt lokal bedrift(er) som driver et visst omfang i næringen arbeidskraftutleie, men også i noe grad Skjervøy – særlig siste par år¹⁰⁷. Ut fra omfang, og sesongvariasjon med klart høyest aktivitet i de to første kvartalene av året, tyder det på at de fleste synes å være utleid til fiskerinæringen. Oppsummert tyder også data fra næringen utleie av arbeidskraft at en god del også her jobber med sesongarbeid i sjømatnæringen, men hvor mange som er innleide til sjømatnæringen i de ulike fiskerisamfunnene synes vanskelig å få en god oversikt over uten å spørre og innhente tall for dette direkte fra sjømatbedriftene selv. En god del av disse utleide kan da antagelig plusses på sesongarbeidskraften i fiskeindustrien/-mottak i en del kommuner. I figuren under gjelder det kanskje særlig i Øksnes kommune, og forsterker inntrykket av fiskeri som sesongpreget næring der, dels for Nord-Norge (her er utleie imidlertid mer spredt på flere næringer) og muligens Skjervøy de siste par årene¹⁰⁸.

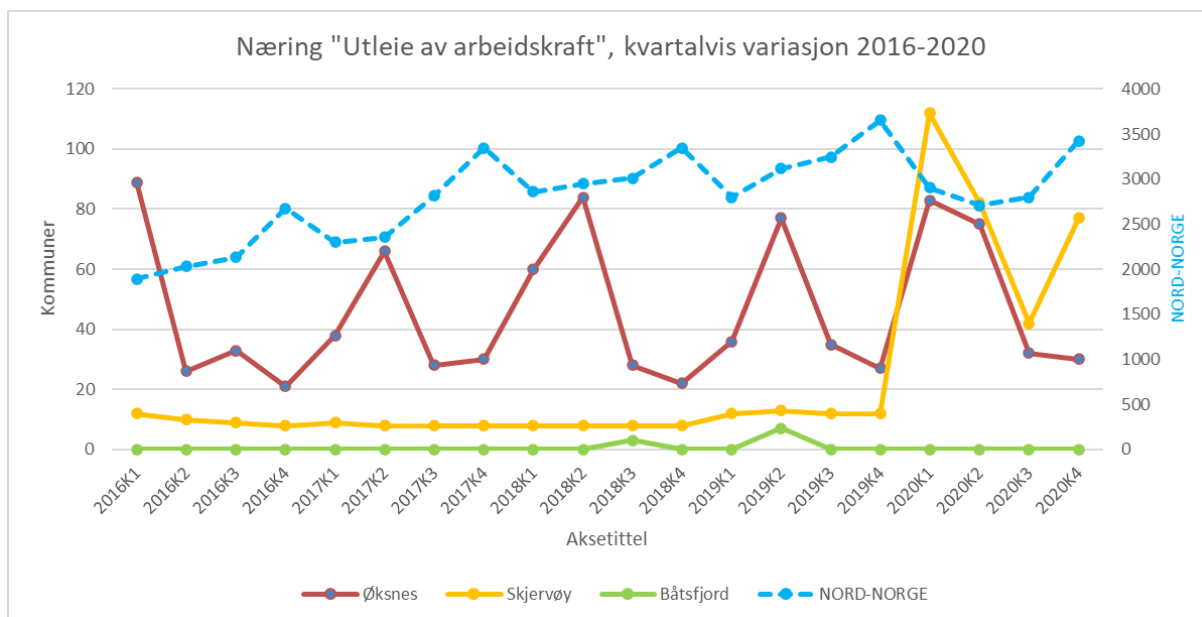
¹⁰⁵ Generelt utleier slike selskap arbeidskraft også mye personell til bygg-/anleggsnæringen, helse-/omsorg, reiseliv mv., i tillegg til sjømatnæringene.

¹⁰⁶ «Utleie av arbeidskraft» er en underkategori/-næring til næringen forretningsmessig tjenesteyting.

¹⁰⁷ Tallgrunnlaget er litt usikkert her av årsaker vi har forklart andre steder.

¹⁰⁸ Gjelder fiskerinæringen i Skjervøy i den grad sesongarbeidskraft er innleid fra lokalt utleieselskap og dermed er inkludert i figuren her.

Figur 43: Arbeidskraftutleie fra næring «utleie av arbeidskraft» i Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy kommuner samt Nord-Norge. Antall, fordelt kvartalsvis 2016–2020

6.3.1. Arbeidsmarkedet i case-kommunene og landet – sammenligning

I figuren under ser vi utviklingen i arbeidsmarkedet for alle de tre casekommunene ved å sammenligne andelen helt arbeidsledige¹⁰⁹ for årene 2015–2019. For 2020 og 2021 er situasjonen unormal, så vi har vist situasjonen med stor økning i ledighet første korona måned 2020M3 og utviklingen mot en litt mer stabilisert situasjon fram til 2021M3 (mars) da mye hadde bedret seg i flere næringer. Mens andelen helt ledig årene før korona-pandemien var på *landsgjennomsnittet*, om lag 2,5 prosent, i Skjervøy og Øksnes kommune var den noe høyere i Båtsfjord. I korona-perioden har ledighetssituasjonen i alle tre case-kommunene, til tross for forhøyet ledighet i flere måneder da, vært noe bedre enn i landet ellers. Og våren 2021 hadde både kommunene i undersøkelsen, og Nord-Norge¹¹⁰ totalt, lavere ledighet enn landet.

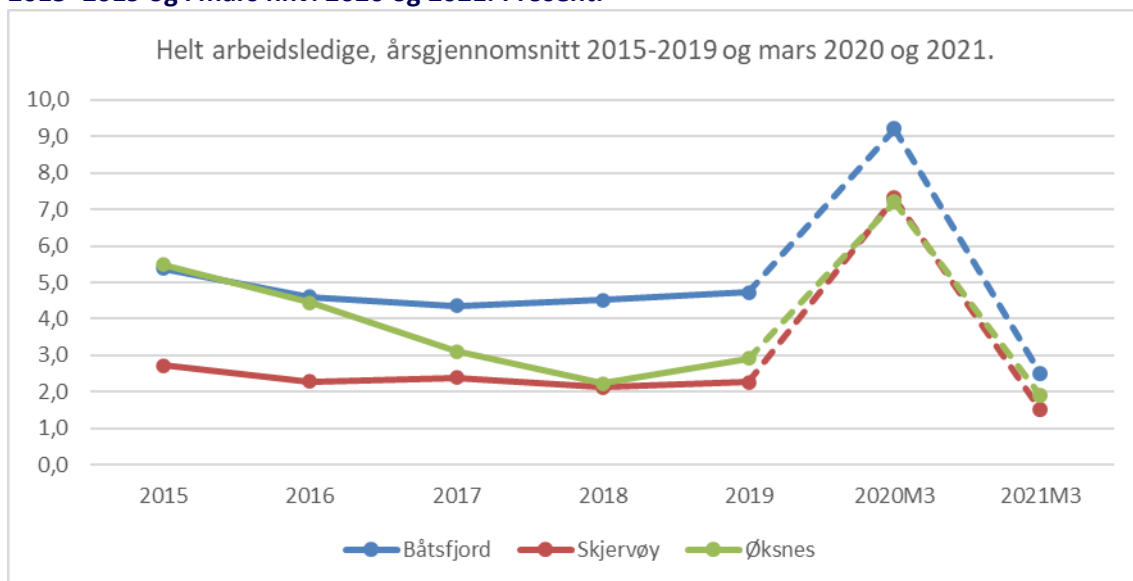
I et stramt arbeidsmarked, særlig i kommuner som her med relativt stor avstand til andre kommuner med et stort arbeidsmarked, vil utviklingen være avhengig av tilflytting eller pendling. For fiskerikommunene i vår undersøkelse har pendling fra utlandet vist seg å være nødvendig, og noen kommuner har også lyktes godt i å gjøre arbeidspendlere fra utlandet til fast bosatte når de har kunnet tilby fast helårsarbeid.¹¹¹

109 Arbeidsledige som andel av arbeidsstyrken. Definisjoner: Arbeidsstyrken = antall sysselsatte + antall arbeidsledige. Arbeidsstyrkeprosenten beregnes i forhold til totalbefolkningen i den aktuelle aldersgruppa. Arbeidsledigheten regnes i prosent av arbeidsstyrken. Sysselsatte beregnes som andel av hele befolkningen i samme aldersgruppe. Kilde: [Arbeidskraftundersøkelsen - SSB](#). NB! Andel arbeidsledige hos AKU/SSB og NAV avviker noe. AKU er litt høyere pga. ulike metoder, der AKU også spør folk som ikke er registrerte ledige.

110 Helt ledige i mai 2021 var for Båtsfjord 2,2 pst., Skjervøy 1,8 pst. og Øksnes 1,7 pst. For Nordland var andelen helt ledige 2,2 pst., for Troms og Finnmark 2,4 pst. og for landet 3,3 pst.

111 Innen forretningsmessig tjenesteyting inngår bl.a. utleie av arbeidskraft. Det er ulikt hvordan næringslivet i de ulike case-kommunene henter inn sesongbasert arbeidskraft – om de organiserer det selv, leier inn fra lokalt utleieselskap eller leier inn fra utleieselskap andre steder i inn- eller utland. Antall sysselsatte og innhold/type tjenester innen forretningsmessig tjenesteyting må tolkes ut fra det, særlig omfang av utleiearbeidskraft som arbeider i fiskerinæringer, bygg/anlegg og helse – jf. beskrivelse under de enkelte case-kommuner.

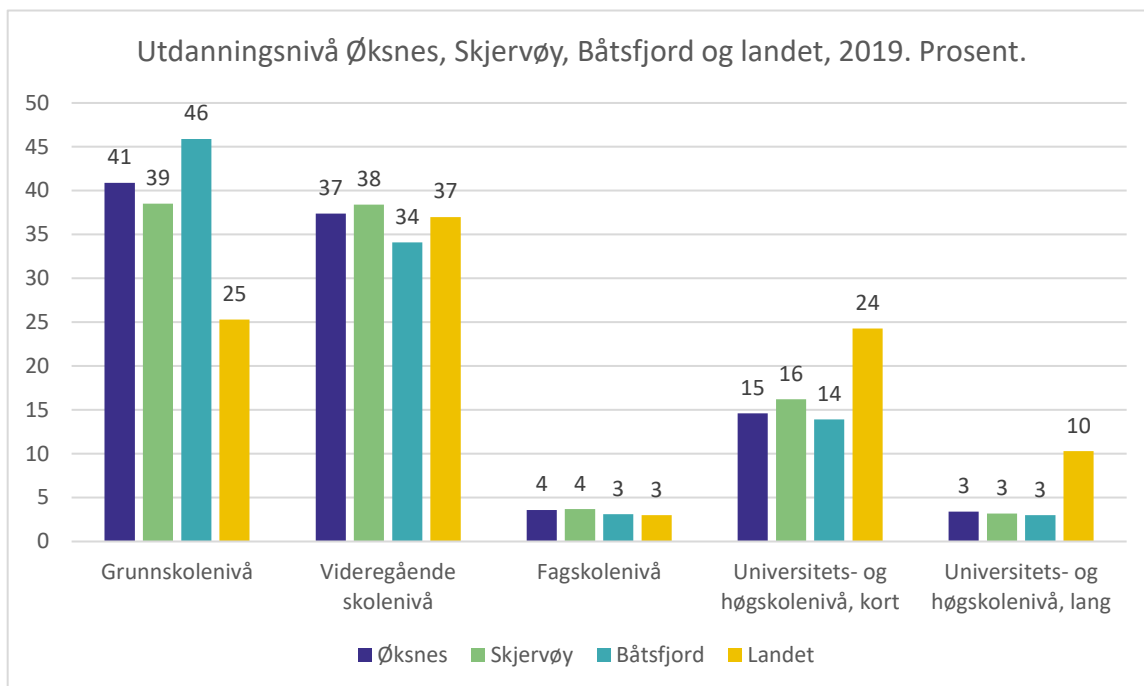
Figur 44: Helt arbeidsledige i Båtsfjord, Skjervøy og Øksnes kommuner. Års-gjennomsnitt årene 2015–2019 og i mars hhv. 2020 og 2021. Prosent.

Kilde: NAV (og kommuneprofilen.no årene 2015–2020)

6.3.2. Utdanningsnivået i case-kommunene og landet – en sammenligning

I Nord-Norge generelt, og i distriktskommuner spesielt, er det formelle utdanningsnivået i befolkningen lavere enn landsgjennomsnittet. De tre case-kommunene er ikke noe unntak. Her stiller de tre kommunene ganske likt, men med et noe lavere utdanningsnivå i Båtsfjord enn i de øvrige kommunene. Dette er noe som kan forsterkes når distriktskommuner har en ensidig næringsprofil, med få jobbmuligheter for folk med høyere utdanning. I en slik situasjon kan utdanning bidra til at ungdommen flytter ut, og at de i liten grad har noen vei tilbake. Da kan etablering av en noe bredere næringsprofil med større bredde i kompetansearbeidsplasser ha mye å si for en kommunens evne til å trekke tilbake utflyttede ungdommer, eller lokke til seg nye innbyggere med spesialisert kompetanse.

Figur 45: Utdanningsnivå Øksnes, Skjervøy og Båtsfjord kommuner samt landet. 2019. Prosent.

Kilde: SSB

6.4. Befolkningens robusthet. Utvikling, mobilitet og aldersstruktur – sammenligning case-kommunene og andre regioner i landet

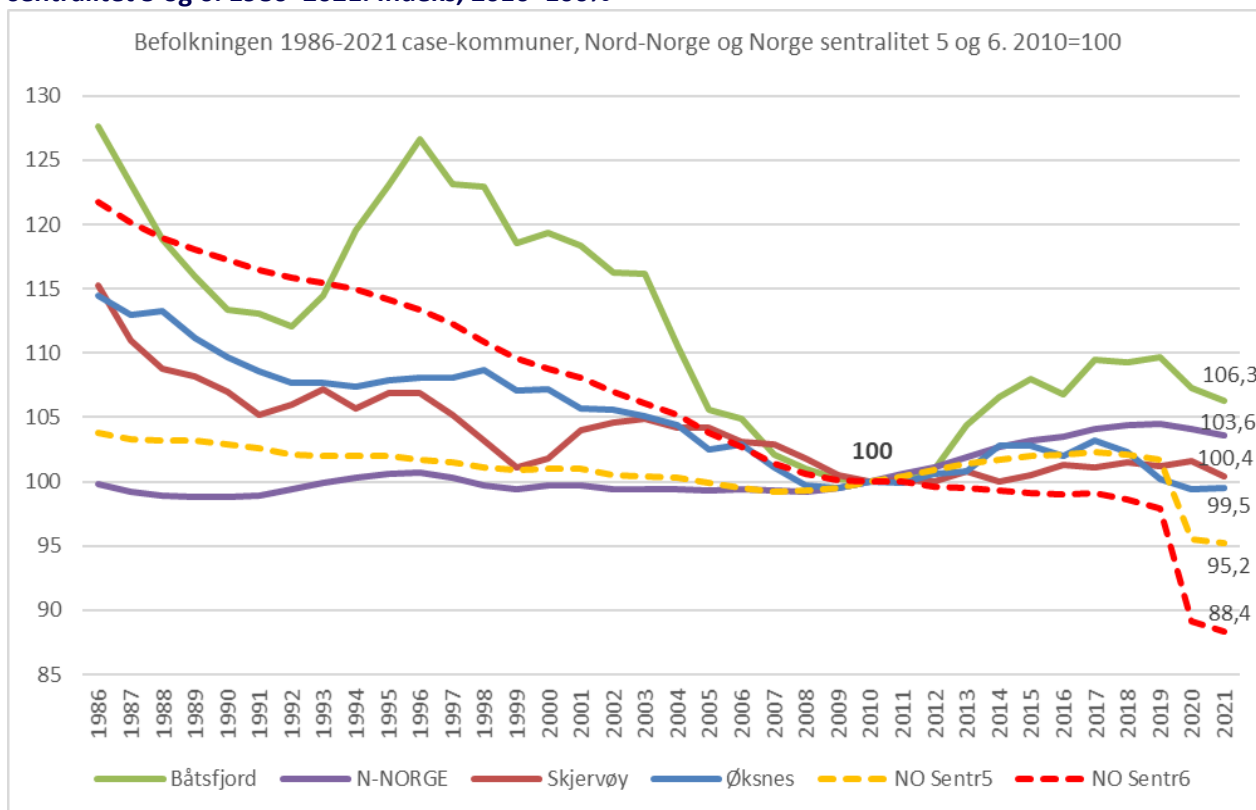
Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy er alle distriktskommuner i Nord-Norge, lokalisert langt fra større urbane sentre, med et noe mindre tilfang av offentlige tjenester, og et primærnærings- og fiskeforedlingsrettet næringsliv og arbeidsmarked. Skjervøy og Båtsfjord plasseres på Nivå 6 og Øksnes på Nivå 5 i SSBs sentralitetsindeks.¹¹² De fleste kystkommuner i Nord-Norge med en lignende distriktsprofil har hatt en betydelig befolkningsnedgang i perioden 2000–2020. Den sterkeste nedgangen fant sted imellom 2000 og 2010, en periode da mange av kommunene gjennomgikk brutale omstillinger. De tre fiskerikommunene Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy, hadde også en merkbar nedgang i folketallet etter 2000, men ser vi på utviklingen de siste ti årene, 2010–2020, endret dette seg.

Siden 2010 har folketallet i Øksnes og på Skjervøy vært svært stabilt, mens i Båtsfjord har det økt. Felles for alle, også Nord-Norge totalt og generelt for landets distriktsregioner er til dels markert nedgang de siste ett–to årene. Etter 2010 var utviklingen i folketallet i Båtsfjord faktisk bedre enn for snittet av Nord-Norge, og klart bedre enn de andre distriktskommunene i landet i sentralitetskategori 5 og 6. Dersom man ser befolkningsutviklingen i et litt lengre tilbakeskuende perspektiv, f.eks. fra 1985–2010, ser vi at Båtsfjord har hatt en mer dramatisk utvikling tidligere enn de andre case-kommunene og snittet for distriktsregioner ellers i landet.

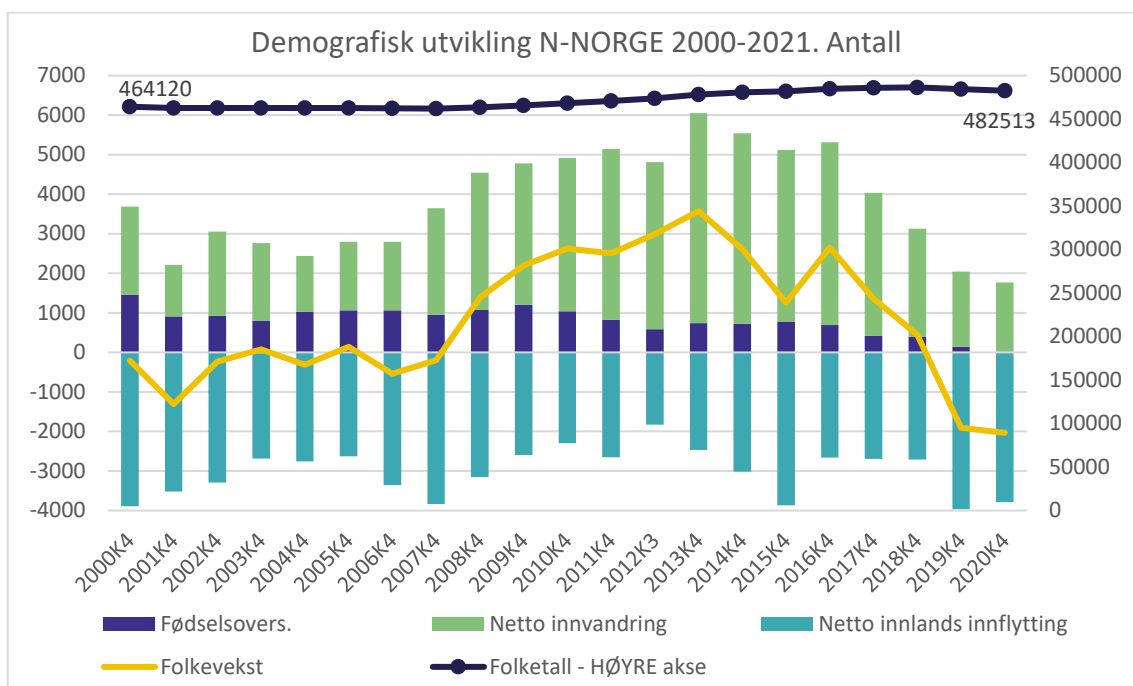
¹¹² SSB (2020) Sentralitetsindekset – oppdatering med 2020-kommunene. https://www.ssb.no/befolkning/artikler-og-publikasjoner/_attachment/413602?_ts=17085d29f50

Dette minner om at fiskeindustrien er en svært viktig del av det lokale næringslivet, og at svingninger her får svært mye å si for befolkningsgrunnlag og utvikling i Båtsfjord. Det å tiltrekke seg ung arbeidskraft, med partnere, er en potensiell svært effektiv strategi for å opprettholde folketallet, og bidra til at unge folk, i yrkesaktiv alder, forblir en større andel av befolkningen. Fiskeindustriens dominerende plass er samtidig en kilde til sårbarhet for et samfunn som Båtsfjord. For det første innebærer det at store omveltninger i næringen kan få svært store konsekvenser for lokalsamfunnet. Det så man sist tidlig på 2000-tallet da Båtsfjord mistet 10 % av befolkningen mellom 2003 og 2005, og nye 5 % de neste to årene.

Figur 46: Folkemengde Båtsfjord, Skjervøy, Øksnes, Nord-Norge og i hele Norge kommuner sentralitet 5 og 6. 1986–2021. Indeks, 2010=100%

Kilde: SSB

Figur 47: Demografisk utvikling i Nord-Norge, 2000–2020 (4. kvartal).

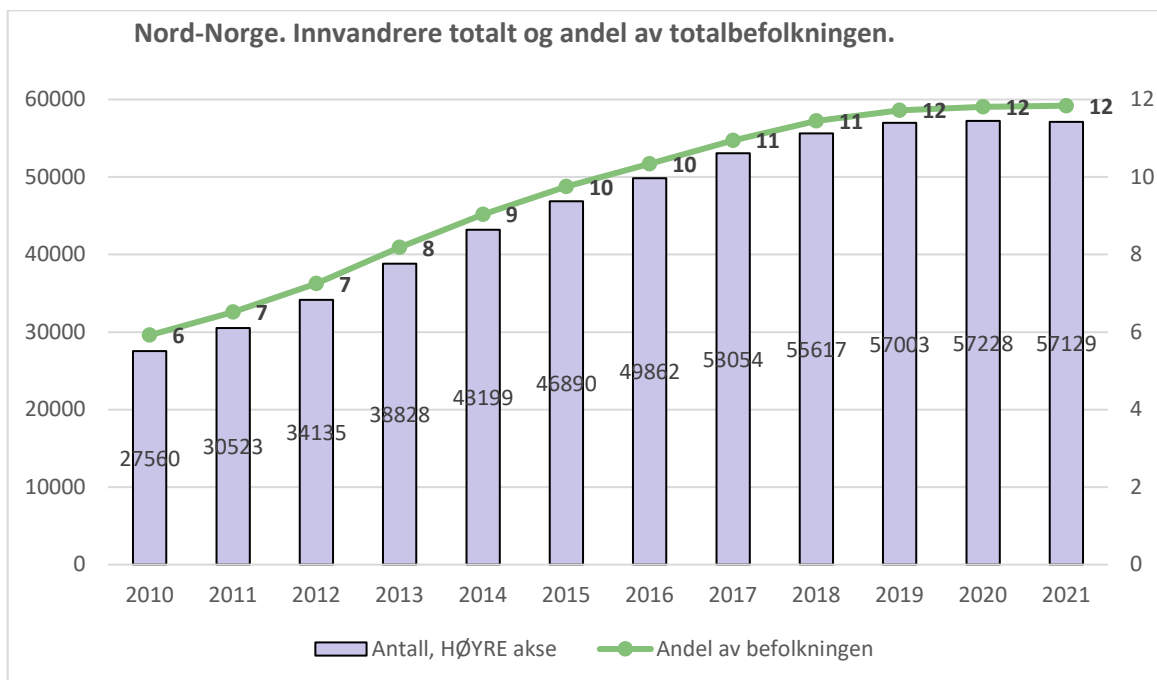
Kilde: SSB

Vi har tidligere vist hvordan innvandrerne utgjør en økende andel av befolkningsgrunnlaget i fiskerisamfunn på kysten. Også for Nord-Norge totalt, innbefattet bykommunene, har innvandrernes andel av totalbefolkningen økt til 12 prosent, eller 57.000 innbyggere (figuren under). Innvandrerandelen særlig i flere små kystsamfunn er imidlertid klart høyere og svært¹¹³ viktig for et sårbart befolknings- og arbeidskraftgrunnlag. Til sammenligning utgjør innvandrerandelen i Båtsfjord 31 pst., i Skjervøy 18 pst. og i Øksnes kommune 13 pst.¹¹⁴ Særlig for Båtsfjord, men også for de andre case-kommune, viser dette på den ene siden en styrke, ved at de klarer å inkludere mange av arbeidsinnvandrerne og tilby faste jobber slik at velger å bosette seg. På den andre siden viser det en viss sårbarhet mht. tilgang på framtidig arbeidskraft, som illustrerer hvor viktig stabile rammebetingelser og råstofftilgang er for landbasert videreføring i sjømatnæringen.

¹¹³ Tall for 2012K4 manglet i dataene hos SSB. Vi har derfor benyttet tall for 2012K3, som ikke blir helt korrekt fordi utviklingen siste kvartal det året ikke kommer med. Det påvirker likevel ikke hovedtendensen i figuren.

¹¹⁴ Jf. figurer

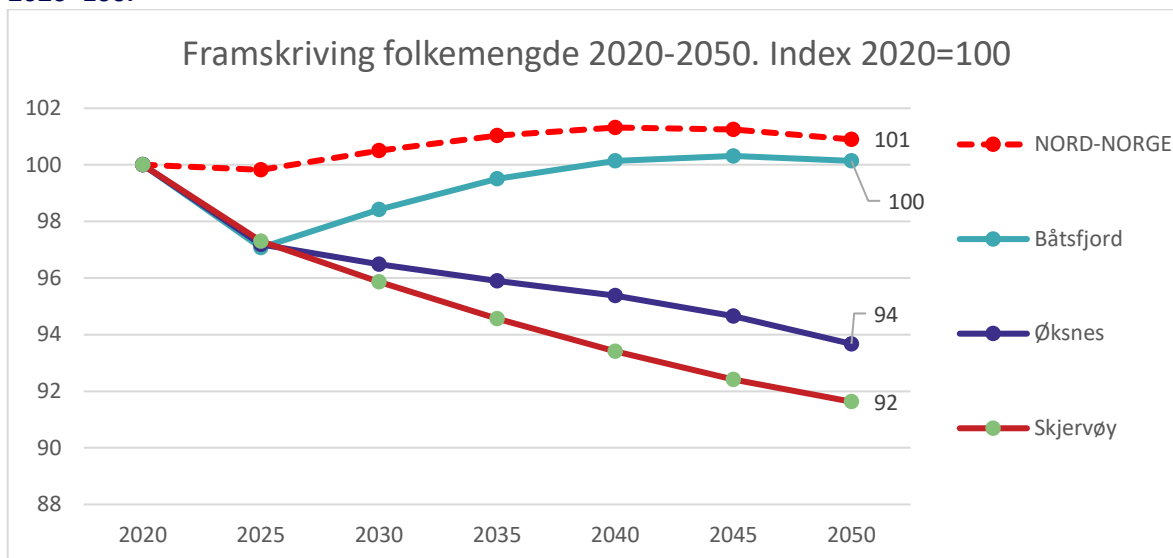
Figur 48: Nord-Norge. Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, andel av totalbefolkning, per 1. januar.

Kilde: SSB

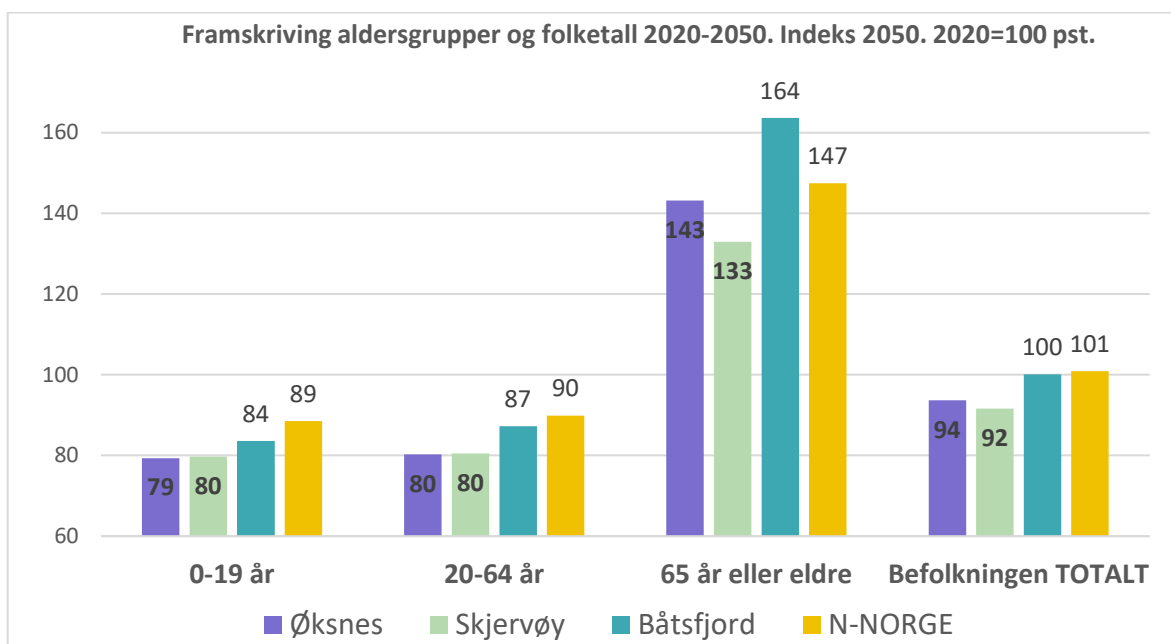
Når vi ser på framskrivninger av folketallet i de tre kommunene, og i Nord-Norge som helhet, så er utviklingen ganske ulik (SSB). For Nord-Norge totalt og Båtsfjord forventes en utflating i folketallet til omtrent dagens nivå også i 2050, imidlertid etter en viss nedgang i Båtsfjord i første del av perioden. I de to andre case-kommunene, Øksnes og Skjervøy, viser SSBs framskrivninger en reell, men begrenset, nedgang i folketallet frem mot 2050.

Vi vil imidlertid for egen del tilføye at framskrivninger såpass langt fram i tid er veldig usikre, særlig for mindre kommuner. Framskrivninger er bl.a. basert på dagens aldersstruktur, historisk innvandring og flyttemønster – med noen justeringer for forventningene framover, men kan ikke ta høyde for lokale hendelser som f.eks. utviklingen i regionens næringsliv. Ser vi på siste oppdaterte befolkningsutvikling i Nord-Norge første halvår i 2021, så viser denne en faretruende negativ utvikling som forsterker de begynnende negative tendensene fra to–fem foregående år.

Figur 49: Framskrivning folkemengde 2020–2050 – casekommuner og Nord-Norges. Indeks, 2020=100.

Kilde: SSB

En viktig komponent i befolkningsutviklingen er hvordan endringene vil bli i de ulike aldersgruppene. Her gjelder for landsdelen og våre case-kommuner at det forventes færre innbyggere både i aldergruppen 0–19 år og 20–64 år, og en stor prosentvis økning av personer 65 år eller eldre. Det er veksten i sistnevnte aldersgruppe som tross alt bidrar til at totalbefolkningen er «forventet» opprettholdt noenlunde fram mot 2050, mest i landsdelen og Båtsfjord. De andre aldersgruppene har trukket det totale folketallet ned da de er redusert ned til bare 80–90 pst. av dagens (100 pst.) folketall, noe mindre ned i Båtsfjord og landsdelen. For næringsutviklingen og opprettholdelse av det offentlige tjenestetilbudet, er nettopp aldersgruppene 0–19 og 20–64 viktig, og her har både Nord-Norge generelt og de tre case-kommunene tydelige utfordringer, men der framskrivningen tilsier en mindre negativ utvikling i arbeidskrafttilgangen for Båtsfjord og landsdelen enn for Øksnes og Skjervøy.

Figur 50: Framskrivning aldersgrupper og folketall 2020–2050. Indeks, 2020=100 pst.

Kilde: SSB

6.5. Utviklingsmuligheter og utfordringer for case-kommunene – sammenligning og oppsummerende betraktninger

Fiskeindustriens dominerende plass i Båtsfjord innebærer at kommunen har en industrielt orientert og noe ensidig næringsprofil. Fiske/fangst er fortsatt viktig og på uendret stabilt nivå. Oppdrett vokser noe, men er fortsatt en mindre næring. Foreløpig er det begrensede jobbmuligheter for folk med høyere utdanning. Dette kan gjøre det vanskelig å trekke hjem ungdommer som selv har vokst opp i Båtsfjord, men som har reist ut for å ta utdanning. Nye utviklingsgrep som levendelagring av torsk, og videreutvikling av restråstoff-produkter kan by på nye arbeidsplasser som krever mer spesialisert kompetanse, og et mer variert tilbud av jobbmuligheter lokalt.

På Myre gjøres det ulike grep for å oppnå mest mulig helårlig aktivitet innen fiskeindustrien. Samtidig drives det med foredling av råstoff, torskeoppdrett, levendelagring, og et betydelig FoU-arbeid i samarbeid med forskningsmiljøer. Dette er virksomhet som kan gi flere attraktive kompetansearbeidsplasser i Øksnes kommune. Fiske/fangst er fortsatt en viktig næring med stabilt antall sysselsatte, mens havbruk er langt mindre og ikke har vokst de senere år. I Øksnes jobbes det også bredere med å gjøre kommunesenteret Myre til et mest mulig attraktivt sted å bo, for unge arbeidstakere, i tillegg til å kunne tilby arbeidsplasser.

I Skjervøy har havbruksnæringens fremvekst gitt en ny giv til kommunen, tiltrukket nye innbyggere og sikret trygge arbeidsplasser, også mer spesialiserte kompetansearbeidsplasser. Kommunen har samtidig vært opptatt av å utvikle andre næringer, som reiselivsnæringen, og fra lokalt hold er det håp om at dette skal være med å gjøre Skjervøy til en attraktiv kommune å bo i, både for utenlandske arbeidsinnvandrere og lokale ungdommer som reiser ut for å ta videre utdanning.

Alle tre kommunene har et begrenset videregående utdanningstilbud, som omfatter helse og sosialfag, studiespesialiserende linje ett eller tre år, og en yrkesfaglig linje rettet mot fiskeflåte/havbruksnæring/lokal industri. Båtsfjord Private Videregående skole er etablert i samarbeid mellom Båtsfjord kommune og lokale næringskrefter, etter at Båtsfjord VGS ble nedlagt av Finnmark fylkeskommune. Det videregående tilbudet på Myre og i Skjervøy drives av fylkeskommunen, men er under stadig press. Yrkesfaglige utdanningstilbud i distriktene koster mye penger pr. elev, og blir lett ofre for nedskjæringer på fylkesnivå. I 2019 ble forslag om å legge ned studietilbud om fiske og fangst på Myre stanset som følge av massiv lokal motstand, og sterke advarsler fra fiskerinæringen.¹¹⁵

I alle tre kommunene vektlegges viktigheten av å opprettholde det videregående skoletilbudet. Dette tilbudet gjør det mulig for lokale ungdommer å bli boende hjemme et til tre år til, i formende ungdomsår som kan ha stor betydning for ungdommens tilknytning til hjemstedet. For dem som velger fiske og fangst på Myre, fiske og fangst eller havbruk på Skjervøy eller LOSA i Båtsfjord, representerer studiet en mulig vei inn i lokal fiskeflåte eller lokal industri. Det å vite at det finns et lokalt videregående tilbud, at man ikke er nødt til å sende ungene langt hjemmefra for å gå på skole når de er 15–16, styrker også kommunenes attraktivitet blant mulige tilflyttere. Sist, men ikke minst, det å ha et lokalt, videregående skoletilbud gir også attraktive arbeidsplasser for lærere med ulik kompetanse.

Folketallsutviklingen i de tre kommunene vil avhenge av evnen til å tiltrekke nye arbeidsinnvandrere – fra inn og utland – som slår seg ned, og til å holde på, eller lokke tilbake egne ungdommer. På begge disse punktene må de tre kommunene trosse sterke demografiske trender som preger hele landsdelen for å ha en sunn befolkningsutvikling. Dette vil kreve at kommunene kan tilby trygge, helårige arbeidsplasser, innen fiskeindustri, tilliggende næringer, eller innen andre sektorer. En aldrende befolkning krever også at kommunene greier å tiltrekke seg arbeidere innen helse og omsorgssektoren. Det krever også at man greier å ivareta en sosial infrastruktur i form av skole, idrett og kulturtilbud, og annet som bidrar til å skape attraktive lokalsamfunn rundt en livskraftig fiskeindustri.

¹¹⁵ <https://www.kystogfjord.no/nyheter/forsiden/Forslag-om-nedlegging-av-fiskeriutdanning-moetes-med-sjokk-og-vantro>

7. Fiskeindustri – næringsmessige utfordringer og prioriteringer videre.

7.1. Innledning og perspektiv på framtidige utfordringer

I denne rapporten har vi sett på hva slags bredere ringvirkninger fiskeindustrien har i Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy kommuner, og slags strategier som anvendes for å sikre lønnsomhet og helårige arbeidsplasser innen fiskeindustrien.

Vi har videre presentert hvordan også den *nasjonale*, ikke bare den lokale, verdiskapingen og sysselsettingen kan økes ved å tilrettelegge fiskerireguleringene slik at fiskeindustrien kan få utnyttet de fortrinn Norge har som kystnasjon med nærhet til noen av verdens rikeste fiskefelt. Dette oppnås bl.a. ved å *designer reguleringer og virkemiddelpolitikk* der fiskeindustrien, hele sjømatnæringen og kystsamfunnene sees i sammenheng. Her har fiskeindustrien stor betydning med sin høye sysselsettingsgrad og samtidig viktig for å opprettholde aktivitet i andre næringer samt gi grunnlag lokalt for å opprettholde det offentlige tjenestetilbudet i fiskerisamfunnene.

Vi har vist hvor avhengige en rekke kystregioner fortsatt er av fiskeindustrien og fiskerinæringene ellers, men at det er en del som tross økte utfordringer med bl.a. rettigheter og tilgang til ressursene, har lyktes i sine industrielle satsinger og bidratt til å opprettholde gode levedyktige samfunn med *lønnsomme bedrifter*. En viktig del av denne innsatsen har imidlertid vært å ha framoverlente ressurspersoner i disse regionene som har deltatt og spilt inn avgjørende bidrag i fiskeri- og næringspolitikken. Dette er utfordringer som samsvarer med helt sentrale overordnede mål i norsk fiskeriforvaltning – herunder bl.a. Havressursloven og Deltakerloven. Dette er også i samsvar med utfordringer påpekt i Riksrevisjonens utredning (2020) der dagens fiskerireguleringer og fiskeripolitikken vurderes opp mot lovverk og forskrifter.

I resten av dette kapitlet vil vi identifisere noen særtrekk ved fiskeindustrien i de tre kommunene og trekke frem noen lærdommer fra disse kommunenes tidligere møter med motgang og omveltninger. I lys av tidligere erfaringer og intervjuer med næringsaktører i de tre kommunene vil vi så se på: 1) Hvilke strategier fiskeindustrien bør prioritere i et videre arbeid for å sikre helårige arbeidsplasser; 2) Hvilke eventuelle endringer i rammevilkår, kvotepolitikk og regulering av forholdet mellom flåte og fiskeindustri som kan bidra til å styrke fiskeindustrien og dens bidrag til en positiv samfunnsutvikling i kystsamfunn i Nord-Norge.

Hvitfiskeindustrien har vært preget av store omveltninger i alle de tre kommunene vi har tatt for oss her. I møte med kriser foretok fiskeindustrien i disse kommunene ulike grep som synliggjorde den enkelte kommunens fortrinn.

7.1.1. Båtsfjord

Fiskeindustrien hadde sin storhetstid på 1960 og 1970-tallet, men begynte å møte motgang på begynnelsen av 1980-tallet. Båtsfjord gikk fra ni til fire fiskebruk i løpet av 1980-tallet, og senere fra fire til to. Mellom 2000 og 2003 gikk to av fire fiskebruk konkurs. Havnen hadde for mange bruk, og for lite fisk som ble levert i løpet av en kort periode. Kommunen og lokale næringsaktører var enige om at filetproduksjon var det Båtsfjord kunne, og burde fortsette å satse på. Derfor var det viktig å sikre at Båtsfjord forble en attraktiv havn å lande fisk i, ved å opprettholde bedrifter

med god landings og bearbeidingskapasitet, og ved å ha en god havn med et bredt tilbud av varer og tjenester rettet mot flåten. En av bedriftene som overlevde endte opp som en del av Lerøy Seafood-konsernet, og den andre, Båtsfjordbruket, ble solgt til eksterne aktører i 2017 og eies nå av Insula. Per i dag ledes begge bedriftene av lokale næringsaktører som kjenner Båtsfjord, og som sammen med kommunen har jobbet for å sikre helårlig arbeidsplasser i den lokale fiskeindustrien. Kommunen har lagt til rette for at arbeidere i industrien skal finne boliger både til seg selv og deres familier. Kommunen har også jobbet hardt for å få videreført ferskfiskekvoten som sikrer levering av torsk og hyse langs kysten også på høsten. Det lokale bemanningsbyrået jobber tett opp mot fiskeindustrien, og tilbyr helårlige engasjement som vikararbeidere med oppdrag i fiskeindustrien, men også i andre deler av det lokale arbeidslivet. Som et resultat av god samkjøring, og tett samarbeid mellom ulike næringsaktører i kommunen har man fått en fiskeindustri som står for rundt 40 % av fileteringen ved landanlegg i Nord-Norge. Den økonomiske inntjeningen til fiskeindustrien har vært noe ujevn, men lokal verdiskapning, i form av helårs sysselsetting i industrien, landinger for lokal fiskeflåten, og kjøp av varer og tjenester fra lokalt næringsliv har hatt en svært positiv innvirkning på Båtsfjord-samfunnet.

7.1.2. Øksnes

Også i Øksnes har man gått igjennom flere kriseperioder innenfor fiskeindustrien. På slutten av 1980-tallet gjennomgikk Myre en runde med store konkurser i fiskerinæringen. En rekke lokale investorer gikk da sammen og etablerte Myre Fiskeindustri, kjent som Myre-gruppen. Når Myre fiskeindustri gikk konkurs i 2002 hadde Øksnes kommune midler til å ta over, og selge Myregruppens næringslokaler og anlegg til lokale næringsaktører, som i løpet av kort tid kunne bygge opp nye, livskraftige bedrifter som sikret sysselsetting og verdiskapning på Myre.

I en kritisk periode hadde Øksnes kommunen midler til å overta viktige næringsverdier i Myre havn, men også lokale og regionale næringsaktører med tilstrekkelig tilgang på kapital til å overta, og bygge opp ny industri i Myre havn. Her har man etter hvert fått flere store bedrifter som har utvidet egen virksomhet i ulike retninger, og søkt å finne egne nisjer i sjømat og råstoff-markedet. Øksnes har hatt lokale investorer og næringsaktører med tilgang på kapital, som ønsker å holde lokal flåte og fiskeindustri på lokale hender. Derfor har Øksnes i dag en robust fiskeindustri, hvor ulike bedrifter prøver ut svært ulike modeller for helårsdrift, og for videre utvikling av hvitfiskprodukter på Myre.

7.1.3. Skjervøy

Skjervøy skiller seg fra Båtsfjord og Øksnes ved at den lokale fiskeindustrien har blitt kraftig redusert. Rekeindustrien ble lagt ned, og flere hvitfiskanlegg ble stengt eller gikk konkurs tidlig på 2000-tallet. Siden den gang har Skjervøy gjennomgått en betydelig omstilling. Havbruksnæringen har gjort sitt inntog og etablert mer enn 400 arbeidsplasser totalt i kommunen, og lokal leverandørindustri har tilpasses seg for å kunne jobbe opp mot havbruk i tillegg til en lokal fiskeflåte. I tillegg har Skjervøy utviklet en reiselivsnæring basert på naturopplevelser i nærområdet. Som en følge av havbruksnæringens inntog er Skjervøy per i dag en av Nord-Norges største havbrukskommune. Samtidig søker kommunen å utvikle en noe bredere næringsprofil.

I møte med motgang har Skjervøy nytt godt av å besitte betydelig lokal kompetanse fra fiskeindustri som kunne nyttiggjøres også inne havbruksnæringen, og en omstillingsdyktig leverandørindustri. I tillegg er Skjervøy lokalisert i et område som gir gode forhold for oppdrett, og

med betydelige fiskefelt som ligger nært nok til å livnære en lokal flåte av småbåter med hjemmehavn i Skjervøy. Kommunen har på mange måter gjennomgått en ganske vellykket omstilling, hvor havbruksnæringen har kunnet overta mye av den rollen fiske og rekeindustri hadde for noen tiår tilbake. Dette er i liten grad en prosess som lar seg gjenta andre steder. Det vil neppe være aktuelt for store aktører innen havbruksnæringen å etablere seg med samme tyngde andre steder i Nord-Norge, med mange hundre nye arbeidsplasser på samme sted.

7.2. Prioriteringer videre for fiskeindustrien

Representanter for fiskeindustrien i Båtsfjord og på Myre gir uttrykk for ønske om å kunne tilby helårlige arbeidsplasser med å sikre tilgang til råstoff gjennom hele året. For å oppnå dette, kan og må næringen vektlegge ulike grep langs ulike deler av kysten.

7.2.1. Nyttiggjøring av ferskfiskordningen

I Øst-Finnmark er ferskfiskordningen svært viktig for å sikre helårlige arbeidsplasser i industrien. Der bidrar den til jevnere landing av fisk, at anleggene er i stand til å bearbeide en større andel av fisken de mottar, og at det fiskes mer av andre arter enn torsk – til stor fordel for landindustrien.

Landindustrien i Nordland har i utgangspunktet ingen direkte vinning på ferskfiskeordningen, ettersom det knapt med fisk å finne rund Lofoten og Vesterålen i september–oktober. Men med gode forbindelser mellom landindustrien i Nord og Sør kan de ha tilgang på fersk fisk landet i Øst-Finnmark. Derfor kan det være interessant for industriaktører også i Vesterålen å støtte opp om ferskfiskeordningen.

7.2.2. Levendelagring av torsk

Levendelagring av torsk gjøres både i Båtsfjord og på Myre, i den hensikt å forlenge sesongen ved landindustrien. Dette er en kostbar og ressurskrevende måte å sikre råstoff til industrien utenom hovedsesongen, men det representerer en mulighet til å sikre helårsdrift i fiskeindustrien, også andre steder enn i Båtsfjord. På Myre representerer levendelagring, sammen med torskeoppdrett en naturlig arena for samarbeid mellom fiskeflåte, fiskeindustri, aktører innen havbruksnæringen og eksterne forsknings og utviklingsmiljøer. Det er høye kostnader knyttet til levendelagring, og man har ikke nådd dit at levendelagring er noe som sikrer økonomisk fortjeneste for fiskeindustrien, men som en arena for forskning og innovasjon i samarbeid mellom de ulike marine næringene, bringer levendelagring med seg andre positive ringvirkninger.

7.2.3. Torskeoppdrett

Torskeoppdrett også er noe det jobbes med i Øksnes kommune. Øyfisk, eid av Gunnar Klo AS, og Myre Havbruk AS er to aktører som driver med konvensjonelt lakseoppdrett, men som også satser tungt på torskeoppdrett. Dette representerer også en arena for samarbeid mellom havbruk og fiskeindustri, som eller står i et gjensidig spenningsforhold knyttet til bruk av areal langs kysten. Torskeoppdrett har blitt forsøkt utviklet siden 1970-tallet, og etter å ha ligget i dvale i en tiårs periode har noen aktører gjort avlsmessige fremskritt som peker mot at torskeoppdrett snart kan bli økonomisk bærekraftig.¹¹⁶ Torskeoppdrett står ovenfor mange av de samme problemene som

¹¹⁶ <https://e24.no/norsk-oekonomi/i/opQgOm/torskegrundere-hentet-inn-105-millioner-paa-en-time>

knyttet til lakseoppdrett, inkludert fare for lus, sykdom, og kamp om knappe kystsonearealer med fiskeflåten. Dersom man kan møte disse utfordringene på en god måte, og greie å produsere oppdrettstorsk til et forsvarlig kostnadsnivå, kan det muligens sikre råstoff til fiskeindustrien i deler av året når fiskeflåten ikke leverer, også på Myre. Som base for flere selskaper med en fot i flåte, en i havbruk og en i fiskeindustri, kan Myre være i en god posisjon til å lede an utviklingen av torskoppdrett som en levedyktig virksomhet.

7.2.4. Videreutvikling av restråstoff-produkter.

Bearbeiding av restråstoffer fra fisken utgjør en annen lovende innovasjonsvei for fiskeindustrien. Per i dag er det i hovedsak frittstående bedrifter som kjøper restråstoff fra fiskeindustrien for å utvikle fiskeoljer, fiske og dyrefor, biogass og andre produkter. I 2019 ble 61 % av restråstoffet fra landet hvitfisk nyttiggjort. Bearbeiding av hvitfisk er et naturlig område for utviding av hvitfiskeindustriens virksomhet, for tettere samarbeid med bedriften som spesialisere seg på dette, og for utvikling av attraktive kompetansearbeidsplasser innen bearbeiding av restråstoff.

7.3. Anbefalinger rettet mot fiskeriforvaltningen

Fiskeindustrien er en sektor hvor det er krevende å oppnå lønnsom drift, og hvor mange aktører har bukket under i dårlige tider. Samtidig er det en svært viktig kilde til arbeidsplasser i små kystsamfunn, og av stor betydning for ivaretagelsen av en levende småkystflåte langs hele kysten, spesielt i Finnmark. Havressursloven slår fast at statens forvaltning av de marine ressursene skal *«sikre ei berekraftig og samfunnsøkonomisk lønsam forvaltning av dei viltlevande marine ressursane og det tilhøyrande genetiske materialet og å medverke til å sikre sysselsetjing og busetjing i kystsamfunna.»*. Dersom det fortsatt skal være en målsetning å sikre sysselsetting og bosetning i kystsamfunn, så bør det foretas forvaltningsmessige grep som styrker fiskeindustriens mulighet til å oppnå en jevnere tilgang på råstoff, gjennom hele året. Basert på funn fra Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy bør dette inkludere følgende:

7.3.1. Styrking av ferskfiskeordningen

Ferskfiskeordningen løftes frem som en ordning som har spesielt stor betydning for fiskeindustrien i Finnmark. Ordningen bidrar til jevnere fordeling av landinger, bidrar til at kvotene for annen fisk enn torsk blir fisket opp, og sikrer landinger av fersk fisk gjennom ellers magre høstmåneder på anlegg i Finnmark. I Båtsfjord har ordningen vært avgjørende for arbeidet med å sikre helårlige arbeidsplasser i fiskeindustrien. Det er derfor viktig at denne ordningen videreføres, og gjerne styrkes gjennom en utvidelse av kvoten tilknyttet ferskfiskeordningen. Fiske på ferskfiskeordningen bør også flyttes til høsten, slik at fiske på ordningen bare kan gjøres f.o.m 1. juli. Det vil sikre en sterkere omfordelingseffekt, og sikre landing av mer ferskfisk på tidspunkt når industrien har kapasitet til å bearbeide fisken.

7.3.2. Videreføring av bonuskvote ved levendelagring

Levendelagring av torsk er kostnadskrevende, og det jobbes fortsatt med å gjøre levendelagring lønnsomt for industrien. Men dette er en viktig area for samarbeid mellom industri, flåte, havbruksaktører og forskningsmiljøer, og bidrar til å sikre noe råstoff til fiskeindustri utover høsten, fra Øst-Finnmark til Nordlandskysten, og lenger sørover. Det er derfor viktig at bonuskvote

ved levendelagring videreføres, slik at fiskere ser seg tjent med å levere fangst som er egnet til levendelagring.

7.3.3. Legge til rette for mer ferske landinger fisk fra havgående flåte

Det er bred misnøye med dagens pliktsystem, og trålenes forpliktelser ovenfor landindustrien langs kysten har vært gjenstand for en lang debatt. Dette inngår i en bredere debatt omkring den havgående flåtens andel av toskekvote, kva som kan kreves av den, og hvilke virkemidler som best bidrar til å sikre lokale leveranser fra den havgående flåten. Det er derimot bred enighet om at landing av fersk fisk, også fra havgående vil ha positiv betydning for landindustrien. Det bør derfor legges ressurser i å finne verktøy som forsterker den havgående flåtens leveranser av fersk fisk til lokal fiskeindustri. Dette omfatter både trålere og autolinere som for en stor del leverer fryst fisk til anlegg i Nord-Norge.

7.3.4. Sikre den norske hvitfiskens anseelse og markedsadgang

Norsk hvitfisk står ovenfor flere utfordringer knyttet til internasjonal anerkjennelse og markedsadgang. Blant disse er Brexit-relaterte hindringer for fiskeeksport til Storbritannia. En av de mer alvorlige er knyttet til MSC-sertifisering av norsk torsk og hyse fanget innenfor 12 milssonen. Norske myndigheter må prioritere å håndtere disse utfordringen på en effektiv måte, slik at norsk hvitfisk ikke blir skadelidende som global handelsvare.

7.4. Andre forhold av betydning for fiskerisamfunn i Nord-Norge

Foruten regulering av fiskeressurser er det andre forhold som har stor betydning for folketall og samfunnsutvikling i fiskeribaserte kystsamfunn, deriblant utdanning og samferdsel.

7.4.1. Utdanningstilbud

Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy har alle et begrenset videregående utdanningstilbud, som omfatter helse og sosialfag, studieforberedende og et yrkesfaglig utdanningstilbud som vektlegger arbeidspraksis og tett kontakt med lokale sjømatnæringer. Videregående utdanningstilbud, spesielt de yrkesfaglige, er ofte sårbare for budsjettkutt. Dersom disse utdanningstilbudene skulle forsvinne, vil man miste et viktig bindeledd mellom ungdom i utdanning og lokale næringer, og lokale ungdommer må forlate kommunen flere år tidligere for å få seg en utdanning. I tillegg representerer de videregående skolene viktige kompetansearbeidsplasser i distriktene. En videreføring av det videregående utdanningstilbudet er derfor av stor betydning for å sikre en sunn samfunns og befolkningsutvikling i Båtsfjord, Øksnes og på Skjervøy.

7.4.2. Samferdsel

Som mange fiskerikommuner i Nord-Norge er Båtsfjord, Øksnes og Skjervøy lokalisert flere timers reising unna noen urbane senter, og mer enn en times kjøring unna nærmeste Europavei. Hele landsdelen er preget av stort etterslep på vedlikehold av vei, og i alle de tre kommunene vektlegges dårlig veiforbindelse som en ulempe og kilde til usikkerhet for fiskeindustrien, som må transportere fisk på veien, og for lokalbefolkningen i deres hverdagsliv. Dette er spesielt tilfelle i vinterhalvåret, når snøvær bidrar til å gjøre vegforholdene ekstra utfordrende. Det å få oppgradert veiene med størst behov for utbedring vil bety mye for disse kommunene. I tillegg er det viktig at samferdselstilbud til sjøs og i luften styrkes eller ivaretas på dagens nivå. For kommuner lokalisert

langt unna det meste, er det viktig å ha gode kommunikasjoner til regionale sentre med spesialiserte helsetjenester. Dette har betydning for kommunenes attraktivitet som steder å bosette seg, og for opplevelsen av helsemessig beredskap og trygghet i den enkelte kommune.

De utfordringene som belyses her, og de tiltakene vi anbefaler for å imøtegå dem, er gjeldende for fiskerikommuner i hele Nord-Norge. Tiltak som bidrar til en jevnere landing av fisk utover året, og som bidrar til mer lokal bearbeiding, og flere helårlige arbeidsplasser vil ha en positiv betydning i alle lokalsamfunn hvor man har en fiskeindustri. Det å ha lokale anlegg å levere til er også viktig for en lokalbasert flåte, som slipper å reise langt for å levere egen fangst.

Sårbare skole og helsetilbud er en vedvarende kilde til uro i mange kystsamfunn, og dårlige veier er med på å forsterke alle næringsmessige utfordringer knyttet til det være lokalisert langt unna kommunikasjonsmessige knutepunkter.

Befolkningsutviklingen i disse tre kommunene de siste to tiårene har vært noe negativ, men ikke så negativ som for andre kommuner tilsvarende sentralitetsnivå (6 for Båtsfjord og Skjervøy, 6 for Øksnes). Framskrivningen for disse kommunene peker mot et stabilt folketall, men en aldrende befolkning, med en voksende andel av befolkningen forbi yrkesaktiv alder.

Dette er samfunnsmessige utfordringer som distriktskommuner i hele landsdelen står ovenfor. En styrking av fiskeindustrien er ikke nok til å møte disse utfordringene, men i mange kystsamfunn vil det utgjøre en viktig del av løsningen.

Som det fremgår av denne er rapporten er helårlig råstofftilgang en forutsetning for å styrke fiskeindustri, lokal og nasjonal verdiskapning, og ivareta sterke lokalsamfunn langs kysten. Dette krever ulike strategier i ulike deler av Nord-Norge. Det trengs derfor en kombinasjon av målrettede virkemidler også innenfor fiskeriforvaltningen for å styrke fiskeindustri og kystsamfunn i hele Nord-Norge.

8. Sentrale referanser

Alm, Nils Harald & Finstad, Bjørn-Petter (2018) Vekst, fall og nye muligheter. Rekefiske og rekeindustri i Nord-Troms 1975–2015 Orkana Akademisk 2018.

BDO (2018) Ferskfiskordningen – verdiskaping og ringvirkninger. BDO rapport, oktober 2018.

Drivenes, Einar Arne og Rolf Fladby (1982): *Fiskerinæring og lokalsamfunn*. Historieseksjonen ved Universitetet i Tromsø 1982. ISBN 82-90030-12-6 (s. 68–70, digitalisert av Nasjonalbiblioteket)

Forskrift om spesielle kvoteordninger for kystfiskeflåten (FOR-2003-22-07-1309)

Forskrift om regulering av fisket etter torsk, hyse, og sei nord for 62o N i 2021 § 5

Henriksen, Edgar (2021): Kartlegging av landingsmønster for torsk, sei og hyse 2017–2019. Faglig sluttrapport. Rapport 12/2021. Nofima.

Hermansen, Øystein, John R. Isaksen & Bent Dreyer (2017): Evaluering av ferskfiskordningen og kvotebonus for levendelagring. Nofima rapport 2017:27.

Høyning Petersen, Benjamin (2018) Deltakerloven § 6 En redegjørelse av dispensasjonsadgangen i deltakerloven § 6 Masteroppgave i Rettsvitenskap, Juridisk fakultet, UiT.

Innst.442 S (2016–2017) Innstilling fra næringskomiteen om Tilbaketrekning av Meld.St.20 (2016–2017)

Iversen, Audun Isaksen, John R. Hermannsen, Øystein Hermansen, Henriksen, Edgar Henriksen og Berg Sjørdahl, Patrick 2021. Hvordan kan pliktkvoter bidra til mer foredling? Vurdering av tre forslag til endringer i «Forskrift om leveringsplikt for fartøy med torsketrållatelse» Rapport 1/2021 Nofima.

Knut Onsager, Lene Schmidt, Guri Mette Vestby, Frants Gundersen Kjetil Sjørlie (2012) Livskraftige kystsamfunn. Steds- og næringsutvikling i Skjervøy kommune NIBR-rapport 2012:23.

Leknes, Stefen & Løkken, Sturla (2020) Befolkningsframskrivninger for kommunene, 2020–2050 Rapporter 2020/27. Statistisk Sentralbyrå

Nielssen, Alf Ragnar (1997) *Fisken i Vandet, den er vores Brød*. Fotefar mot Nord Nr. 53. Øksnes Kommune.

NOU 2020:15 Det handler om Norge — Utredning om konsekvenser av demografiutfordringer i distriktene. Kommunal og Moderniserings Departementet.

Norce, Nofima og Menon Economics (2020): Nasjonale ringvirkninger av sjømatnæringen 2019. Menon publikasjon 2020/98, og fylkesvise vedlegg.

Nærings og fiskeridepartementet (2020) Et kvotesystem for økt verdiskaping – En fremtidsrettet fiskerinæring Meld. St. 32 (2018–2019), Innst. 243 S (2019–2020)

Innst.442 S (2016–2017) Innstilling fra næringskomiteen om Tilbaketrekning av Meld.St.20 (2016–2017)

Rapport fra ekspertgruppe nedsatt av Nærings og Fiskeridepartementet, Vurdering av leveringsplikten, bearbeidingsplikten og aktivitetskravet.s.5. 2016.

Riksrevisjonen (2020) Riksrevisjonens undersøkelse av kvotesystemet i kyst- og havfisket Dokument 3:6 (2019–2020)

Intervju-baserte kilder:

Båtsfjord kommune

Repr. For Båtsfjordbruket, Båtsfjordbruket, Båtsfjord.

Repr. For Lerøy Seafood, Båtsfjord

Tidligere eier av industribedrift, Båtsfjord

Repr. for politisk ledelse, Båtsfjord Kommune

Repr. for administrasjon, Båtsfjord Kommune

Grunder innen fiskeindustrien, Båtsfjord

Repr. for Linken Næringshage, Båtsfjord

Kystfisker, Båtsfjord

Leder for bemanningsbyrå, Båtsfjord

Myre, Øksnes kommune

Repr. for Gunnar Klo fiskemottak, Myre

Repr. for Vesterålen Marine Proteiner, Myre

Repr. for Myre Fiskemottak

Repr. for Egga Utvikling

Repr. for administrasjonen, Øksnes Kommune

Fisker og reder, stor kystbåt, Myre

Repr. for Øksnes Fiskarlag, Myre

Repr. for Myre Redskapsentral, Myre

Repr. for Sortland VGS, linje for fiske og fangst, avdeling Myre.

Skjervøy kommune

Repr. for næringsavdelingen, Skjervøy kommune

Repr. for Arnøy Laks

Repr. for Årvikbruket

Repr. for Mørenot, avd. Skjervøy

Rekefisker og repr. for Fiskarlaget, avdeling Skjervøy

Repr. for Nord-Troms Videregående Skole

Repr. for Lerøy Aurora AS, avd. Skjervøy

8.1. Appendix: figur- og tabellvedlegg:

Næringsstruktur i case-kommunene og i Nord-Norge generelt:

Tabell 7: Båtsfjord kommune, sysselsatte fordelt på næringer.

BÅTSFJORD kommune	2008	2015	2019	2020	Endr%	Endr%	Båtsfjord	N-NORGE
					08–15	15–19	Andel 19	Andel 19
Alle næringer	1018	1103	1116	1123	8	1	100,0	100,0
Jordbruk, skogbruk og fiske	110	154	165	165	40	7	14,8	4,8
Bergverk og utvinning	0	0	0	0			0,0	0,9
Industri	289	312	316	325	8	1	28,3	6,5
Elektr., vann, renovasjon	0	3	0	:		-100	0,0	1,5
Bygg- og anlegg	80	84	84	85	5	0	7,5	8,9
Vareh., rep. motorvogner	93	55	72	80	-41	31	6,5	11,4
Transport og lagring	54	70	64	75	30	-9	5,7	5,9
Overnatting-/servering	18	25	29	26	39	16	2,6	3,6
Info og kommunikasjon	3	0	3	0	-100		0,3	1,5
Finans og forsikring	6	3	0	:	-50	-100	0,0	0,7
Tekn. tjenesteyt., eiendom	20	29	34	30	45	17	3,0	4,1
Forretningsm. tj.yting	42	42	30	26	0	-29	2,7	3,5
Off.adm./forsvar/sos.forsikr.	38	46	44	38	21	-4	3,9	8,4
Undervisning	65	67	71	69	3	6	6,4	9,8
Helse- og sosial	175	189	179	180	8	-5	16,0	24,5
Personlig tjenesteyting	19	15	19	15	-21	27	1,7	3,3
Uoppgitt	6	9	6	6	50	-33	0,5	0,6

Kilde: SSB

Tabell 8: Øksnes kommune, sysselsatte fordelt på næringer.

ØKSNES kommune	Antall				Endr. % 2008–15	Endr. % 2015–19	Andel %, 2019	N-NORGE %, 2019
	2008	2015	2019	2020				
Alle næringer	1923	1891	1977	1989	-2	5	100	100
Jordbruk, skogbruk og fiske	342	244	262	294	-29	7	13,3	4,8
Bergverk og utvinning	0	17	35	:		106	1,8	0,9
Industri	262	313	340	341	19	9	17,2	6,5
Elektrisitet, vann, renovasjon	13	17	7	:	31	-59	0,4	1,5
Bygg- og anlegg	72	95	153	144	32	61	7,7	8,9
Varehandel, rep. motorvogn	235	204	202	211	-13	-1	10,2	11,4
Transport og lagring	178	127	116	76	-29	-9	5,9	5,9
Overnatting-/servering	42	43	49	28	2	14	2,5	3,6
Info og kommunikasjon	11	33	22	18	200	-33	1,1	1,5
Finans og forsikring	15	6	0	:	-60	-100	0,0	0,7
Tekn. tjenesteyt., eiendom	50	43	41	74	-14	-5	2,1	4,1
Forretningsmessig. tj. yting	12	26	22	26	117	-15	1,1	3,5
Off.adm./forsvar/sos. forsikr.	86	83	84	94	-3	1	4,2	8,4
Undervisning	121	130	115	132	7	-12	5,8	9,8
Helse- og sosial	423	449	471	458	6	5	23,8	24,5
Personlig tjenesteyting	42	35	32	31	-17	-9	1,6	3,3
Uoppgitt	19	26	26	17	37	0	1,3	0,6

Kilde: SSB

Som det fremgår av tabellen over er fiskeindustrien en viktig næring i kommunen ¹¹⁷.

Tabell 9: Skjervøy kommune, sysselsatte fordelt på næringer.

SKJERVØY kommune	Antall				Endr% 08–15	Endr% 15–19	Skjervøy Andel 19	N-NORGE Andel 19
	2008	2015	2019	2020				
Alle næringer	1406	1289	1413	1370	-8	10	100	100
Jordbruk, skogbruk og fiske	293	118	148	164	-60	25	10,5	4,8
Bergverk og utvinning	0	0	0	0			0,0	0,9
Industri	93	251	322	318	170	28	22,8	6,5
Elektr., vann, renov.	9	9	6	:	0	-33	0,4	1,5
Bygg- og anlegg	127	102	125	108	-20	23	8,8	8,9
Vareh., rep. motorvogner	105	81	82	81	-23	1	5,8	11,4
Transport og lagring	82	56	56	55	-32	0	4,0	5,9
Overnatting-/servering	21	33	35	32	57	6	2,5	3,6
Info og kommunikasjon	13	3	3	3	-77	0	0,2	1,5
Finans og forsikring	10	6	3	:	-40	-50	0,2	0,7
Tekn. tjenesteyt., eiendom	18	26	33	29	44	27	2,3	4,1
Forretningsm. tj.yting	130	95	80	73	-27	-16	5,7	3,5
Off.adm./forsvar/sos.forsikr.	58	70	71	84	21	1	5,0	8,4
Undervisning	125	102	104	95	-18	2	7,4	9,8
Helse- og sosial	297	301	313	300	1	4	22,2	24,5
Personlig tjenesteyt.	16	20	19	16	25	-5	1,3	3,3
Uoppgitt	9	16	13	3	78	-19	0,9	0,6

Kilde: SSB

¹¹⁷ Fiskeindustrien representerer et klart flertall av jobbene under «industri».

Tabellen for Skjervøy over viser et betydelig antall jobber innen jordbruk, skogsbruk og fiske og innen industri¹¹⁸ De fallet innen jordbruk, skogsbruk og fiske, og økningen innen industri skyldes at jobber inne slakt og bearbeiding av oppdrettslaks ble omkategorisert til industri mellom 2008 og 2015. Når dette er tatt med, skjuler tabellen en kraftig reduksjon i jobber innen fiskeindustrien, ettersom reke og hvitfiskindustri her slås sammen med bearbeiding av oppdrettslaks.

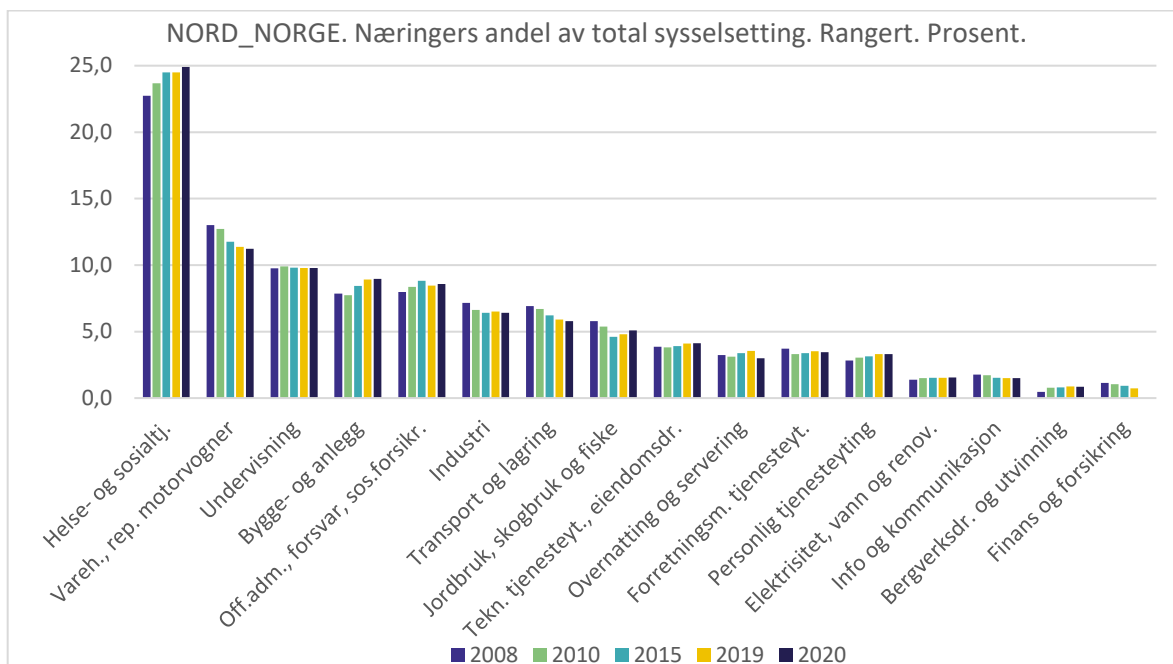
Tabell 10: Nord-Norge. Næringsstruktur, utvikling og andel av totalsysselsatte. 2008–2020 (4. kv.)

NORD-NORGE					Endr%	Endr%	N-NORGE	LANDET
	2008	2015	2019	2020	2008–15	2015–19	Andel 2019	Andel 19
Alle næringer	231037	233892	242050	238889	1	3	100	100,0
Jordbruk, skogbruk og fiske	13360	10799	11608	12142	-19	7	4,8	2,3
Bergverk og utvinning	1069	1887	2126	2060		13	0,9	2,2
Industri	16567	15027	15752	15328	-9	5	6,5	7,8
Elektrisitet/vann/renovasjon	3170	3578	3679	3682	13	3	1,5	1,2
Bygg- og anlegg	18138	19756	21608	21440	9	9	8,9	8,5
Varehandel, rep. motorvogn	30035	27523	27545	26847	-8	0	11,4	12,8
Transport og lagring	15966	14550	14298	13824	-9	-2	5,9	5,0
Overnatting-/servering	7492	7901	8614	7174	5	9	3,6	3,6
Info og kommunikasjon	4093	3550	3616	3566	-13	2	1,5	3,6
Finans og forsikring	2648	2150	1747	:	-19	-19	0,7	1,7
Tekn. tjenesteyt., eiendom	8903	9148	9944	9865	3	9	4,1	6,4
Forretningsm. tjenesteyting	8570	7913	8547	8242	-8	8	3,5	4,9
Off.adm./forsvar/sos.forsikr.	18410	20614	20453	20524	12	-1	8,4	6,2
Undervisning	22558	22916	23661	23357	2	3	9,8	8,3
Helse- og sosial	52556	57298	59307	59513	9	4	24,5	20,6
Personlig tjenesteyting	6508	7341	7981	7910	13	9	3,3	4,1
Uoppgitt	994	1941	1564	:	95	-19	0,6	0,7

Kilde: SSB

¹¹⁸ Det store flertall av jobber under «jordbruk, skogbruk og fiske» er i fiske.

Figur 51: Næringenes andel av total sysselsetting i Nord-Norge, 2008–2020. Prosent.

Kilde: SSB

Fiskeråstoffbaserte næringer, sysselsatte:

Tabell 11: Direkte fiskerirelaterte næringer. NORD-NORGE. 2008–2020 (4. kv.). Antall sysselsatte.

NORD-NORGE	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Fiske, fangst og akvakultur (Nace 03)	7172	7188	6723	6851	6498	6359	6385	6269	6553	6891	7137	7449	8104
03.1+030u Fiske og fangst (inkl. uford.)	5424	5207	4714	4656	4645	4481	4471	4346	4377	4457	4424	4432	4804
03.2 Akvakultur	1755	1985	2011	2186	1852	1877	1925	1931	2191	2438	2710	3022	3300
Fiskerirelatert næringsmiddelindustri	3985	4116	4037	4178	4678	4723	4618	4164	4263	4312	4361	4520	4571
10.2 Bearb./konserver. Fisk/skalldyr o.l.	3627	3709	3622	3756	4297	4355	4210	3777	3877	3920	3966	4100	4150
10.4 Prod. vegetabilsk/animalsk oljer o.l.	69	129	131	110	66	79	106	95	90	89	89	91	95
10.9 Produksjon av forvarer	289	278	284	312	315	289	302	292	296	303	306	329	326
Annet potensielt fiskerirelatert	211	172	159	176	159	152	152	165	176	177	182	181	180
52.1 Lagring (fryselager mv.)	211	172	159	176	159	152	152	165	176	177	182	181	180
SUM FISKERIRELATERT (grønn skrift)	11375	11480	10921	11196	11334	11233	11166	10606	11007	11384	11677	12155	0
78.2 Utleie av arbeidskraft	1896	1381	1290	1586	1800	1688	1790	1401	1658	1867	1885	1694	

Kilde: SSB